

HET BEGRIP «BESCHERMD GESCHRIFT» IN ART. 193 e.v. Sw.

*Rede uitgesproken door advocaat-generaal F. WILLIO
op de plechtige openingszitting van het Hof van Beroep te Antwerpen
op 1 september 1995.*

I. INLEIDING

1. In de van 1990 gedateerde verhandeling «Valsheid in geschriften» stelde L. Dupont als slotbeschouwing de vraag: «Waarheen met valsheid in geschriften? De geschiedenis van het leerstuk van valsheid in geschriften is geen schoolvoorbeeld van het hanteren van strafrecht met mate en in redelijkheid.»¹

L. Dupont beoogde hierbij de aan de vermoede bedoelingen van de 19e-eeuwse wetgever gemeten, zeer extensieve interpretatie in de hedendaagse praktijk bij het verlenen van strafrechtelijke bescherming aan geschriften.

De strafrechtelijke bescherming die aan het geschrift toekomt, is een der samenstellende bestanddelen van valsheid in geschrift. In tegenstelling tot de andere, vormt dit het meest omstreden probleem in de benadering van het misdrijf. De omschrijving en aldus de afbakening van die bescherming, met andere woorden aan welk geschrift ze moet worden toegekend en aan welke niet, maakte steeds het voorwerp van polemieken uit. De beschouwing die L. Dupont erop nahield, bewijst dat aan de discussie nog steeds geen einde is gekomen.

Belangrijkste oorzaak daarvan is dat door de wetgever geen definitie werd gegeven van het geschrift waaraan de bescherming toekomt. De studie van de wetsgeschiedenis en systematiek levert alleen maar zekerheid op omtrent het rechtsgoed, in het algemeen, dat de wet wil beschermen, namelijk de publica fides, inzonderheid het vertrouwen dat gesteld moet worden in geschriften.

Publica fides is een uitermate vaag begrip en daarom vatbaar voor een met de tijd evoluerende interpretatie.

De 19e-eeuwse wetgever kon nu eenmaal niet voorzien welke uitbreiding het gebruik van geschriften in de 20e eeuw zou krijgen.

Onze hedendaagse maatschappelijke relaties stoelen in essentie op geschriften, in al hun vormen, met als gevolg een steeds uitbreiding nemende fraude door middel van die geschriften.

In die fraude spelen bepaalde geschriften een bijzondere rol. Zij kunnen ondergebracht worden onder de gemeenschappelijke noemer van «eenzijdige opgave». Hiermee worden bedoeld alle aanspraken en beweringen van personen met betrekking tot feiten en handelingen die deze geschriften inhouden en die de rechtspositie van een derde aan wie zij gericht zijn, kunnen beïnvloeden. Wanneer ze strafbaarheid opleveren, vormen ze intellectueel vals opgemaakte geschriften.

De vraag naar de grenzen van de bescherming die geschriften moeten genieten, richt zich in essentie op die soort, met

andere woorden en om het paradoxaal te stellen, dringen eenzijdige opgaven, waarvan de spontane geloofwaardigheid niet vanzelfsprekend is, zich op aan het openbaar vertrouwen?

Naast de situering van het beschermd geschrift, in het algemeen, zal de studie toegespitst worden op deze eenzijdige opgaven, in hun uiteenlopende vormen.

Om te besluiten zal ook een beperkte vergelijking met andere landen van de benadering van het onderwerp worden gemaakt.

De rechtsvergelijking is noodgedwongen beperkt tot Frankrijk en Nederland. De keuze van die landen is niet alleen vanuit het oogpunt van een culturele en maatschappelijke verwantschap verantwoord. De Napoleontische Code pénal van 1810 bleef in België nog geruime tijd van kracht, in Nederland zelfs nog langer. De invloed van het Franse recht op de daarop volgende nieuwe wetboeken van strafrecht was dan ook niet gering. Valsheid in geschrift is in de drie landen een misdrijf tegen de publica fides.

Bovendien heeft Frankrijk zijn Code pénal van 1810 op 1 maart 1994 vervangen door een nieuwe. Nederland ondernam inmiddels met betrekking tot valsheid in geschrift een belangrijke wetswijziging en plant verder beduidende ingrepen.

De rechtsvergelijking kan dan ook met betrekking tot het eigen systeem interessante bespiegelingen opleveren.

II. HET BESCHERMD GESCHRIFT

A. Het begrip «beschermd geschrift» in de doctrine

2. De voorbereidende documenten en de erin voorkomende referenties, doen de historische context blijken waarin de Belgische strafbepalingen met betrekking tot valsheid in geschrift zijn ontstaan. Het is zonder meer duidelijk dat de ratio legis ervan dient te worden gezocht in de bescherming van de openbare trouw.²

De Belgische wetgever handelde van «wetsystematisch» oogpunt uit dan ook niet meer dan logisch.

Minder prijzenswaardig is dat diezelfde wetgever geen oog had voor enige definitie van valsheid in geschrift, evenmin als dit reeds het geval was in de Code pénal van 1810. Het enige verschil is dat de Belgische wetgever in art. 193 Sw. een afzonderlijke en inleidende plaats gaf aan het vereiste bijzonder opzet dat bedrieglijk hoorde te zijn of een schadeoormerk moest hebben.

Zoals J. Richard vaststelde in zijn algemeen verslag ter gelegenheid van de achtste conferentie ter unificatie van het

¹ DUPONT L., «Valsheid in geschriften», in *Bijzonder strafrecht voor rechtspractici*, nr. 5, 187.

² NYPELS, J., *Législation criminelle de la Belgique*, II, Brussel, Bruylant 1869, o.m. 171 en 202.

Strafrecht (juli 1947)³ – het citaat werd overigens aangehaald door Rigaux en Trousse⁴ – heeft de Franse Code pénal van 1810 een nauwgezette opsomming van vervalsingsprocédés gegeven. Met betrekking tot de aard van de geschriften en over hun juridische draagwijdte werd echter enkel genoegen genomen met een verwijzing naar de hoedanigheid van de dader, de civielrechtelijke kwalificaties van die geschriften of ten slotte met een verwijzing naar de inhoud van datgene wat die geschriften tot doel hadden op te nemen of vast te stellen.^{5 6}

3. Die lacune in de Code pénal van 1810 als in het Belgisch Strafwetboek van 1867 is ongetwijfeld een van de belangrijkste oorzaken van de onzekerheid en de polemieken die ontstaan zijn en nog steeds bestaan wanneer de vraag wordt gesteld waar de grenzen van de strafbare valsheid in geschrift dienen te worden getrokken. Met andere woorden welke geschriften genieten strafrechtelijk bescherming en welke niet? Het is evident dat niet elke op schrift gestelde leugen bestraft kan worden.

Verscheidene theorieën werden voornamelijk door Franse rechtsgeleerden rond de eeuwwisseling en in de eerste helft van deze eeuw geuit. Alle beoogden ze het vastleggen van criteria om de ene, beschermde, van de andere geschriften te scheiden. Zij hebben ook onze rechtsleer en rechtspraak beïnvloed, zodat er in het kader van deze studie niet aan voorbijgegaan kon worden.

4. Garçon legde de nadruk op de materiële criteria en op het nadeelvereiste.⁷ Voor Garçon is de finaliteit minder belangrijk en determinerend dan de wijze van uitvoering van het misdrijf. De grens tussen strafbare vervalsing en de strafeloze leugen in het geschrift wordt bepaald door de handelswijze van de scriptor. Valt deze binnen de door de wet, volgens Garçon, op beperkende wijze opgesomde handelingen, dan is ze strafbaar, anders niet.

Donnedieu de Vabres meende dat het door Garçon naar voren geschoven criterium niet passend was, nu de opsomming van middelen in de artt. 145 tot 147 Code pénal van 1810 zo uitgebreid en volledig was dat men grote moeite heeft om zich een ander middel of wijze van waarheidsvermomming voor te stellen, die niet aan de bepalingen zouden beantwoorden.⁸ Met andere woorden de afbakening van de

beschermde geschriften op grond van deze zienswijze blijkt niet afdoend te zijn.

6. Garraud had de verdienste dat hij het algemeen vertrouwen in bewijskrachtige geschriften centraal stelde en aldus aan de vage notie van «paix publique» waaronder valsheid in geschrift van de Code pénal van 1810 viel, inhoud gaf.⁹ Het beschermde rechtsgoed in zijn theorie is «la foi due à l'écriture et à l'acte».

Volgens Garraud kan enkel aan het geschrift dat bewijskrachtig is («écrit probatoire») strafrechtelijke bescherming toekomen daar enkel daarin vertrouwen gesteld kan worden.

Garraud beperkt de strafrechtelijke bescherming niet alleen tot de bij uitstek tot bewijs bestemde geschriften en titels. Ook andere geschriften die in gegeven omstandigheden als bewijs aangewend kunnen worden, met andere woorden elk geschrift waarop een recht of een rechtsvordering gebaseerd kan worden, moeten die bescherming genieten («titre de hasard»). Ten slotte wordt ook met strafbaarheid bedacht de bedrieglijke vervalsing door valse handtekening, die erin bestaat een andere identiteit dan de zijne aan te nemen of nog in de vermomming van de eigen identiteit.

Garraud gaf alzo enige ruimte aan zijn rigide systeem van beschermde geschriften, gebaseerd op het schriftelijk bewijs («preuve écrite»).

7. Donnedieu de Vabres legde evenzeer als Garraud de nadruk op het begrip openbaar vertrouwen.¹⁰ Om beschermd te zijn door de strafwet moet het geschrift voldoen aan drie vereisten: het moet een intellectuele waarde hebben, met andere woorden, het moet op zichzelf de uitdrukking van een gedachte zijn, het moet in zekere mate bewijskrachtig zijn en ten slotte moet het ook van dien aard zijn dat het in rechte gevolgen kan hebben of een juridische draagwijdte hebben.

Die stelling geldt zowel voor materieel als voor intellectueel vervalste geschriften. Met betrekking tot het vereiste van bewijskracht moet gepreciseerd worden dat zowel vooraf tot bewijs bestemde en opgemaakte geschriften als die welke eerder toevallig een zekere bewijswaarde verkrijgen, bedoeld zijn.

Voor deze laatste is het voldoende dat ze enigermate bewijskracht kunnen opleveren. Dat is het geval in het door de auteur geciteerde voorbeeld van de liefdesbrief.¹¹ Bij vervalsing van een dergelijk geschrift dat geenszins als bewijs bestemd was en evenmin daartoe opgemaakt was, kan dit geschrift achteraf wel een zekere bewijswaarde verkrijgen en aan het slachtoffer nadeel berokkenen. Het krijgt een juridische draagwijdte doordat het – zo het een intieme relatie aantoonde tussen personen – evident aangewend kan worden als steun voor diverse rechtsvorderingen.

⁹ GARRAUD, R., *Traité théorique et pratique du droit pénal français*, IV, Parijs, Sirey, 1913-1935, nr. 1364.

¹⁰ DONNEDIEU DE VABRES H., *Essai sur la notion de préjudice dans la théorie générale du faux documentaire*, Parijs, Sirey 1943, onder meer 67 en 70. Van dezelfde auteur, «La notion du document dans le faux en écriture», *Revue de science criminelle et de droit pénal comparé*, 1940, 159.

¹¹ DONNEDIEU DE VABRES H., «La notion du document dans le faux en écriture», *o.c.*, 165 en 166.

³ RICHARD, J., «Unifications des textes réprimant les faux commis en écritures et privées», *R.D.P.*, 1947-48, 34.

⁴ RIGAUX M. en TROUSSE P.E., «Les crimes et les délits du Code pénal», III, Brussel, Bruylant, 1957, 48 en 49.

⁵ In zijn verslag gaf J. RICHARD een opsomming van vreemde en recentere wetgevingen waarin een dergelijke definitie wel opgenomen werd (RICHARD J., *o.c.*, *R.D.P.*, 1947-48, 34 en 35).

⁶ Vermeldenswaardig is dat de conferentie met betrekking tot nieuwe strafbepalingen, op grond van een tekst opgesteld door H. DONNEDIEU DE VABRES in 1939, aan de deelnemende landen een aanbeveling deed waarvan art. 1 luidt als volgt: «Le faux est l'alteration de la vérité commise avec conscience de nuire, dans un écrit destiné ou apte à servir, à la preuve d'un droit ou d'un fait ayant un effet de droit» (RICHARD J., *o.c.*, Annexes I & II, *R.D.P.*, 1947-48, 44 e.v.).

⁷ GARÇON E., «Code pénal annoté», 2e ed., herzien door ROUSSELET M., PATIN M. en ANCEL M. Parijs, Sirey onder art. 147, nrs. 178, 235, 236.

⁸ DONNEDIEU DE VABRES H., «Sur la notion de faux intellectuel en droit pénal français», *Revue de science criminelle et de droit pénal comparé*, 1941, 273 e.v.

8. Voor Donnedieu de Vabres wordt de strafrechtelijke bescherming van een geschrift gedetermineerd door zijn juridische draagwijdte, of zijn juridische relevantie.

Hierbij maakt de Franse rechtsgeleerde een duidelijk onderscheid tussen juridische en psychologische draagwijdte.¹² Deze laatste alleen is volgens hem ontoereikend om aan het geschrift een strafrechtelijke bescherming te geven. Daartoe wordt een voorbeeld aangehaald, geput uit de rechtspraak.¹³ Een verzekeringsmaatschappij gelast een geneesheer de gezondheidstoestand van een aspirant voor een levensverzekering te onderzoeken. In overleg met de aspirant maakt de geneesheer een gunstig medisch verslag op dat de werkelijkheid geweld aandoet. Het Franse Hof van Cassatie oordeelde dat het bewuste verslag geen strafbare valsheid opleverde. In zijn commentaar geeft de auteur toe dat het verslag bewijskracht had en dat het zelfs ernstige schade kon berokkenen aan de verzekeraar. Het vals opgemaakte verslag had evenwel met betrekking tot het feit dat het moest aantonen, geen juridische relevantie. Reden daartoe is dat geen enkel voorschrift tot die aard van consult verplicht en dat de inhoud van het verslag, die eruit voortspuit op generlei wijze de potentiële wederpartij, met andere woorden de verzekeraar, bindt door hem te verplichten tot het sluiten van de overeenkomst over te gaan.

Ook al betreft Donnedieu de Vabres vanuit het oogpunt van de strafwaardigheid het gebrek aan enige strafbepaling die op die praktijk toepassing zou vinden, toch oordeelt hij dat het vervalste verslag enkel een psychologisch effect heeft, enkel geldt als «inlichting» en er daarom geen juridische relevantie aan toegekend kan worden. Hoewel Donnedieu de Vabres erkent dat het «openbaar vertrouwen» de ratio legis is van valsheid in geschrift, toch speelt de spontane geloofwaardigheid die men aan bepaalde geschriften kan toekennen geen rol van betekenis in zijn systeem van criteria, dat het onderscheid moet maken tussen de ene (beschermde) en de andere.

Het «vertrouwen» wordt volgens de auteur geleid, en zelfs verplicht opgelegd door de maatschappelijke overheid.¹⁴ Al is het openbaar vertrouwen gezien door Donnedieu de Vabres ruimer dan het concept van Garraud, toch blijft het erg theoretisch en gebonden aan strikt juridische waardencriteria.

Volledigheidshalve moet met betrekking tot de stellingen die Donnedieu de Vabres verdedigt, nog aangehaald worden dat deze Franse auteur een duidelijk onderscheid maakt tussen de materiële valsheid en de intellectuele valsheid.¹⁵ Deze laatste vorm is de enige oorzaak van moeilijkheden bij het onderzoek naar de grenzen tussen de strafbare vermomming van de waarheid in geschriften en de straffeloze schriftelijke leugen. Materiële valsheid wordt immers altijd bestraft.

9. In tegenstelling tot de Franse doctrine was het in België overbodig de ratio legis op te sporen. Wetsgeschiedenis en systematiek zijn daaromtrent voldoende duidelijk.

Eenvoudig vaststellen dat de ratio legis van de Belgische strafbepalingen de publica fides is, volstaat echter niet. Er was een noodzaak om aan het begrip inhoud te geven. Dat ondernamen Rigaux en Trousse.¹⁶ Volgens deze rechtsgeleerden is openbare trouw het vertrouwen dat de overheid en de particulieren stellen in de, in de sociale relaties, aangevonden vormen en tekens om de authenticiteit, de geloofwaardigheid en de waarachtigheid van de akten en de feiten waarop ze slaan, te verzekeren. Tussen deze vormen en tekens neemt het geschrift een eerste rangplaats in. Het is dan ook onontbeerlijk dat het strafrecht dit vertrouwen zou beschermen.

De wetgever heeft aan dat rechtsgoed een afzonderlijke bescherming besteed, los van het opzet door de dader van de valsheid beoogd, toen hij het feit pleegde.

Door het strafbaar stellen van valsheid in geschrift beschermt de Wet de waarheidsgetrouwheid van het instrumentum of met andere woorden het middel waarop een mogelijke rechtsvordering zal worden gebaseerd.

Die bescherming is vanzelfsprekend voor authentieke en openbare geschriften. De vervalsing ervan kan de goede werking van de overheid in gevaar brengen. Het staatsgezag waarborgt overigens de bewijskracht van deze geschriften, althans in de mate waarin het de onkreukbaarheid waarborgt van diegenen aan wie het opstellen of het opmaken van die geschriften toevertrouwd is.

Aan die geschriften wordt door de wet een bijzondere bewijswaarde toegekend. Zij zullen dan ook slechts uitzonderlijk met succes ter discussie gesteld kunnen worden.

10. Hoewel aan private geschriften mindere bewijskracht toekomt zijn ze niet minder belangrijk, aldus Rigaux en Trousse.¹⁷ Uit maatschappelijk oogpunt bekeken doen zij een onmiskenbare en met de tijd groeiende waarheid gelden, namelijk dat de overheidsinstantie of de particulier aan wie een dergelijk geschrift wordt voorgelegd, dit doorgaans als waar zal moeten aannemen omdat de betwisting en de verificatie ervan verdachtmakingen impliceren die de sociale relaties geenszins ten goede komen.

De praktische moeilijkheden die zouden ontstaan bij systematische verificaties van schriftelijke opgaven, meer bepaald vanuit voornamelijk economisch en sociaal oogpunt, zouden niet te overzien zijn. Doch niet minder belangrijk is hier het psychologisch aspect van de zaak dat, zoals zeer terecht aangehaald door deze Belgische auteurs, betwisting en verificatie van de kant van de geadresseerde van het geschrift erg bemoeilijkt – zij eraan toegevoegd – zelfs wanneer in het geschrift slechts een gering of zelfs geen vertrouwen gesteld kan worden.

Uit het voorgaande moet dan ook afgeleid worden dat «openbaar vertrouwen» niet synoniem is met spontaan vertrouwen en dat dit openbaar vertrouwen aanwezig kan zijn zelfs wanneer er eerder sprake is van reëel wantrouwen in een geschrift. Een te wantrouwen geschrift kan zich althans in het geschetste perspectief aan het «openbaar vertrouwen» opdringen.

11. Rigaux en Trousse benadrukken dat openbaar vertrouwen zich niet enkel tot de inhoud van het geschrift beperkt, met andere woorden tot de conformiteit met de wer-

¹² *Ibid.*, 168.

¹³ Fr. Cass., 28 juli 1887, S., 1890, 1, 490.

¹⁴ DONNEDIEU DE VABRES H., *Essai sur la notion de préjudice dans la théorie du faux documentaire*, o.c., 32.

¹⁵ DONNEDIEU DE VABRES H., «Sur la notion de faux intellectuel en droit pénal français», o.c., 277, 278, 279.

¹⁶ RIGAUX M. en TROUSSE P.E., o.c., 25 e.v.

¹⁷ *Ibid.*, 26.

kelijkheid van datgene of het feit dat in het geschrift is opgenomen. Ook het instrument als dusdanig wordt beschermd. Het vals opmaken van een niet bestaand, doch met de realiteit overeenstemmend, schriftelijk bewijs schendt het vertrouwen dat men kan stellen in het instrumentum. Men maakt met andere woorden een bewijs op dat niet bestond. De vervalser verschafte zich een middel, een voordeel dat hij niet had of niet meer had.¹⁸ Alsdan wordt het vertrouwen in de vormen geschonden, zelfs al is de waarheid op zich geen geweld aangedaan.

Er moet gepreciseerd worden dat het geschetste geval geen intellectuele valsheid betreft doch louter een materiële. In het eerste geval is het instrumentum niet vervalst. In het laatste is dat wel het geval.

12. Ook Rigaux en Trousse schrijven regels voor die volgens hun zienswijze nageleefd dienen te worden om de beschermde geschriften correct af te bakemen.¹⁹

De benadering van het geschrift moet daartoe in twee fasen gebeuren. Een objectieve en een subjectieve.

In de eerste fase, objectieve genoemd, speelt de ratio legis, namelijk de publica fides, een essentiële rol. Zo het geschrift van dien aard is dat het zich aan het openbaar vertrouwen opdringt, met andere woorden, indien het een legitiem vertrouwen opwekt, dan zal het vervolgens getoetst moeten worden aan de vereisten van strafbaarheid gesteld in de wet.

Deze toetsing wordt subjectief genoemd omdat de handelingen van de falsaris dienen te worden gemeten aan de vereiste samenstellende bestanddelen van het misdrijf.

Rigaux en Trousse benadrukken het belang van de schending van het openbaar vertrouwen in het bijzonder wanneer het bedreigd wordt door de aantasting van authentieke en openbare geschriften, zelfs wanneer een concreet en particulier nadeel niet aanwijsbaar is.²⁰ Enkele voorbeelden geput uit de rechtspraak worden aangehaald, zoals het antidateren van exploten door gerechtsdeurwaarders, toevoeging in akten, na hun verlijden, van clausules om ze in overeenstemming te brengen met de werkelijkheid, akten die niet in de aanwezigheid van de instrumenterende notaris zijn ondertekend door de partijen.²¹

13. De mening van de auteurs werd blijkbaar gesterkt door het arrest van het Hof van Cassatie van 19 oktober 1920.²² Het betrof een inlassing in de minuut van een vonnis van een motivering die vreemd was aan de beslissing. Het Hof besliste dat de onzekerheid die ontstaat met betrekking tot de conformiteit van de tekst aan de beslissing, op zich reeds een mogelijk nadeel van openbare orde teweegbrengt. Door de niet-conformiteit wordt het openbaar vertrouwen geschonden en het gezag van gewijsde aan het wankelen gebracht.

Met die rechtspraak tonen Rigaux en Trousse aan dat de ratio legis een primordiale plaats inneemt. De nadruk ligt hierbij op het instrument, waarborg voor de waarheid. Los van de schending van een ander rechtsgoed dat bovendien bedreigd kan worden, is de krenking van het openbaar ver-

trouwen in een authentiek of openbaar geschrift voldoende op zich.²³

14. Na het belang aangetoond te hebben van het openbaar vertrouwen in authentieke en openbare geschriften als rechtsgoed, benadrukken Rigaux en Trousse eveneens het belang van ditzelfde vertrouwen in private geschriften.²⁴ De bescherming die aan deze geschriften toekomt, is evident wanneer ze ook als basis kunnen dienen voor de uitoefening van rechtsvorderingen of van een recht.²⁵

De stelling die Rigaux en Trousse met betrekking tot private geschriften poneren, berust op enkele stevige jurisprudentiële basissen.

Het betreft allereerst het standaardarrest van 12 december 1927 van het Hof van Cassatie waardoor een einde werd gemaakt aan de discussie of, in geschriften, gesimuleerde overeenkomsten al dan niet strafbaarheid opleverden.²⁶ De casus betrof het vals opmaken tussen partijen van fictieve overeenkomsten en kwijtingen met betrekking tot een cessie van een handelszaak met het oogmerk schuldeisers te benadelen. Ook was er valse opname in de boekhouding. Het Hof verwierp het cassatieberoep tegen de veroordelingsbeslissing van het Hof van Beroep te Brussel. Hierbij werd duidelijk gesteld dat er vermomming van de waarheid was in geschriften die bewijs kunnen opleveren, in ieder geval in een zekere mate van de waarachtigheid van de feiten die erin vermeld werden. Advocaat-generaal Gesché had vooraf geconcludeerd tot de strafbaarheid van de gepleegde valsheid en aldus tot de afwijzing van het cassatieberoep.

Een andere beslissing van het Hof van Cassatie was die van 13 maart 1939.²⁷ Het betrof een vals attest van een particulier bestemd om in een rechtsgeding aangewend te worden. Geoordeeld werd dat een dergelijk privaat geschrift, bij vervalsing van verklaringen en feiten die het tot doel heeft op te nemen of vast te stellen, strafbaarheid oplevert overeenkomstig art. 196 Sw. Het kan als bewijs dienen, althans in zekere mate, van de feiten die erin vermeld waren en tevens openbare en private belangen schaden. In dit geval was het bedreigde belang van openbare orde, namelijk de goede rechtsbedeling.

15. Uitgaande van de ratio legis van de artt. 193 e.v. Sw., namelijk de publica fides, kwamen Rigaux en Trousse tot de volgende definitie van datgene wat een naar de wet «beschermde geschrift» moet voorstellen: het is het geschrift dat het relaas weergeeft van een handeling of van een feit met juridische relevantie en dat zich aan het openbaar vertrouwen opdringt.²⁸

Naar de tekst van de wet worden als geschriften beoogd de authentieke en openbare geschriften, door de wet bij uitstek bestemd om handelingen en feiten met haast onaantastbare

²³ RIGAUX M. en TROUSSE P.E., o.c., 41.

²⁴ *Ibid.*, 41.

²⁵ Zie ook *ibid.*, 117: «Un écrit privé est protégé dès que, en vertu de la loi ou des usages sociaux, on lui accorde une présomption de sincérité, lorsqu'il est présenté à l'appui d'une prétention juridique.»

²⁶ Cass., 12 december 1927, *Pas.*, 1928, I, 45, op conclusie van advocaat-generaal GESCHÉ. Tegen deze stelling: NYPELS J. en SERVAIS J., *Code pénal belge interprété*, Brussel, Bruylant, 1896, I, 549: hierbij werd gesteund op de mening van MERLIN.

²⁷ *Pas.*, 1939, I, 138, *R.D.P.*, 1939, 812.

²⁸ RIGAUX M. en TROUSSE P.E., o.c., 59.

¹⁸ *Ibid.*, 27.

¹⁹ *Ibid.*, 37, 38.

²⁰ *Ibid.*, 39, 40.

²¹ *Ibid.*, 39, 40.

²² *Pas.*, 1921, I, 103.

geloofwaardigheid vast te stellen. Daarnaast zijn er ook nog de handels- en bankgeschriften die elk door de wet bewijsbetekenis krijgen (B.W. en W.Kh.), en ten slotte de private geschriften, derde en residuaire categorie bedoeld in art. 196 Sw. (vooral de twee laatste alinea's).

Het also gedefinieerde beschermd geschrift moet beantwoorden aan vier vereisten. Het moet gaan om:

- 1) een geschrift in materiële zin;²⁹
- 2) een geschrift dat een gedachte uitdrukt;³⁰
- 3) een uitgedrukte gedachte die juridisch gevolg moet kunnen hebben;³¹
- 4) een geschrift dat het openbaar vertrouwen moet genieten.³²

16. Met betrekking tot het derde vereiste, dat de inhoud van het geschrift, met andere woorden de uitgedrukte gedachte, een juridisch gevolg moet kunnen hebben, preciseren Rigaux en Trousse dat daarmee niet uitsluitend aan het gebruik in een gerechtelijke procedure dient te worden gedacht.³³ Het bewuste geschrift moet niet alleen een rechterlijke instantie, naar aanleiding van een rechtsgeding, kunnen overtuigen. Voorwerp van het geschrift waarin de uitgedrukte gedachte een juridisch gevolg moet hebben, zijn rechtshandelingen en rechtsfeiten of, met andere woorden, handelingen en feiten die, op zich beschouwd of in relatie tot andere, het ontstaan, de wijziging, het tenietgaan of de vaststelling van rechten kunnen bepalen.³⁴

17. Voldoende is dat het geschrift met betrekking tot de handeling of het feit waarvan het gewag maakt, elkeen aan wie het wordt voorgelegd, kan overtuigen en bewegen een standpunt in te nemen aangaande een belang dat juridisch beschermd is.

Hierbij dient voor ogen te worden gehouden dat de meeste geschriften met juridische relevantie opgemaakt worden met het doel een rechtsgeschil te vermijden, eerder dan om te dienen als bewijs in het geschil.

Dat doet Rigaux en Trousse ertoe besluiten dat «tot bewijs strekken» ruim dient te worden opgevat en evenzeer of nog meer zelfs betekenis heeft in de dagelijkse «juridische» relaties. In die zin dient de veelvuldig aangewende uitdrukking in de rechtspraak van het Hof van Cassatie met betrekking tot beschermde geschriften – die in zekere mate tot bewijs strekken («pouvant faire preuve dans une certaine mesure») – begrepen te worden.³⁵

²⁹ *Ibid.*, 60.

³⁰ *Ibid.*, 65.

³¹ *Ibid.*, 67.

³² *Ibid.*, 68.

³³ *Ibid.*, 67.

³⁴ RIGAUX M. en TROUSSE P.E., o.c., 67; VAN HALEWIJN J. en DUPONT L., *Valsheid in geschriften*, Story, 1975, 22; DUPONT, L., o.c., 147.

³⁵ Cass., 13 maart 1939, *Pas.*, 1939, I, 138; Cass., 15 mei 1939, *Pas.*, 1939, I, 245; Cass., 7 oktober 1942, *Pas.*, 1942, I, 217 (met betrekking tot door de aanvrager vervalste verklaringen in een aanvraag tot inschrijving in het handelsregister: «het geschrift hoeft geen volledig bewijs voor te stellen»); Cass., 11 mei 1953, *Pas.*, 1953, I, 704; Cass., 9 mei 1955, *Pas.*, 1955, I, 981.

B. Het begrip «beschermd geschrift» in de cassatierechtspraak

18. De zoëven aangehaalde uitdrukking wordt in de recente rechtspraak overgenomen, soms in licht gewijzigde bevoording, doch met dezelfde betekenis of nog nader gepreciseerd.³⁶

In zijn arrest van 9 februari 1982³⁷ zegt het Hof van Cassatie dat «privé-geschriften onder meer onder de reikwijdte van artt. 193 e.v. Sw. vallen wanneer ze:

1) van dien aard zijn dat zij in rechte gevolgen hebben, dit is dat zij door het gebruik waarvoor ze worden geredigeerd, nadeel kunnen berokkenen en tegen hen uitwerking kunnen hebben;

2) wegens hun inhoud of vorm door de gemeenschap als waar mogen beschouwd worden».

De motivering van het arrest legt een verband tussen de juridische relevantie die een geschrift o.m. moet hebben om beschermd te zijn en het nadeelvereiste, «dit is dat zij door het gebruik waarvoor zij worden geredigeerd, derden nadeel kunnen berokkenen». Hierbij kan evenwel de mening geuit worden dat het nadeelvereiste, zoals het bijzonder opzet een bestanddeel is van valsheid in geschrift dat vastgesteld moet worden om strafbaarheid op te leveren. Deze bestanddelen zijn echter vreemd aan het begrip «beschermd geschrift», met andere woorden, ze determineren niet de eigenschappen die een geschrift moet hebben om door de wet beschermd te worden, zoals wel doen de vereisten van materieel geschrift, uitdrukking van een gedachte, het juridisch gevolg en het openbaar vertrouwen dat het opwekt.

Het arrest benadrukt verder de ruime draagwijdte van het openbaar vertrouwen dat zich uitstrekt tot de gemeenschap.

Volledig losgekoppeld van de formele bewijsleer wordt de bewijswaarde van een privé-geschrift in het arrest van 5 oktober 1982³⁸ omschreven als volgt: «dat een privé-geschrift geen wettelijke of procedurele bewijswaarde moet bezitten om in de werkingssfeer van artt. 193 e.v. Sw. (bedoeld wordt vooral art. 196 Sw.) te vallen; dat het voldoende is dat het geschrift van dien aard is dat het in het gewone maatschappelijke verkeer in zekere mate als bewijs kan dienen van een rechtshandeling of rechtsfeit, dit is, dat het hen die er kennis van nemen, kan overtuigen van de waarachtigheid van die handeling of van dat feit».

Het betrof het valselijk opstellen van facturen en ritbladen voor leerlingenvervoer met het oogmerk de Staat op grond van uitkeringen te benadelen. Door de vals opgemaakte ritbladen was de controle van de evenzeer vals opgemaakte facturen onmogelijk.

19. In dezelfde zin luidt het cassatiearrest van 27 maart 1985.³⁹ Beweerd werd door de eiser dat fotokopieën geen bewijswaarde hebben. Ook in deze zaak werd het argument vanuit strafrechtelijk oogpunt verworpen door te stellen dat in de zin van de artt. 193 e.v. Sw. een privaat geschrift geen processuele of wettelijke bewijswaarde behoeft te bezitten;

³⁶ Zie o.m. Cass., 11 mei 1982, *Pas.*, 1982, I, 1042 (betrof een fictief voorschrift van medicatie door dierenarts. Het arrest legt de nadruk op juridische draagwijdte en maatschappelijke bewijswaarde waardoor het het openbaar vertrouwen schendt).

³⁷ *Arr. Cass.*, 1981-82, 760.

³⁸ *Arr. Cass.*, 1982-83, 185.

³⁹ *Arr. Cass.*, 1984-85, 1037, *Pas.*, 85, I, 952.

voldoende is dat het geschrift van dien aard is dat het in het gewone maatschappelijk verkeer («vie sociale normale») enigermate als bewijs van een rechtshandeling of rechtsfeit kan dienen.

20. Het arrest van het Hof van Cassatie van 18 juni 1985⁴⁰ kan, zoals L. Dupont terecht schreef, als definitiearrest staan.⁴¹ Het geeft een moderne en volledige omschrijving op grond van de bestaande rechtsleer en rechtspraak.

In het arrest wordt de essentie, het voorwerp van de ratio legis, met andere woorden de publica fides, als eerste genoemd en afgezonderd van de overige samenstellende bestanddelen van het misdrijf, de materiële en de morele. Het voorwerp van de ratio legis, met andere woorden het beschermd geschrift, krijgt nadien een afzonderlijke toelichting.

De omschrijving van valsheid in geschrift luidt als volgt: «(a) in een door de wet beschermd geschrift, (b) met bedrieglijk opzet of met het oogmerk om te schaden, (c) de waarheid te vermommen op een bij de wet bepaalde wijze, (d) terwijl een mogelijk nadeel kan ontstaan».

De omschrijving van (a) «beschermd geschrift» wordt vervolgens als volgt weergegeven: «... door de wet beschermde geschriften die in zekere mate tot bewijs kunnen strekken, dit wil zeggen die zich aan het openbaar vertrouwen opdringen, zodat de overheid of particulier die er kennis van nemen of aan wie zij worden voorgelegd, kunnen overtuigd worden van de waarachtigheid van de akte (handeling) of het juridisch feit in die geschriften vastgelegd of kunnen gerechtigd zijn daaraan geloof te hechten».

21. In nagenoeg dezelfde zin luidt het arrest van het Hof van Cassatie van 17 september 1988.⁴² Ook hier wordt het begrip beschermd geschrift andermaal omschreven en de overige vereiste bestanddelen opgesomd. Met betrekking tot de bewijswaarde is relevant dat het Opperste Gerechtshof, in overeenstemming met vroeger ingenomen standpunten (dat geschriften geen processuele of wettelijke bewijswaarde hoeven te hebben) thans het bestreden arrest van het Hof van Beroep te Antwerpen van 15 mei 1987 vernietigde omdat het verklaarde dat het bewuste geschrift «geen bewijswaarde tot het tegendeel» had.

22. In zijn analyse van de boven geciteerde arresten komt L. Dupont⁴³ tot de vaststelling dat het Hof het begrip openbaar vertrouwen nauw bindt aan dat van het bewijs, waarvan de waarde in de meest ruime zin dient te worden opgevat. Openbaar vertrouwen, zo schrijft L. Dupont, wordt als het ware met bewijswaarde van het geschrift geïdentificeerd, hetgeen als voordeel oplevert dat openbaar vertrouwen, een initieel eerder vaag begrip, juridisch hanteerbaar wordt. L. Dupont concludeert dat in het licht van de probleemstelling van de openbare trouw en op grond van deze rechtspraak zal moeten worden uitgemaakt, zowel formeel als inhoudelijk, of aan een geschrift al dan niet strafrechtelijke bescherming toekomt. Daartoe is vereist dat de bewijswaarde moet slaan op een rechtens relevant feit.

Daarentegen is niet vereist dat het geschrift beantwoordt aan regels van bewijsregeling of bewijsleer. Voldoende is dat het maatschappelijke waardering zou genieten.

Dat is volgens L. Dupont het decisieve criterium, namelijk de intrinsieke geloofwaardigheid in het gewone maatschappelijke verkeer en zoals de auteur stelt: «... hecht men of is men gerechtigd er spontaan geloof aan te hechten?».⁴⁴

23. Boven werd reeds enig wantrouwen tegen het adjectief «spontaan» geuit. Zeker is dat men in bepaalde geschriften spontaan vertrouwen zal hebben. Dat zal het geval zijn bij authentieke en openbare geschriften, die wel processuele of wettelijke bewijswaarde hebben. Met betrekking tot andere geschriften is spontaan vertrouwen niet altijd evident en zal vaak het wantrouwen primeren. Uiting geven aan wantrouwen of gebrek aan vertrouwen zal evenwel vaak maatschappelijk slecht onthaald worden door de scriptor, zodat de geadresseerde dan ook geen andere keuze zal hebben dan de bewijswaarde van het geschrift noodgedwongen te aanvaarden. Zeker is dat in de stelling verdedigd door Rigaux en Trousse het begrip «openbaar vertrouwen» zeer ruim wordt opgevat en losstaat van elke vorm van juridische waardencriteria met betrekking tot bewijsvoering, zoals verdedigd door Donnedieu de Vabres, die oordeelde dat de «psychologische draagwijdte» van een geschrift op zich niet determinerend is opdat het zich zou opdringen aan het openbaar vertrouwen.⁴⁵

24. Het leek nuttig en zelfs onontbeerlijk recente en markante rechtspraak van het Hof van Cassatie te doen aansluiten bij de uiteenzetting van de gezaghebbende rechtsleer van Rigaux en Trousse. Uit de vergelijking tussen beide kan enkel geconcludeerd worden dat er volledige overeenstemming is en dat de zienswijze van beide auteurs nog steeds actueel is.

Met het oog op de afbakening van beschermde geschriften zullen de twee eerste vereisten, namelijk dat het moet gaan om een geschrift in de materiële zin en dat dit tevens een gedachte moet uitdrukken, omdat zij voldoende concreet zijn weinig problemen opleveren bij de interpretatie met het oog op de praktische toepassing. Beide werden door rechtspraak en rechtsleer met toereikende duidelijkheid afgebakend.

Anders is het gesteld met het derde vereiste, de juridische relevantie van de inhoud van het geschrift, te begrijpen als het «bewijs» van een rechtshandeling of van een rechtsfeit, zeer ruim omschreven door rechtsleer en rechtspraak en volledig losgekoppeld van juridische waardencriteria of normering.

Het vierde vereiste, uitloper van het derde en er nauw mee verbonden, haast ermee geïdentificeerd, zoals L. Dupont zegt, houdt tenslotte enkel in dat het «bewijs» omschreven in de vorige zo ruim mogelijk in de maatschappij als waarachtig ervaren en aanvaard zou worden.

⁴⁰ *Arr. Cass.*, 1984-85, 1445.

⁴¹ DUPONT L., *o.c.*, 140.

⁴² *Arr. Cass.*, 1988-89, 105.

⁴³ DUPONT L., *o.c.*, 148, 149.

⁴⁴ *Ibid.*, 150.

⁴⁵ DONNEDIEU DE VABRES H., «La notion du document dans le faux en écritures», *o.c.*, 168.

III. DE EENZIJDIGE OPGAVEN

A. Probleemstelling

25. Nu de bewijsleer in burgerlijk en handelsrecht geen bepalende rol speelt om te oordelen of een geschrift al dan niet strafrechtelijke bescherming geniet – beter is te zeggen dat ook geschriften die buiten de privaatrechtelijke normering vallen, strafrechtelijk beschermd worden – wordt het aannemelijk dat ook zogenaamde eenzijdige opgaven, schriftelijke verklaringen en aanspraken onder de toepassing van de strafwet zullen vallen.

Anders dan de geschriften die naar privaatrechtelijke regels bewijskrachtig worden genoemd en waarvan algemeen aanvaard wordt dat ze precies daarom publiekrechtelijk dienen te worden beschermd, zullen eenzijdige opgaven door de practici met wantrouwen beoordeeld worden. De strafrechtelijke bescherming ervan is zeker niet altijd evident, nu eenmaal in beginsel niemand zichzelf een bewijs kan verschaffen of op zijn woord dient te worden geloofd. Zo is het dan ook dat in Frankrijk – behoudens in bijzondere wetgeving die specifiek fraude hoort te bestrijden – aan dit soort van geschriften geen strafrechtelijke bescherming wordt toegekend.

Anders dan in België bleef Frankrijk doorgaans trouw aan het «bewijs» gemeten aan civielrechtelijke maatstaven zoals later toegelicht zal worden.

26. De aangelegenheid is in België minder duidelijk en zeker omstreden. In 1957 maakten Rigaux en Trousse zelfs gewag van een gevoel van «ontreddering» bij de confrontatie met de uiteenlopende meningen vertolkt in de toenmalige rechtspraak.⁴⁶

Aangenomen wordt dat vermeldingen in geschriften waarvan de inhoud slechts voor waar wordt aangenomen onder voorbehoud van controle, of de loutere beweringen of persoonlijke appreciaties strafrechtelijk niet worden beschermd.⁴⁷

De rechtspraak spreekt van «vermoeden van waarachtigheid» dat al dan niet gehecht kan worden aan verklaringen, beweringen en opgaven.⁴⁸

27. Er moet gepreciseerd worden dat alleen die opgaven bedoeld worden die bestaan – wanneer ze tenminste strafbaarheid opleveren – in het intellectueel vals opmaken van geschriften. In het andere geval – waarin er geen sprake is van strafbaar karakter – stellen ze slechts een op geschrift gestelde leugen voor.

De feiten die erin vermeld staan hebben louter betrekking op de opmaker of de scriptor van het geschrift, maar zullen wel een derde interesseren in de mate waarin ze zijn rechtspositie kunnen beïnvloeden. Dit laatste is uiteraard nodig voor de juridische relevantie van die feiten, wil men kunnen spreken van een beschermd geschrift.

Die opgaven kunnen opgenomen zijn zowel in authentieke en openbare geschriften – voor zover ze gedaan wor-

den door particulieren – als in handels- en private geschriften.

Behoudens bij een mogelijke betrokkenheid van de openbaar officier of ambtenaar bij het doen van een valse opgave door de particulier in het authentiek of openbaar geschrift, valt hij – samen met die opgemaakt in handels- en private geschriften – onder het misdrijf van art. 196 Sw.

28. De boven aangehaalde toetsingsregel van controle-voorbehoud en de wering van loutere beweringen of persoonlijke appreciaties uit de strafbare sfeer, passen in de «publica fides»-leer (het geschrift moet immers «spontaan» algemeen vertrouwen kunnen wekken). Ze zijn tevens bedoeld als filter om niet aan elke geschreven leugen het statuut van beschermd geschrift te hoeven verlenen.

Hierbij mag men niet uit het oog verliezen dat naast de primordiale en essentiële beoordeling van het geschrift op zich – met andere woorden: is het al dan niet beschermd? – het feit in zijn geheel dient te worden getoetst aan de overige samenstellende bestanddelen van het misdrijf, materieel, moreel en het nadeelvereiste, alvorens er sprake is van strafbaar feit.

De laatst opgesomde bestanddelen zullen vaak zonder veel problemen ingevuld worden.

29. De essentiële vraag blijft of een geschrift dat een dergelijke eenzijdige opgave, verklaring of aanspraak inhoudt, opneemt of vaststelt, om de tekst van de wet te gebruiken, in de zin van art. 196 Sw. als beschermd dient te worden aange-merkt.

Bij het naslaan van de oude Belgische rechtsleer komt men tot de vaststelling dat zelfs na de inwerkingtreding van het nieuwe strafwetboek met moeite afstand genomen kon worden van de Franse leer en rechtspraak, althans voor sommige specifieke accenten, waarvan men met zekerheid kan stellen dat ze in België op het huidige ogenblik verlegd zijn.

Met betrekking tot de zinsnede in de laatste alinea van art. 196 Sw., meer bepaald, datgeen dat «deze akten ten doel hadden op te nemen of vast te stellen», schreef Nypels in 1867 dat, wanneer het geschrift dat gewag maakt van valse verklaringen of beweringen, op zich geen «bewijs» uitmaakt, de leugen die het vervat slechts een oplichtingsmiddel kan opleveren en geen strafbare valsheid. Nypels poneerde dat deze doctrine «onbetwistbaar was en steun vond in een groot aantal arresten».⁴⁹ Een aantal voorbeelden werden aangehaald, in hoofdzaak geput – hoe kan het ook anders op dat tijdstip – uit Franse rechtspraak.⁵⁰ De door Servais herziene uitgave herhaalde de stelling («acte faisant preuve par lui-même»), doch met de precisering dat de akte op zich geen bewijs voorstelt als ze niet van dien aard is dat ze de derde, aan wie ze wordt voorgelegd, bindt.⁵¹

Inmiddels was na 30 jaar bestaan van de Code pénal belge de eerste rechtspraak geboren.⁵² Het begrip «bewijs» werd gerelativeerd. Niet vereist als dusdanig was het «volledig» of «volkomen» bewijs («preuve complète») erga omnes. Vol-

⁴⁶ RIGAUX M. en TROUSSE P.E., *o.c.*, 71.

⁴⁷ RIGAUX M. en TROUSSE P.E., *o.c.*, 70 (zie ook de aangehaalde ref.); VAN HALEWIJN J. en DUPONT L., *o.c.*, 23, 24 (zie ook aangehaalde ref.); DUPONT L., *o.c.*, 150; MARCHAL A., «Faux commis dans les écritures», *Les Nouvelles. Droit pénal*, II, 503.

⁴⁸ Zie o.m. Cass., 22 maart 1954, *Pas.*, 54, I, 640; Cass., 9 mei 1955, *Pas.*, 55, I, 981; Cass., 18 juni 1985, *Arr. Cass.*, 84-85, 1445.

⁴⁹ NYPELS J., *Le Code pénal belge interprété*, Brussel, Bruylant 1867, I, 489.

⁵⁰ *Ibid.*, 489 e.v.

⁵¹ NYPELS J., *Le Code pénal belge interprété*, Nouvelle édition, herzien door SERVAIS J., Brussel, Bruylant 1896, I, 598.

⁵² Cass., 6 maart 1893, *Pas.*, 1893, I, 114; Cass. 17 juni 1887, *Pas.*, 1887, I, 315.

doende was dat het geschrift in enigerlei mate bewijs kon opleveren voor of tegen iemand.⁵³

30. Een ander vereiste was dat het geschrift nadeel kon veroorzaken. Het nadeelvereiste, zoals de toenmalige Franse auteurs leerden, was een criterium van betekenis voor het onderscheid dat diende te worden gemaakt tussen beschermde en onbeschermde geschriften.⁵⁴ Zij waren de mening toegedaan dat eenzijdige opgaven vanzelfsprekend aan controle dienden te worden onderworpen en dat het geschrift dat een dergelijke leugen inhield, dan ook niet het noodzakelijke en vereiste nadeel kon veroorzaken zoals het geval was bij de vervalsing of het vals opmaken van «bewijskrachtige» geschriften.

Dit standpunt wordt ook verdedigd door Donnedieu de Vabres, waarvan boven gesteld werd dat zijn systeem van beschermde geschriften, weliswaar gebaseerd op het openbaar vertrouwen, toch erg gebonden blijft aan bewijsleer en aan juridische waardencriteria van deze geschriften.⁵⁵

De psychologische waarde van het geschrift op zich is vanuit dat oogpunt ontoereikend om een wettelijke bescherming eraan te verlenen, aldus Donnedieu de Vabres.⁵⁶

31. Stellen dat bepaalde geschriften zich niet aan het openbaar vertrouwen opdringen omdat ze geen nadeel kunnen veroorzaken, is van dat vereiste een determinerend element maken van het begrip beschermd geschrift. Bij de bespreking van het arrest van het Hof van Cassatie van 9 februari 1982,⁵⁷ dat in zijn omschrijving van de «juridische relevantie» refereert aan dat nadeelvereiste, werd reeds de mening geuit dat het een noodzakelijk element is van het misdrijf, doch niet van het begrip «beschermd geschrift», dat steunt op de ratio legis.⁵⁸

32. Niet alleen de rechtsleer van rond de eeuwwisseling was reticent tegen de – naar verhouding tot de Franse rechtsleer en rechtspraak – extensieve Belgische rechtspraak. Ook op recentere tijdstippen werd vinnig hier- tegen gereageerd.

Naar aanleiding van de beslissing van het Hof van Cassatie van 30 september 1940,⁵⁹ die een vals opgemaakte schadeopgave aan een verzekeringsmaatschappij als een geschrift bestempelde dat een bewijs kon uitmaken tegen de burgerlijke partij van de feiten die het tot doel had op te nemen of vast te stellen, stelde Hoornaert dat hij altijd gemeend had dat dergelijke aangiften enkel konden dienen als inlichtingen, zonder meer, ten behoeve van de verzekeraar, en dat het deze laatste vrijstond de aangifte te bekritisieren en ten slotte het bewijs van de bewering te eisen.⁶⁰

Hoornaert verzette zich tegen de assimilatie die gemaakt wordt tussen het schriftelijk vastleggen van verklaringen en

de (inhoudelijke) vaststelling, in de zin van art. 196 Sw., van het feit dat de verklaring of opgave als voorwerp heeft.

Dergelijke in geschriften vastgelegde verklaringen hebben niet meer waarde dan mondelinge, schreef deze auteur.⁶¹

Ook beweerde Hoornaert dat een factuur ten aanzien van de schuldenaar enkel een aanspraak op betaling is van de zijde van de opsteller of schuldeiser en nooit – althans in deze relatie – bewijskracht kan verwerven. Hij voegde eraan toe dat, indien er bewijs kon ontstaan bij de aanvaarding, niet de factuur op zich dit bewijs uitmaakt, maar wel de aanvaarding, die een andere handeling voorstelt dan het opmaken van de factuur. Er is dus geen intellectuele valsheid in facturen mogelijk, aldus Hoornaert.⁶²

De aanhalingen uit het werk van Hoornaert zijn enkele voorbeelden uit talrijke andere, waaruit duidelijk op te maken is dat deze auteur met betrekking tot «bewijs» strikte en aan juridische normering gebonden criteria erop nahield. Getuige hiervan zijn talrijke verwijzingen naar Franse auteurs, waaronder Garraud.

Andere kritiek op de extensieve opvattingen aangaande strafrechtelijk beschermde geschriften levert L. Matray wanneer het gaat om privaatrechtelijke simulaties.⁶³

B. Eenzijdige opgaven in de rechtspraak

33. Voorgaande geeft te kennen dat de rechtsleer het niet altijd eens is om criteria voorop te stellen die eenzijdige opgaven, verklaringen, aanspraken en dergelijke feilloos in de ene, beschermde, categorie of in de andere, de groep van de op schrift gebrachte leugens, en aldus niet beschermde, kunnen onderbrengen.

Aan de hand van de rechtspraak, in het bijzonder die van het Opperste Gerechtshof, zal nagegaan moeten worden of een bepaalde strekking prevaleert.

34. In het arrest van het Hof van Cassatie van 7 oktober 1942⁶⁴ werd het middel verworpen dat gericht was tegen de veroordeling van een persoon die zich in het handelsregister had laten inschrijven en hierbij valse vermeldingen had laten opnemen. Het beweerde gebrek aan bewijskracht werd door het Hof verworpen op grond dat het geschrift geen volledig bewijs hoeft voor te stellen van de feiten die erin vermeld staan, en dat het zich in zekere mate als bewijs kon opdringen.

35. Op 9 mei 1955 besliste het Hof dat de schriftelijke opgave van feiten gevoegd bij een aanvraag tot gerechtelijk akkoord in zekere mate bewijs kan opleveren van die feiten in de zin van art. 196 Sw.⁶⁵ Hierbij ging het Hof ervan uit dat de opgave van die feiten weliswaar geen «titel» uitmaakt, doch niettemin een vermoeden van waarachtigheid geniet. Het Hof benadrukte dat de omstandige opgave van feiten die het rekwist dienen te vergezellen één geheel ermee uitmaken en door de daarop betrekking hebbende wetsbepalingen zijn voorgeschreven.

⁵³ NYPELS J., en SERVAIS J., *o.c.*, I, 598.

⁵⁴ *Pandectes*, V° «Faux en écritures», 627; GARRAUD R., *o.c.*, IV, nr. 1368.

⁵⁵ *Supra*, nr. 8.

⁵⁶ DONNEDIEU DE VABRES H., «La notion du document dans le faux en écritures», *o.c.*, 162; DONNEDIEU DE VABRES H., *Essai sur la notion de préjudice dans la théorie du faux documentaire*, *o.c.*, 71.

⁵⁷ *Arr. Cass.*, 1981-82, 760.

⁵⁸ *Supra*, nr. 18.

⁵⁹ *Pas.*, 40, I, 237.

⁶⁰ HOORNAERT G., *Faux en écritures – Faux bilans*, Brussel, Bruylant, 1945, 147.

⁶¹ *Ibid.*, 146.

⁶² *Ibid.*, 173.

⁶³ MATRAY L., «Simulation de droit privé et faux criminel», *R.D.P.*, 1968-69: zie o.m. 602 en 603.

⁶⁴ *Pas.*, 1942, I, 217.

⁶⁵ *Pas.*, 1955, I, 981.

36. Een merkwaardige beslissing houdt het arrest van 29 oktober 1973 in. ⁶⁶ Het oordeelde dat de, onder valse eed verrichte, verzegeling of boedelbeschrijving bedoeld in art. 226, tweede lid, Sw. (strafbaar gesteld ingevolge de wet van 10 oktober 1967 – B.S., 31 oktober 1967), tevens de valsheid in geschrift in de zin van art. 196 Sw. oplevert.

Eerste advocaat-generaal P. Mahaux stemde in met de motivering van de bestreden beslissing, die stelde dat niet betwist kon worden dat de wetgever, door de valse eed bij de opmaak van de inventaris strafbaar te stellen, eveneens de volmaakte overeenstemming van de inhoud met de werkelijkheid had willen afdwingen, met als gevolg dat de akte waarin de boedelbeschrijving is opgenomen een bewijskrachtig geschrift wordt (artt. 1175 en 1183 Ger. W.).

Eerste advocaat-generaal P. Mahaux putte uit het feit dat art. 226, tweede lid, Sw. evenzeer een misdrijf is tegen de openbare trouw, een bijkomend argument om te stellen dat aan de (notariële) akte waarin de boedelbeschrijving wordt opgenomen, des te meer bewijswaarde toekomt. ⁶⁷

37. Met betrekking tot het onderwerp halen Rigaux en Trousse oudere rechtspraak aan. Deze rechtspraak van de vorige eeuw oordeelt dat het geschrift of de akte enkel de bedoeling heeft de bewering afgelegd onder eed vast te stellen en niet de correctheid van de inhoud van die bewering. Zelf nemen Rigaux en Trousse afstand van deze stelling en ze menen dat de aangelegenheid dient te worden benaderd vanuit het oogpunt van de valse eed. ⁶⁸

Van Halewijn en Dupont menen dat de valse getuigenissen niet geveiseerd worden door de artt. 193 e.v. Sw., niet omdat aan de verklaringen van de getuigen geen vermoeden van waarachtigheid wordt gehecht, maar omdat de valse getuigenis door bijzondere strafbepalingen bestraft wordt. Anders is het volgens de auteurs gesteld met valse verklaringen die ter gelegenheid van een door een notaris opgemaakte inventaris, zoals bij het opvallen van een nalatenschap worden afgelegd. Deze verklaringen, opgenomen in een authentieke akte, hebben een juridische draagwijdte en kunnen schade berokkenen aan anderen, waaruit afgeleid kan worden dat ze valsheid in geschrift kunnen uitmaken. ⁶⁹

38. Op te merken valt dat het Hof in zijn arrest oordeelde dat (eendaadse) samenloop mogelijk is tussen de misdrijven van de artt. 193 e.v. Sw. en die van art. 226, tweede lid, Sw., met andere woorden tussen misdrijven die beide de publica fides als rechtsgoed horen te beschermen en tevens hetzelfde feit of strafbare gedraging beogen.

Voor art. 226, tweede lid, Sw. is de beoogde gedraging de correcte opgave onder eed. Voor art. 196 Sw. is dat de conformiteit van de opgave aan de werkelijkheid zoals het in het geschrift is opgenomen. Naar de materialiteit toe is er tussen beide misdrijven nauwelijks verschil, zo het al bestaat. Wel is het vereiste opzet verschillend. Art. 226, tweede lid, Sw. behoeft niet zoals de artt. 193 e.v. Sw. een bijzonder opzet. ⁷⁰

Uit de overwegingen van het Hof is niet af te leiden dat het verschil in opzet de reden zou zijn dat er tussen beide misdrijven geen specialis-generalis verhouding zou zijn.

Zoals het Hof formeel zegt en hierbij het standpunt van het openbaar ministerie beaamt, is de boedelbeschrijving meer dan een bewarende maatregel. Luidens art. 1175 Ger. W. heeft de inventaris tot doel de omvang van de nalatenschap van de gemeenschap of van de onverdeeldheid vast te stellen. Hij is de basis zelf van de verdeling die erop volgt. Daarom heeft de wetgever gewild dat de opgave geschiedt in een authentieke akte en dat tevens overeenkomstig art. 1183, 11°, Ger. W., daarbij de eed afgelegd wordt. Dat hierbij door de Wetgever bovendien strafrechtelijke sancties gesteld werden, is om des te meer de conformiteit van de opgave aan de werkelijkheid te verzekeren.

Het Hof benadrukte bovendien dat overeenkomstig de artt. 1319 en 1320 B.W. het proces-verbaal dat de opgave vaststelt bewijskrachtig is (authentieke akte).

39. Naar de zienswijze van het Hof, is de geloofwaardigheid van de akte waarin de opgave wordt opgenomen, hier essentieel. De eed die opgelegd wordt is een bijkomend, of mag men stellen, een eerder bijkomstig middel om de waarachtigheid van het geschrift te verzekeren.

Het Hof maakte hierbij een analyse van de doelstellingen die de wetgever beoogde bij de strafbaarstelling, door meerdere strafbepalingen voor feiten of gedragingen, die nagenoeg identiek zijn. In dezen werd de wil van de wetgever nagegaan om althans impliciet ertoe te besluiten dat art. 226, tweede lid, Sw. geen specialis is van art. 196 Sw. en dat alsdan samenloop tussen beide misdrijven mogelijk is. ⁷¹

Van belang is dat het Hof, met betrekking tot de boedelbeschrijving, oordeelt dat de wet de verplichting oplegt een correcte opgave te doen in het daartoe bestemde geschrift. Het geschrift put dus zeer nadrukkelijk zijn bewijskracht uit de wet of, anders gezegd, het geschrift is door de wet tot bewijs bestemd. Het levert hier geen bewijs «in zekere mate» maar een «volledig bewijs» op.

Hierbij zij opgemerkt dat de boedelbeschrijving als geschrift dat zijn bewijsbestemming uit de wet put, niet alleen staat. Zo zijn o.m. bepaalde akten van de burgerlijke stand, zoals de geboorteakte (art. 57 B.W.) «volledige» bewijzen en geniet de opgave die gedaan wordt, strafrechtelijke bescherming. ⁷²

40. In het reeds geciteerde arrest van 27 september 1988 werd de zienswijze van het Hof van Beroep te Antwerpen verworpen, dat een onjuist bouwplan gevoegd bij een bouw-aanvraag geen strafbare valsheid kon uitmaken omdat het geen bewijswaarde heeft tot het tegendeel. ⁷³

⁷¹ Cf. Cass., 14 september 1949, *Pas.*, 1949, I, 133, concl. van toenmalige eerste adv.-gen. R. Hayoit de Termicourt met betrekking tot de verhouding art. 193 e.v. Sw. t.o.v. fiscale valsheid (met zegel gelijkgestelde taksen); Cass., 28 september 1982, *Arr. Cass.*, 1982-83, 142, concl. van toenmalige eerste adv.-gen. Krings met betrekking tot mogelijke samenloop tussen artt. 193 e.v. Sw. en art. 261 K.B. 20 december 1963; Antwerpen, 29 mei 1985, *R.W.*, 1985-86, 1221 e.v., noot VAN CRAEN G. met betrekking tot artt. 193 e.v. Sw. t.o.v. art. 20 Wet 2 april 1965 (financiële steun O.C.M.W.).

⁷² *Pandectes*, o.c., 630.

⁷³ *Arr. Cass.* 1988-89, 105.

⁶⁶ *Pas.*, 1974, I, 221.

⁶⁷ *Pas.*, 1974, I, 224.

⁶⁸ RIGAUX M. en TROUSSE P.E., o.c., 96.

⁶⁹ VAN HALEWIJN J. en DUPONT L., o.c., 42, 43.

⁷⁰ Zie o.m. Cass., 7 januari 1986, *Arr. Cass.*, 1985-86, 632; Cass., september 1990, *Arr. Cass.*, 1990-91, 9.

In de motivering werd bovendien uitdrukkelijk verwezen naar de reglementaire bepalingen die de bouw aanvraag beheersen.

Het Hof overwoog dat «de gegevens die krachtens het ministerieel besluit van 6 februari 1971 moeten worden vermeld op het bouwplan, dat wordt gevoegd bij de bouw aanvraag, in een zekere mate strekken tot bewijs en dat het opzettelijk nalaten daarop bepaalde vermeldingen aan te brengen, van aard zijn nadeel te berokkenen».

Uit het arrest kan afgeleid worden dat het Hof van oordeel is dat een reglementair besluit bewijsbestemming kan verlenen aan geschriften. Te vermelden is dat het Hof het voorzichtig blijft houden bij «bewijs in zekere mate».

41. In de boven aangehaalde voorbeelden ging het steeds om eenzijdige opgaven, waarbij opvalt dat de arresten die er uitspraak over deden met betrekking tot de bewijswaarde die aan de opgave opgenomen in het ene of andere geschrift dient te worden toegekend, vaak refereren aan een wettelijke of reglementaire bepaling die het opstellen van die geschriften en de erin vervatte opgave verplicht maakt.

Die geschriften, alsmede de inhoud die ze moeten opnemen en vaststellen, hebben in het rechtsverkeer een dusdanig belang dat vanuit het maatschappelijk oogpunt de wetgever of de overheid, ter uitvoering van de wil van de wetgever, zich genoopt voelt zich in te laten met het gebeuren door het opstellen ervan te verplichten of nog de inhoud of de vorm ervan of beide samen te bepalen.

Het valt hierbij op dat, naar gelang het geschrift, de bewijskracht van de erin voorkomende opgave kan verschillen. In een aantal gevallen krijgt het geschrift, naar vorm als naar inhoud, een zeer grote bewijskracht, soms «volledige» zoals bij een geboorteakte of boedelbeschrijving.

Bij andere geschriften wordt er slechts bewijs «in zekere mate» toegekend. Ongetwijfeld speelt in deze waardebeoordeling van bewijswaarde de privaatrechtelijke bewijsleer een determinerende rol.

Volgens de vaste rechtspraak van het Hof van Cassatie volstaat een beperkte bewijswaarde om aan een geschrift strafrechtelijk bescherming te verlenen.

42. Uit de aangehaalde voorbeelden mag evenwel niet afgeleid worden dat eenzijdige opgaven, verklaringen en beweringen – wel te verstaan die welke niet door een bijzondere wetsbepaling, met andere woorden sui generis strafbaarheid verkrijgen – enkel onder de toepassing van art. 196 Sw. vallen wanneer de wet of de overheid hun «vastlegging» in een geschrift heeft gewild en alsdan verplicht heeft gesteld.

Hierna worden een aantal andere voorbeelden van rechtspraak van het Hof van Cassatie bekeken, waarbij duidelijk zal worden dat de bewijsstemming verleend aan geschriften niet uitsluitend door de wetgever of de overheid wordt gedermineerd.

Zoals verder zal blijken zijn niet alleen een aantal vermeldingen en opgaven die verplicht dienen te worden opgenomen in een aantal geschriften, zoals ze veelvuldig voorkomen in handelsgeschriften, door de wet beschermd. Ook de andere, niet-verplichte, kunnen, wanneer ze met opzet onjuist zijn weergegeven, het voorwerp uitmaken van strafvervolgung.

43. Dat bepaalde handelsgeschriften zoals balansen of winst- of verliesrekeningen van vennootschappen strafrechtelijke bescherming genieten o.m. overeenkomstig de artt.

207 en 210 Vennootschapswet (boek I, titel IX, W.Kh.) kan niet meer tot misvattingen leiden.⁷⁴

Het zijn weliswaar eenzijdige opgaven, maar ze worden door een (bijzondere) wet verplicht opgesteld. Doch buiten deze specifiek bedoelde gevallen, behouden de artt. 193 e.v. Sw. hun gelding, zoals hierna blijkt.

44. In zijn arrest van 19 mei 1981 wees het Hof erop dat de strafrechtelijke bescherming van de in art. 196, laatste lid, Sw. bedoelde verklaringen of feiten, die de akten tot doel hadden op te nemen of vast te stellen, niet beperkt is tot verklaringen of feiten die een akte moet opnemen krachtens de wet, maar zich eveneens uitstrekt tot andere opzettelijk ingelaste vermeldingen en gegevens, indien ze – enigermate – bewijs kunnen opleveren.⁷⁵

Daar artt. 207 e.v. Vennootschapswet een specialis is van art. 193 e.v. Sw. is het nuttig de aandacht te vestigen op het feit dat het Hof het middel van de eiser, dat een schending van het art. 207 Vennootschapswet aanvoerde niet ontvankelijk verklaarde nu in de veroordeling van het aangevochtene arrest geen toepassing werd gemaakt van het bewuste artikel, maar wel van de artt. 193 e.v. Sw. In beginsel zal bij strafbare valsheid in balansen of winst- of verliesrekeningen die wettelijk of statutair verplicht opgesteld zijn, de vervolging moeten gebeuren overeenkomstig de artt. 207 e.v. Vennootschapswet.

Valsheden gepleegd in deze geschriften, doch buiten de door de speciale wet omschreven afbakening, moeten vervolgd worden op grond van de algemene wet.⁷⁶ Het boven geciteerde arrest beoogde een dergelijke casus.

45. Een afrekeningsstaat, door een partij eenzijdig opgevoerd, maakt ter uitvoering van een overeenkomst met een andere en aan deze laatste toegestuurd, kan valsheid in geschrift opleveren, aldus het Hof in zijn arrest van 9 maart 1976.⁷⁷

Hoewel het Hof het middel van de burgerlijke partij tegen de vrijpraak, verleend door het Hof van Beroep te Brussel, met betrekking tot valsheid in geschrift verwierp, om reden dat de verdachte zonder bedrieglijk opzet of met het oogmerk om te schaden handelde, overwoog het dat «zo de omstandigheid dat (voormelde) afrekeningen een eenzijdig kenmerk vertoonden, dit weliswaar geenszins belet dat die be-

⁷⁴ Zie evenwel i.v.m. de totstandkoming van deze bepalingen PIRET J.M., «Faux Bilans», *R.D.P.*, 1961-62, 953 e.v.

De bijzondere strafbepalingen vervat in de wet van 26 december 1881 vinden hun oorzaak in het feit dat het Hof van Cassatie in drie arresten – het laatste van 8 april 1879 (*Pas.*, 1879, I, 202) – oordeelde dat valse opgaven in balansen geen valsheid in geschrift opleverden in de zin van art. 196 Sw. Het Hof, hierin bijgevallen door eminente penalisten van die tijd zoals HAUS en NYPELS, ging ervan uit dat aan een geschrift slechts bescherming toekwam wanneer het een titel uitmaakte die «op zich» een bewijs uitmaakte, m.a.w. een volwaardig bewijs van de feiten die hij vaststelde. In het geval beoordeeld door het arrest van 8 april 1879 leverde het project van balans maar «de simples présomptions» op, dus ontoereikend om als «bewijs» in de stijl van de 19e eeuw gezien te worden. Zij nog vermeld dat het Hof zijn mening heeft herzien, zodat de bepalingen uit de Vennootschapswet overbodig zijn geworden.

⁷⁵ *Arr. Cass.*, 1980-81, 1090.

⁷⁶ Zie met betrekking tot de specialis-generalis verhouding PIRET J.M., *o.c.*, 958, 959; VAN HALEWIJN J. en DUPONT L., *o.c.*, 54; HUYBRECHTS L. in noot onder Cass., 19 november 1985, *R.W.*, 1985-86, 2899 e.v.

⁷⁷ *Arr. Cass.*, 1976, 778.

scheiden, op grond van de contractuele verplichtingen, het bewijs van hun inhoud konden opleveren».

Een aankoopborderel waarin een partij valselijk verklaart een bepaalde aankoop te hebben gedaan, is volgens het arrest van 6 februari 1979 een geschrift in de zin van art. 196 Sw.⁷⁸ Hierbij is voldoende dat het aankoopborderel diegene aan wie het wordt voorgelegd, kan overtuigen van de erin valselijk omschreven koopovereenkomst.

Een onjuiste vermelding op een giro-opdracht, aangebracht door een militair op de overschrijving van zijn Belgische postzichtrekening naar een Duitse postzichtrekening om alzo onrechtmatig voordeel te halen uit de gereglementeerde wisselkoers (inbreuk op het thans opgeheven Reglement van Belgisch-Luxemburgs Instituut voor de Wissel) levert volgens het arrest van 19 december 1984 evenzeer een strafbare valsheid in geschrift op.⁷⁹

46. Het opmerkelijk arrest van 18 juni 1985, waarvan reeds eerder sprake was bij de bespreking van de omschrijving van het begrip «beschermd geschrift» als determinerend bestanddeel van de wetsbepalingen vervat in de artt. 193 e.v. Sw. en hun ratio legis, de publica fides, verdient verdere aandacht omdat het naast de algemene beginselen van valsheid eveneens het delicaat en omstreden probleem aansnijdt dat verband houdt met beweringen opgenomen in een akte van rechtspleging.⁸⁰

De casus betrof een verzet tegen de verkoop na beslag door een gerechtsdeurwaarder. In de akte werd bedrieglijk de schijn verwekt dat het verzet uitging van een andere persoon dan diegene die het verzet had uitgelokt. Ten slotte werd om de gegrondheid van het middel te staven, in de akte verwezen naar een geregistreerde huurovereenkomst, waarvan de dader wist dat ze vals was.

Het Hof overwoog dat, «indien weliswaar aan loutere beweringen in een akte van rechtspleging geen vermoeden van waarachtigheid is gehecht, zulks nochtans wel het geval is voor de vermeldingen in een akte van rechtspleging van de identiteit van de persoon ten verzoeken van wie die akte is opgesteld en van de daarin opgenomen aanvoeringen waarvan de geloofwaardigheid wordt gestaafd door verwijzing naar gegevens die als bewijs van die aanvoeringen kunnen gelden».

47. Het is vrij uitzonderlijk dat het Hof geschriften aanwijst waarin in beginsel geen maatschappelijk vertrouwen gesteld kan worden, zij het om daarbij te benadrukken wanneer zulks wel het geval zal zijn.

De stelling die een partij bij een proceshandeling inneemt, is uiteraard subjectief.⁸¹ Anders wordt het wanneer de identiteit van de procesvoerende partij vermomd of vervalst wordt in een procesakte, of nog wanneer gegevens, feiten en argumenten erin worden aangehaald die steunen op vervalste geschriften die als bewijs bestemd zijn en waarop de rechter zijn mening zal moeten baseren om zijn beslissing te nemen.⁸²

⁷⁸ *Arr. Cass.*, 1978-79, 641.

⁷⁹ *Arr. Cass.*, 1984-85, 105.

⁸⁰ *Supra*, nr. 20; *Arr. Cass.*, 1984-85, 1445.

⁸¹ *Cf. Cass.*, 22 juni 1994, *Arr. Cass.*, 1994, 649: de voor het rechtscollege ingediende conclusie beperkt zich tot feitelijke beweringen, zonder bijzondere bewijswaarde.

⁸² Men raadplege eveneens P. ARNOU in zijn nood onder *Corr. Gent*, 8 december 1992, *R.W.*, 1993-94, 860.

Anders gezegd, de aanhaling en het gebruik van een vervalst of vals opgemaakt geschrift dat onbetwistbaar het openbaar vertrouwen geniet, in een ander, dat deze eigenschap niet heeft, kunnen aan dit laatste de nodige bewijskracht verstrekken, die het ontbeerde en aldus er een strafbare valsheid van maken.

48. Een zeer actueel probleem stelt de steeds groeiende verzekeringsfraude. Art. 496 Sw. biedt, zelfs nu de poging ervan strafbaar is gesteld, niet de verlangde uitkomst om deze fraudevorm efficiënt te bestrijden.

Het misdrijf van oplichting in zijn huidige vorm past niet meer in onze moderne maatschappij, die minder op concrete contacten tussen personen steunt dan op haast anonieme schriftelijke.

Schadeuitkeringen worden, zoals andere vormen van steunverlening of uitkeringen, veelal schriftelijk afgehandeld.

Dat bedrieglijke middelen, waaronder de aanwending van listige kunstgrepen, vereist zijn houdt in dat een loutere leugen, zelfs zo eraan gevolg is gegeven, ontoereikend is op het vlak van de vereiste samenstellende bestanddelen om het misdrijf van oplichting uit te maken. Dat die leugen herhaald of op schrift gesteld wordt, verandert daar niets aan. Vereist is het gebruik van bedrieglijke middelen of handelingen zoals kuiperijen, arglistigheden en enscenering.⁸³

Anders dan bij de veelvuldige uitkeringsfraude heeft de wetgever niet gedacht aan afzonderlijke wetsbepalingen om dat euvel te bestrijden. De vaak enige uitweg blijkt dan ook art. 196 Sw. te zijn.

In zijn arrest van 8 januari 1940 verwierp het Hof van Cassatie het cassatieberoep tegen het arrest van het Hof van Beroep te Brussel van 21 december 1938, dat de dader van een dergelijke fraude veroordeelde.⁸⁴

Door de veroordeelde werd beweerd dat de opgave, die onjuiste en leugenachtige vermeldingen inhield, niet onder toepassing van art. 196 Sw. viel daar ze geen «titel» voor of tegen iemand kon zijn en dat, zoals de aangevochten beslissing stelde, daartoe «bewijs in zekere mate» niet toereikend was.

Het Hof antwoordde dat in het licht van art. 196 Sw. de verdrinking strafbaar is wanneer ze slaat op een clause, een verklaring of een feit die de akte moest opnemen of vaststellen.

Het Hof voegde eraan toe dat het voorwerp van de opname of de vaststelling geen volledig bewijs hoeft te zijn en aldus niet vereist is dat het een titel met betrekking tot een recht of een verplichting zou zijn. Voldoende is, zo voegde het Hof eraan toe, dat het geschrift enigermate tegen of voor iemand tot bewijs kan strekken van datgene dat erin vermeld is, dat het een openbaar of privaat belang kan schaden en dat de vermomming van de waarheid met dat oogmerk is gebeurd.

Het Hof van Cassatie bevestigde zijn rechtspraak op 30 september 1940 en verwierp het cassatieberoep tegen een andere veroordeling van het Hof van Beroep te Brussel van een persoon die een valse schadeaangifte deed bij zijn verze-

⁸³ *Cass.*, 5 januari 1953, *Arr. Cass.*, 1953, 260; *Cass.*, 5 februari 1968, *Arr. Cass.*, 1968, 741; *Cass.*, 5 november 1974, *Arr. Cass.*, 1975, 302; *Cass.*, 15 maart 1977, *Arr. Cass.*, 1977, 767.

⁸⁴ *Pas.*, 1940, I, 6.

keraar.⁸⁵ Het geschrift was van dien aard dat het bewijs kon vormen tegen de laatste.

In een soortgelijk geval besliste het Hof van Cassatie op 22 maart 1954.⁸⁶ Het Hof bevestigde zijn stelling dat niet vereist is voor de toepassing van art. 196 Sw. dat het geschrift een «titel» zou zijn en dat het voldoende is dat het enigermate tot bewijs kan strekken van hetgeen erin vermeld is. Het Hof oordeelde bovendien dat een vermoeden van waarachtigheid aan de verklaring gehecht kon worden, daar de wet (verwezen werd naar art. 17 van de wet van 11 juni 1874) aan de verzekerde had opgedragen de schade vast te stellen. Daaruit leidde het Hof af dat het geschrift opgesteld door de aangever of verzekerde bestemd was om de schade en het bestaan van de schadeoorzaak vast te stellen.

Het Hof alludeerde aldus in het geciteerde arrest op de bewijsbestemming die door de wet aan dit geschrift werd gegeven.

49. Er werd reeds eerder gewag gemaakt van de door de rechtsleer zeer ruim aanvaarde regel dat vermeldingen in geschriften waarvan de inhoud slechts voor waar wordt aangenomen onder voorbehoud van controle, of de loutere beweringen of persoonlijke appreciaties strafrechtelijk niet worden beschermd.⁸⁷

Met betrekking tot de toepassing van deze regel in de rechtspraak van het Hof van Cassatie dient te worden verwezen naar het reeds meermaals geciteerde arrest van 18 juni 1985⁸⁸ en naar dat van 25 oktober 1988, waarvan verder sprake zal zijn.⁸⁹

Het arrest van 18 juni 1985 had betrekking op vermeldingen in een akte van rechtspleging, dat van 25 oktober 1988 op vermeldingen in een factuur.

Aan de hand van beide casussen zou afgeleid kunnen worden dat deze geschriften, die beweringen of aanspraken inhouden, zich niet evident aan het vertrouwen opdringen. Zulks wordt, in afwijking van de boven aangehaalde stelregel, wel het geval, wanneer de controle naar de waarheid gedoemd is om, op haar beurt misleid te worden, doordat de verificatie van de gegevens, die deze geschriften ter staving van hun inhoud bevatten, even bedrieglijk en misleidend tot de bevestiging van de leugenachtige inhoud van die geschriften dient te leiden. Reden daartoe was dat het bewijs van die referentiegegevens berustte op valsheden.

50. De vraag kan gesteld worden hoe geschriften die eenzijdige opgaven bevatten, beoordeeld worden wanneer ze geen vermeldingen of aanvoeringen bevatten, die de geloofwaardigheid van deze opgaven ondersteunen en als bewijs daarvan dienen.

Dit was o.m. het geval in een zaak waarin het Hof van Beroep te Antwerpen de opsteller van een dergelijk geschrift op 24 juni 1993 veroordeelde. Het betrof een opgave van een gefingeerd verkeersongeval aan de omniumverzekeraar met het oogmerk onrechtmatig deze laatste tot schadeuitkering te bewegen. De verzekeraar wantrouwde terecht de aangifte en belastte een inspecteur met een controle. Dit leidde tot de

ontdekking van het bedrog met als gevolg dat de verzekeraar i.p.v. uit te keren een klacht indiende tegen de fraudeur.

De motivering van het hof van beroep met betrekking tot zijn stelling dat het geschrift in de aangehaalde omstandigheden, toch strafrechtelijke bescherming genoot, werd onderworpen aan het Opperste Gerechtshof, dat besliste op 7 maart 1995.⁹⁰

Het Hof verwierp het cassatieberoep op grond van de volgende overwegingen: «... dat eiser stelt dat het arrest de gegevens welke hij in zijn conclusie heeft aangevoerd ten betoeg dat de ongevalsangifte geen valsheid in geschrift kon opleveren omdat de inhoud ervan slechts voor waar wordt aangenomen onder voorbehoud van controle, niet tegenspreekt, mitsdien deze conclusie niet beantwoordt; dat de appelrechters met de door het middel aangehaalde motivering constateren dat de waarachtigheid van de aangifte van het ongeval niet door controle van het geschrift zelf aan het licht kan komen, zodat de overheid of de particulieren aan wie de aangifte kan worden onderworpen overtuigd kunnen worden van de waarachtigheid ervan en de aangifte bijaldien in zekere mate tot bewijs strekt; dat de appelrechters door deze motivering de feitelijke omstandigheden waarop zij hun beslissing laten steunen vermelden, zodoende de door eiser aangevoerde met deze omstandigheden strijdige of andere feitelijke gegevens verwerpen, daardoor zijn conclusie beantwoorden, en hun beslissing regelmatig met redenen omkleden».

51. Te onthouden van deze rechtspraak is allereerst dat een ongevalsangifte van dien aard moet zijn dat ze overheid en particulieren aan wie ze kan worden onderworpen, kan overtuigen van de waarachtigheid ervan, waardoor ze bijaldien in zekere mate tot bewijs strekt of met andere woorden zich aan het openbaar vertrouwen opdringt. Tot daar de eerder stereotiepe aanhaling.

De oorzaak van het feit dat het geschrift «kan overtuigen» is te vinden in de vaststelling van de rechter – naar geijkte formule, op grond van de door hem aangewezen feitelijke gegevens – dat de (on)waarachtigheid van de aangifte van een ongeval niet door de controle van het geschrift zelf aan het licht «kan» komen.

Deze appreciatie is niet zonder consequenties. Volgens deze zienswijze is de onmogelijkheid om de inhoud van het geschrift te controleren of te verifiëren aan de hand van het instrumentum, op zich voldoende om te besluiten dat het geschrift bewijswaarde heeft en zich alsdan aan het openbaar vertrouwen opdringt.

Dat een daadwerkelijke controle van het feit vermeld of aangehaald in het geschrift gebeurt of kan gebeuren, blijkt volgens deze rechtspraak zonder betekenis te zijn om de overtuigingskracht te bepalen die het geschrift moet hebben om aldus het openbaar vertrouwen te genieten.

Nu kunnen eenzijdige opgaven zoals die beoogd worden per definitie enkel intellectuele valsheden opleveren, met uitsluiting van materiële, die steeds strafbaar zijn.

Eigen aan de intellectuele valsheid is dat het instrumentum materieel onaangeroerd is en de feiten of de handelingen die het vaststelt, onwaar zijn.

Met andere woorden is nauwelijks voor te stellen dat een eenzijdige opgave, behoudens bij inhoudelijke tegenstrijdig-

⁸⁵ *Pas.*, 1940, I, 237.

⁸⁶ *Pas.*, 1954, I, 640.

⁸⁷ *Supra*, nrs. 25-29.

⁸⁸ *Supra*, nrs. 20 en 42; *Arr. Cass.*, 1984-85, 1445.

⁸⁹ *Infra*, nr. 63; *Arr. Cass.*, 1988-89, 226.

⁹⁰ *Cass.*, 7 maart 1995, nr. P 93.1186 N, in zake S. (onuitgegeven).

heid, waardoor het geschrift allicht zijn juridische relevantie zou verliezen, enkel aan de hand van het instrumentum op zich geverifieerd kan worden naar zijn correctheid, zonder dat bij deze controle van de inhoud, de feitelijke omstandigheden en gegevens daarbuiten zouden worden betrokken.

Nog anders gezegd lijkt de verificatie van een intellectuele valsheid, zo ze zich uitsluitend beperkt tot het instrumentum, een intrinsieke onmogelijkheid.

52. De stelregel dat vermeldingen in geschriften waarvan de inhoud slechts voor waar wordt aangenomen onder voorbehoud van controle geen strafrechtelijke bescherming genieten, bestaat reeds geruime tijd en is bedoeld als beperking of als filter om niet elke op schrift gebrachte leugen als strafbare valsheid te hoeven bestempelen.

De door het Hof van Cassatie bij arrest van 7 maart 1995 gesanctioneerde stelling van het Hof van Antwerpen lijkt de stelregel op ingrijpende wijze uit te hollen. Zo de filter nog voorhanden is, zal hij het in ieder geval moeten stellen zonder gaas.

53. Zulks wil niet zeggen dat uit het oogpunt van de strafwaardigheid het ingenomen standpunt niet voor alle begrip vatbaar zou zijn. Het geheel van «regels» afgeleid uit de rechtsleer en rechtspraak geeft weliswaar enig houvast ter beoordeling van geschriften die een onbetwiste bewijskracht putten uit de privaatrechtelijke bewijsleer.

Anders wordt het wanneer de referentie aan het privaatrecht vervaagt of ontbreekt. Dit is het geval bij eenzijdige opgaven, die alsmat talrijker worden in de moderne samenleving en waarin het rechtsverkeer hoofdzakelijk op een schriftelijke relatie stoelt.

Dat geen geloof gehecht kan worden aan beweringen, aanspraken en meldingen, die invloed kunnen hebben op rechtsposities, zonder dat daarbij concrete bewijzen worden aangevoerd, lijkt een eeuwenoude evidentie. Gebrek aan verificatie en controle door de geadresseerde van de eenzijdige opgave kan als lichtzinnig bestempeld worden. Volgens een in de vorige eeuw gangbare mening moest de geadresseerde, die schade ondervond door het bedrog van een ander, maar opdraaien voor zijn eigen nalatigheid en onzorgvuldigheid.

In het verleden waren verzekeringsovereenkomsten beperkt tot diegenen die wat bezaten of belangen hadden en voor wie het loonde ervoor premies af te dragen.

Het verzekeringswezen richt zich inmiddels niet meer uitsluitend tot een beperkte groep van mensen die vermogensrechtelijke belangen veilig willen stellen. Thans worden alle risico's, de belangrijke evenals de dagelijkse gedekt door de ene of andere verzekeringsovereenkomst.

Verzekeringen hebben in de welvaartsmaatschappij een dusdanige determinerende plaats verworven dat de wetgever zich vaak genoopt voelt om ingrijpend en dwingend in te grijpen in deze oorspronkelijk uitsluitend economische en handelsactiviteit die thans een essentiële maatschappelijke en sociale sleutelrol inneemt.

Er kan dan ook haast geen sprake meer zijn van een exclusief op vertrouwen gerichte relatie tussen de contractanten, de verzekeraar en de verzekerde. Vooraf gedrukte standaardcontracten maken van het sluiten van deze overeenkomsten en de verdere uitvoering ervan een administratief gebeuren, dat in hoofdzaak schriftelijk en gereguleerd is.

De omvang van de door de verzekeraar te verwerken schadegevallen, de voor ogen te houden economische rentabili-

teit en ten slotte het vereiste om in de sociale en commerciële relaties fricties uit de weg te gaan, zorgen ervoor dat een efficiënte controle van elke eenzijdige schadeaanspraak onmogelijk is geworden. Hoogstens kan er sprake zijn van een occasionele controle, die alsdan fraude aan het licht kan brengen.

Stellen dat, wanneer controle mogelijk is en daaruit afleiden dat de geschriften die eenzijdige opgaven inhouden, zich niet aan het openbaar vertrouwen opdringen omdat ze niet zonder meer geloofd moeten worden, is volgens de huidige normen een fictie geworden en vanuit de strafwaardigheid bekeken niet meer aanvaardbaar.

De meer aangehaalde oude stelregel, die volgens L. Dupont voortvloeit «uit het criterium van maatschappelijke bewijswaarde» van geschriften, is ongetwijfeld inherent aan de *ratio legis*, de bescherming van de *publica fides*.⁹¹

Doch de hedendaagse realiteit maakt dat de aanvaarding van de inhoud van een eenzijdige schriftelijke opgave veel eerder zal gebeuren uit noodzaak, noodgedwongen, eerder dan omdat in het bedoelde geschrift «vertrouwen» gesteld kan worden.

Terecht maakt F.C. Bakker een onderscheid tussen het vertrouwens- en het wantrouwensaspect van het geschrift. De stelling van deze Nederlandse auteur houdt in dat het wantrouwensaspect de bewijswaarde en de bewijsbestemming van een geschrift kan domineren.⁹²

Om de bewijswaarde van eenzijdige schriftelijke opgaven te beoordelen moet de vraag gesteld worden of de inhoud ervan voldoende betrouwbaar is om tot bewijs te dienen van hetgeen erin vermeld is. Het aspect van vertrouwen in de inhoud van het geschrift wordt als grondslag voor de bewijsbestemming genomen. Zo, volgens Bakker, geen vertrouwen gesteld kan worden in die inhoud, dan neemt dit niet weg dat het geschrift bewijswaarde heeft van het feit dat het is opgesteld en veelal ook van het feit, door wie het is opgesteld. Bakker noemt dit het «vertrouwensaspect» van de bewijswaarde dat ook behoort tot het begrip bewijs, als bedoeld in art. 225 van het Nederlandse Wetboek van Strafrecht en waarin het beschermd geschrift wordt omschreven als «bestemd om tot bewijs van enig feit te dienen». Voorgehouden wordt dat het wantrouwensaspect van de bewijswaarde van het geschrift een geheel legitiem en maatschappelijk aanvaard onderdeel is van de bewijswaarde van het geschrift.

De zienswijze van Bakker lijkt niet uitsluitend toepasselijk op het Nederlandse art. 225 Sw., waarin het begrip «bewijsbestemming van een geschrift» een cruciale rol speelt.

Zoals Bakker zegt: «... dat iemand in een eenzijdige schriftelijke opgave een bepaalde rechtspositie kiest, mag daarbij zeker als rechtens relevant feit worden aangemerkt. De administratieve procedure brengt nu eenmaal mee, dat wellicht op die enkele juridische stellingname een rechtshandeling wordt gebaseerd.»⁹³

54. Aangenomen kan worden dat de geadresseerde van een eenzijdige opgave of aanspraak niet vaak vertrouwen zal stellen in de erin verwoorde stellingname. Waarschijnlijker is dat ze evenzeer gewantwoord zal worden, waarbij ten slot-

⁹¹ DUPONT L., *o.c.*, 150.

⁹² BAKKER F.C., *Valsheid in geschrift*, Arnhem, Gouda Quint, 1985, 200 e.v.

⁹³ *Ibid.*, 201.

te de vraag gesteld kan worden of er nog ruimte is om aan het probleem van de betrouwbaarheid systematisch aandacht te besteden. Doch zeker is dat aan de aanspraak geen gevolg gegeven zal worden wanneer ze niet op schrift wordt opgesteld. Met andere woorden de geadresseerde van de aanspraak zal een schriftelijk bewijs van die stellingname in zijn besluit willen hebben, alvorens eraan gevolg gegeven zal worden.

Ten slotte kan de vraag gesteld worden of aan dit aspect, deel uitmakend van de bewijswaarde, in de rechtspraak geen grotere betekenis, weliswaar onderliggend, dient te worden toegekend dan uit de motiveringen daadwerkelijk blijkt.

55. Een eveneens onrustwekkend toenemende vorm van verzekeringsfraude vormen de schade-uitkeringen door verzekeraars naar aanleiding van gefingeerde autodiefstallen.

Ook hier is het fraudeprocédé bij uitstek schriftelijk en in essentie terug te brengen tot twee vals opgemaakte intellectuele geschriften: een aangifte bij de verzekeraar en een klacht bij een politiedienst.

Met betrekking tot de strafvervolgning van dergelijke fraude moet even stilgestaan worden bij een niet gepubliceerd arrest van 3 maart 1995 van het Hof van Beroep te Antwerpen.⁹⁴

In de beslissing kwam het tot een veroordeling voor de opgave aan de verzekeringsmaatschappij.

Het Hof motiveerde terecht dat het geschrift de uitvoering van een verzekeringsovereenkomst beoogde en trouwens met dit doel conform de voorwaarden van de overeenkomst werd opgesteld. Voorts werd eensluitend met de vaste cassatierechtspraak gezegd dat «deze geschriften derhalve bewijswaarde hadden of kunnen dienen met betrekking tot een rechtsfeit of een rechtshandeling en dat de erin opgenomen vermeldingen rechtens relevant en geloofwaardig overkomen in het gewoon maatschappelijk verkeer».

Bij de beoordeling van de klacht bij de politiedienst sloeg het Hof echter een heel andere koers in. Het oordeelde dat «het proces-verbaal van aangifte van de diefstal zonder meer de verklarings van de aangever acteert en niet tot doel heeft de waarachtigheid van de persoonlijke beweringen van de aangever betreffende de feiten en de omstandigheden, die zij bevatten, te bevestigen.»

De vraag kan gesteld worden waarom het Hof oordeelde dat het eerst genoemd privaatschrift wel strafrechtelijke bescherming geniet en het tweede dat een verklaring van hetzelfde feit, opgenomen in een authentiek of openbaar geschrift voorstelt, niet.

In ieder geval is er op grond van de in de wet opgesomde geschriften geen onderscheid te maken, nu art. 196, eerste lid, Sw. zowel geldt voor handels- of bankgeschriften, private als nog authentieke en openbare geschriften. Wat deze laatste betreft, worden uiteraard alleen beoogd de valsheden gepleegd door particulieren, met andere woorden, de vermeldingen die geen authentiek karakter hebben.

Voor de toepassing van art. 196, laatste lid, Sw. is het onverschillig welke de aard is van het geschrift, dat tot doel had de verklaringen op te nemen of vast te stellen. Evenmin is de aard van het geschrift waarin de eenzijdig opgave opgenomen is, determinerend om aan deze laatste meer of minder geloofwaardigheid te geven.

56. Zeker is dat beide gevallen door de aangever gedaan zijn met hetzelfde bedrieglijk oogmerk, namelijk de verzekeraar ervan te overtuigen dat zijn voertuig daadwerkelijk gestolen werd en also van de gewijzigde rechtspositie, waaruit voor de verzekeraar de verplichting tot uitkering ontstaat en ten slotte een mogelijk nadeel.

Beide geschriften zijn door de dader opgemaakt en bestemd om te dienen als bewijs voor een feit, waarvan de juridische relevantie niet betwijfeld kan worden. Volgens de vaste rechtspraak van het Hof van Cassatie is het voldoende dat de inhoud van het geschrift de wederpartij kan overtuigen van zijn waarachtigheid opdat het een bewijs kan vormen. Dit bewijs hoeft niet volmaakt te zijn zoals boven reeds herhaaldelijk aangetoond.

Volledigheidshalve moet benadrukt worden dat de spontane aangever bij de politiedienst in de gegeven omstandigheden geen aanspraak kan maken op een «geoorloofde» verdraaiing van de waarheid steunend op het recht van verdediging. Evenmin is er sprake van een ander misdrijf, dat in de sfeer ligt van de aanranding van de eer of de goede naam.⁹⁵

57. Fraude door middel van facturen is een veel omvattend begrip. Beter is te zeggen dat de factuur het instrument bij uitstek is voor vele vormen van fraude, waarbij dient te worden gedacht aan ondernemersfraude, fiscale fraude, verzekeringsfraude en zelfs milieudelicten.

Nu wordt voornamelijk met facturen geknoeid door ze materieel te vervalsen of door ermee te fingeren. Zulks veronderstelt dat facturen valselijk materieel worden opgemaakt. De bedoeling is vaak derden die met betrekking tot de opgestelde facturen geen rechtstreekse partij zijn, te bedriegen.

58. Factuur kan een benaming zijn voor geschriften waaraan juridisch een andere betekenis toekomt, zoals de kwitantie. In dit laatste geval is de benaming factuur strikt gezien achterhaald, doordat ze voor voldaan werd getekend. Een valse kwitantie heeft een andere betekenis dan de factuur in haar zuiver juridische definitie. Op het vlak van de privaatrechtelijke bewijskracht is de kwijting per definitie belangrijker dan de factuur die aan de geadresseerde wordt toegezonden en door deze laatste nog niet aanvaard werd.

De facturen als fraudemiddel, als ze vervalst worden of nog valselijk materieel worden opgemaakt – bedoeld worden zogenaamde gefingeerde facturen, die doorgaans bestemd zijn om derden te bedriegen – zullen op het technische vlak weinig of geen problemen opleveren.

Anders is het gesteld met de factuur als intellectueel vals geschrift. Het is de factuur waarin door de opsteller onjuiste gegevens worden vermeld of opgenomen met de bedoeling op bedrieglijke wijze van de geadresseerde een grotere betaling te verkrijgen dan overeengekomen of daadwerkelijk verschuldigd.

59. Rechtsleer en rechtspraak tonen zich zeer reticent om facturen met leugenachtige inhoud als geschrift in de zin van art. 196 Sw. te bestempelen. De reden is dat de bewijskracht

⁹⁵ Het probleem mag evenmin verward worden met dat gesteld door een verdachte die in een proces-verbaal van verhoor een valse naam opgeeft en dit ondertekent met een valse handtekening. Met betrekking tot dit laatste zie DE NAUW A., «Inleiding tot het bijzonder strafrecht», 2e uitgave, Kluwer, 1992, 13 en 14, en verwijzingen naar rechtsleer en rechtspraak.

⁹⁴ *Antwerpen*, 3 maart 1995, 330/95, in zake C. (onuitgegeven).

die aan die facturen toekomt en die de juridische relevantie moet bepalen, gemeten wordt naar privaatrechtelijke maatstaven.

Vaak wordt aangenomen dat een leugenachtige factuur in de verhouding tussen partijen geen valsheid vormt ten aanzien van de geadresseerde, zolang deze de factuur niet aanvaard heeft.⁹⁶ Deze algemeen gangbare mening wordt rechtstreeks beïnvloed door art. 25, tweede lid, W.Kh. dat bepaalt dat «koop en verkoop bewezen kunnen worden door een aangenomen factuur...» Daarbij wordt bovendien uitgegaan van onze oude stelregel dat geschriften die slechts onder voorbehoud van controle aanvaard worden, geen valsheid in geschrift opleveren. Een factuur moet volgens deze mening bij ontvangst geïnterpreteerd worden op haar juistheid. Zulks legt uit waarom strafvervolgingen ingesteld wegens leugenachtig opgestelde facturen vaak uitlopen op een vrijpraak.

60. Voorafgaandelijk aan de vraag of een factuur in de gegeven omstandigheden een door art. 196 Sw. beschermd geschrift kan zijn, is het nuttig de factuur privaatrechtelijk te situeren.

De factuur is een document post factum: het wordt eenzijdig opgesteld door een der partijen na sluiting van de overeenkomst.⁹⁷

Vóór de aanvaarding door de geadresseerde levert het enkel bewijs op tegen de opsteller van het bestaan van een overeenkomst. Krachtens art. 25 W.Kh. wordt de factuur na de aanvaarding geacht de getrouwe weergave te zijn van de overeenkomst die tussen de partijen tot stand kwam. Volgens E. Dirix en G.L. Ballon is de aanvaarde factuur niet meer dan een bewijsmiddel. Zij is het instrumentum en beoogt geenszins de creatie van obligatoire gevolgen.⁹⁸

Hoewel volgens E. Dirix en G.L. Ballon de meningen uiteenlopen omtrent de bewijskracht die art. 25 W.Kh. aan de aanvaarde factuur verleent, vindt de opvatting de meeste weerklank dat art. 25 W.Kh. een wettelijk vermoeden in het leven roept, meer bepaald een vermoeden juris tantum (weerlegbaar).⁹⁹

61. Aldus kan men besluiten dat de niet-aanvaarde factuur juridische relevantie heeft, nu ze de rechtspositie van de geadresseerde kan beïnvloeden, zelfs op ingrijpende wijze. Overtuigt de inhoud van de factuur deze laatste, zodat hij ze op een of andere wijze aanvaardt, dan zal hij het tegenbewijs moeten leveren, eventueel door het bedrog van de opsteller aan te tonen. Slaagt hij hierin niet, dan kan slechts een benarde situatie in het vooruitzicht gesteld worden, zo het geschil voor de rechter wordt gebracht.

Het is dus volstrekt niet denkbeeldig dat een oneerlijke leverancier in een factuur gefingeerde prestaties of leveringen toevoegt in de hoop dat de argeloze geadresseerde er gevolg aan zal geven, of nog te laat bemerkt dat hij bedrogen is. In beide gevallen kan een voordeel voor de eerste en een mogelijk nadeel voor de tweede ontstaan, al was het maar dat voor de laatste de aanvankelijk voordelige bewijslast omge-

keerd wordt, een ingrijpend gebeuren met betrekking tot zijn rechtspositie.

62. Herhaaldelijk is door het Hof van Cassatie erop gewezen dat een geschrift geen wettelijk of processuele bewijswaarde hoeft te bezitten om in de werkingssfeer te vallen van art. 196 Sw. en dat het voldoende is dat het kan overtuigen.¹⁰⁰ Rechtspraak die, op het enkele motief dat een factuur geen beschermd geschrift is in de zin van art. 196 Sw. omdat ze geen bewijswaarde heeft voordat ze aanvaard is, de desbetreffende strafvervolging zou afwijzen, zou in strijd zijn met de vaststaande cassatierechtspraak. Verondersteld hierbij wordt dat alle overige samenstellende bestanddelen vereist door art. 196 Sw. wel voorhanden zijn.

63. Niettemin blijft de algemeen geldende stelregel dat een factuur, zoals overigens andere eenzijdige opgaven, gecontroleerd moet worden.

Het Hof van Cassatie beslist in zijn arrest van 25 oktober 1988 dat de feitenrechter op onaantastbare wijze in feite vaststelt of al dan niet die controle mogelijk is. Het cassatieberoep tegen het veroordelingsarrest van het Hof van Beroep te Gent van 23 december 1987 werd afgewezen.¹⁰¹

Met betrekking tot de oncontroleerbaarheid van de factuur werd als volgt geoordeeld: «... dat in huidig geval de hoeveelheden vermeld in de factuur overgenomen zijn van de hoeveelheden vermeld op de vervalste weegbons die door de koper normaal als juist dienen beschouwd te worden, zodat eens dat de op de factuur vermelde hoeveelheid overeenkomt met de bedrieglijk opgegeven hoeveelheden van de weegbons, elke controle van de op de factuur vermelde hoeveelheid onmogelijk is».

64. Volgens het arrest van 15 juni 1994 van het Opperste Gerechtshof was eveneens regelmatig gemotiveerd en naar recht verantwoord de vaststelling van het Hof van Beroep te Brussel van 14 januari 1994, «... dat de bewuste controle van een factuur onmogelijk was daar de van valsheid betichte facturen geen bijzonderheden verstrekten over de verrichte herstellingen en vervangstukken, zodat (de geadresseerde) onmogelijk de vermeldingen van die facturen kon nagaan».¹⁰²

In het eerstgenoemde geval, dat het voorwerp uitmaakte van het arrest van 25 oktober 1988, waren de referentiedocumenten, de weegbons, vervalst. De controle werd alzo misleidend.

In de tweede casus waren geen referentiegegevens in de facturen voorhanden, zodat controle onmogelijk was.

In de boven uitvoerig besproken aangelegenheid van verzekeringsfraude, waarin het Hof van Cassatie besliste op 7 maart 1995, werd beweerd dat de controle van de eenzijdige aangifte met andere woorden van het instrumentum – op zich – onmogelijk was.¹⁰³

De analyse van de recente rechtspraak van het Hof van Cassatie bevestigt het gevoel dat aan het «controlevoorbehoud» een tanende betekenis dient te worden gehecht. Hiermee wordt niet bedoeld dat verificatie onbelangrijk wordt. Niet alle facturen en andere eenzijdige opgaven die onjuist-

⁹⁶ RIGAUX M. en TROUSSE P.E., *o.c.*, 100; VAN HALEWIJN J. en DUPONT L., *o.c.*, 48; in recente rechtsleer genuanceerd: zie DUPONT L., *o.c.*, 151.

⁹⁷ DIRIX E. en BALLON G.L., *Facturen*, in *A.P.R.*, 1993, 107, 108.

⁹⁸ *Ibid.*, 107.

⁹⁹ *Ibid.*, 108, 109.

¹⁰⁰ Zie o.m. Cass., 5 oktober 1982, *Arr. Cass.*, 1982-83, 185, en Cass., 27 maart 1985, *Arr. Cass.*, 1984-85, 1037.

¹⁰¹ *Arr. Cass.*, 1988-89, 226.

¹⁰² Cass., 15 juni 1994, *Arr. Cass.*, 1994, 618.

¹⁰³ *Supra*, nr. 50.

heden en onware vermeldingen bevatten, zijn het produkt van frauduleuze gedragingen. Door verificatie van de stukken zullen vergissingen, slordigheden vaak probleemloos rechtgezet kunnen worden. Anders is het gesteld met leugenachtige opgaven die met bedrieglijke oogmerken gedaan worden. De bedrieger zal immers trachten zo veel mogelijk deze controle te bemoeilijken door omissies of nog door te misleiden; met andere woorden, het is inherent aan bedrog dat het ervoor zorgt dat het niet ontdekt wordt, anders heeft bedrog nauwelijks zin.

C. Een bijzondere vorm van eenzijdig opgave: het getuigschrift

65. Blijft ten slotte nog de vraag wat het standpunt is van het Hof van Cassatie aangaande getuigschriften. Met dit laatste wordt bedoeld een op schrift gestelde verklaring van een feit dat betrekking heeft op een ander en dat opgemaakt is om te overtuigen van de waarachtigheid van dit feit, dat met andere woorden bestemd is tot bewijs van dat feit.

Buiten beschouwing worden gelaten de getuigschriften bedoeld in de artt. 203 tot 208 Sw., die hetzij een specifieke draagwijdte hebben, welomschreven zoals o.m. het medisch getuigschrift strafbaar gesteld in de artt. 203 en 204 Sw., hetzij zich op een meer subtiele wijze van die getuigschriften die krachtens art. 196 Sw. worden beschermd, onderscheiden, als bedoeld in de artt. 206 en 206 Sw.¹⁰⁴

66. Een belangrijk arrest is dat gewezen op 13 maart 1939 door het Opperste Gerechtshof.¹⁰⁵ Het Hof van Beroep te Luik veroordeelde op 17 november 1938 een persoon die aan een andere, die het voorwerp uitmaakte van een strafvervolgning, een getuigschrift bezorgde waarin valselijk feiten bevestigd werden van dien aard dat ze de laatste konden doen vrijspreken. De auteur van het getuigschrift was zich ervan bewust dat het getuigschrift voorgelegd zou worden aan een rechterlijke instantie en handelde om een dienst te bewijzen ...

De veroordelingsbeslissing werd aangevochten met het middel dat getuigschriften met leugenachtige inhoud, die door particulieren worden opgesteld, niet strafbaar zijn.

Het Hof was echter een andere mening toegedaan. Het oordeelde dat de inhoud van het geschrift zo was dat het de beslissing van de rechter kon beïnvloeden en aldus het gerecht misleiden. Het vals opgemaakt geschrift kon tevens een openbaar belang, de goede rechtsbedeling, schaden.

Ten slotte werd beslist dat een getuigschrift opgesteld door een particulier een privé-geschrift is, waarvan de vervalsing van de verklaringen of feiten die het tot doel had op te nemen en vast te stellen, strafbaar is ingevolge art. 196 Sw., nu het getuigschrift bewijs vormt, minstens in zekere mate, van de waarachtigheid van de feiten die erin zijn opgenomen en ten slotte openbare of privé-belangen kan schaden.

De benadering van het Hof in deze aangelegenheid is identiek met die bij een eenzijdige opgave waarin de scriptor

een juridisch relevant feit te zijnen behoeve op schrift vaststelt.

67. Voorbeelden van soortgelijke rechtspraak zijn vrij schaars. Nochtans is de gelegenheid om tot strafvervolgning over te gaan in tal van strafzaken niet gering. Dit zal o.m. het geval zijn bij alibiverschaffing en bij andere door derden ten behoeve van een verdachte schriftelijk en voor «waar» geattesteerde feiten met het oog op het bewijs van zijn onschuld en die bestemd zijn om aan de rechter voorgelegd te worden.

Hierbij moet benadrukt worden dat niet elke in een rechtszaak voorgelegde verklaring van een derde een valsheid in geschrift, in de zin van art. 196 Sw., voorstelt. Zulks zal niet het geval zijn wanneer de derde een subjectieve mening, een persoonlijke appreciatie laat gelden, zonder dat hierbij de scriptor zich formeel als getuige van een feit opdringt, dat, mocht het voor waar aangenomen worden, bepalend zou zijn voor de eindbeslissing van de rechter.

Geoordeeld werd dat een gerechtsdeskundige, aangesteld in een strafzaak, die in zijn verslag een onjuiste voorstelling neerschrijft van zijn vaststellingen, zich schuldig maakt aan valsheid in geschrift in de zin van art. 196 Sw., daar de vervalsing de beslissing van de magistraat van het openbaar ministerie kon beïnvloeden.¹⁰⁶ Ook een taxatierapport van een private deskundige kan een valsheid in een privaat geschrift vormen, aldus het Hof van Beroep te Antwerpen.¹⁰⁷

68. Veelvuldiger zijn de vervolgingen en veroordelingen voor het opmaken van medische getuigschriften als privaat geschrift bedoeld in art. 196, laatste lid, Sw. Zo werd o.m. op 27 april 1982 het cassatieberoep verworpen tegen de veroordeling op 17 november 1981 door het Hof van Beroep te Gent van een geneesheer, die valselijk een zwangerschap vaststelde en de geboorte voorzag voor een bepaalde datum.¹⁰⁸ Het Hof overwoog dat het geschrift «een akte» is die tot doel heeft de erin vermelde feiten vast te stellen en die, althans in een zekere mate, het bewijs ervan kan leveren; en dat die akte, wanneer ze wordt overgelegd aan de instelling die bevoegd is om kraamgeld uit te betalen, rechtsgevolgen kan meebrengen. De bedoeling was aan de hand van het attest vooruitbetaling van het kraamgeld te krijgen.

Op te merken is dat art. 196 Sw. vaker de basis zal vormen van een strafvervolgning dan de artt. 203 en 204 Sw., die een beperkte draagwijdte hebben en zeer specifieke oogmerken vereisen.¹⁰⁹

IV. ENIGE RECHTSVERGELIJKING

A. Frankrijk

1° De nieuwe Code pénal

69. In het inleidend deel was reeds sprake dat de oude Napoleontische Code pénal van 1810 opgehouden had te be-

¹⁰⁴ Met betrekking tot dit onderscheid in «getuigschriften» raadplege men RIGAUX M. en TROUSSE P.E., *o.c.*, 132 e.v.; VAN HALEWIJN J. en DUPONT L., *o.c.*, 69 e.v., en voor een pertinente en recente beschouwing DUPONT L., *o.c.*, 164 en 165.

¹⁰⁵ *Pas.*, 1939, I, 138.

¹⁰⁶ Cass., 23 februari 1953, *Pas.*, 1953, I, 478.

¹⁰⁷ Antwerpen, 22 januari 1988, *R.W.*, 1987-88, 1031.

¹⁰⁸ *Arr. Cass.*, 1981-82, 1033.

¹⁰⁹ Zie daarover DUPONT L., «Valsheid in medische ge(tuig)schriften», *Vlaams tijdschrift voor gezondheidsrecht*, 1984, 293 e.v.

staan op 1 maart 1994, de datum waarop de nieuwe Code pénal in werking trad.¹¹⁰

Terwijl vroeger de diverse valsheden in geschrift ondergebracht waren in hoofdstuk IV «Crimes et délits contre la paix publique», deel van titel I van boek III, hebben dezelfde misdrijven in de nieuwe Code pénal een plaats gevonden in hoofdstuk I, «Des faux», van titel IV, «Des atteintes à la confiance publique», op zijn beurt deel van het vierde boek, «Des crimes et délits contre la nation, l'état et la paix publique».

Het hoofdstuk bevat twaalf artikelen genummerd van 444-1 tot 441-12.¹¹¹

70. Het hoofdstuk kan in vijf delen opgesplitst worden. Het eerste deel heeft betrekking op valsheid in geschrift in het algemeen en het tweede op de valse administratieve documenten. Vervolgens komen de authentieke en openbare geschriften aan de beurt, gevolgd door de misdrijven die aanleunen bij valsheid en ten slotte de valse getuigenschappen («certificats et attestations»).

Het hoofdstuk wordt ten slotte afgerond met drie artikelen (441-10 tot 441-12), die betrekking hebben op bijkomende sancties en maatregelen zoals verbeurdverklaring, ontzetting uit de rechten, verbod een beroep of bepaalde activiteiten uit te oefenen en ontzegging aan een vreemdeling het Franse territorium te betreden. Art. 441-12 van de nieuwe Code pénal handelt over de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van rechtspersonen, een veralgemeende innovatie in de nieuwe Code pénal.

Een volledig nieuw misdrijf is te vinden in art. 441-3 van de nieuwe Code pénal. Het bestraft het frauduleus bezit van valse geschriften. Een verzwarende omstandigheid hierbij is het bezit van meerdere valse geschriften.

Aangaande de bestraffing valt op dat de vrijheidsberoving verzacht is. Op één uitzondering na (441-4, laatste lid, van de nieuwe Code pénal) zijn alle vrijheidsberovende straffen van correctionele aard.

71. Thans bevat het hoofdstuk in zijn eerste artikel (441-1) een algemene definitie van valsheid in geschrift, die eerder ontbrak. Deze definitie werd ingegeven door de rechtsleer en de rechtspraak.¹¹² Er werd niet gedacht aan geschriften alleen. Thans wordt evenzeer strafrechtelijk beschermd «tout autre support d'expression de la pensée», waarmee bedoeld worden films, magnetische bandjes, diskettes e.d.

¹¹⁰ De nieuwe Code is ontstaan door vier wetten van 22 juli 1992, respectievelijk genummerd als 92-683, 92-684, 92-685 en 92-686, in werking getreden op 1 maart 1994 (Wet nr. 92-1336 van 16 december 1992, art. 373, gewijzigd door de wet nr. 93-913 van 19 juli 1993).

¹¹¹ De Code pénal van 1810 was doorlopend genummerd. In de nieuwe Code pénal wordt gebruik gemaakt van de decimale nummering. De drie cijfers die het gedachtenstreepje voorafgaan duiden achtereenvolgend het boek, de titel en het hoofdstuk aan, waarop de materie betrekking heeft. Het cijfer dat volgt op het koppeltteken, duidt het artikel in het hoofdstuk aan.

¹¹² Art. 441-1, eerste lid, luidt als volgt: «Constitue un faux toute altération frauduleuse de la vérité, de nature à causer un préjudice et accomplie par quelque moyen que ce soit, dans un écrit ou toute autre support d'expression de la pensée qui a pour objet ou qui peut avoir pour effet d'établir la preuve d'un droit ou d'un fait ayant des conséquences juridiques.»

Van de vroegere opsomming van modaliteiten waarmee valsheden werden gepleegd, zoals o.m. opgenomen in art. 145 van de Code pénal van 1810 en thans nog te vinden in het Belgisch Strafwetboek, namelijk in de artt. 194 en 196, werd afgezien.

De vermomming van de waarheid kan gebeuren op welke wijze ook («par quelque moyen que ce soit»). Vereist blijft een bedrieglijke vermomming van de waarheid in een geschrift of in elk ander middel van uitdrukking van een gedachte, «die de vaststelling van het bewijs van een recht of van een feit met juridische relevantie, als voorwerp heeft of als gevolg kan hebben» (definitie van beschermd geschrift).

Art. 441-1 van de nieuwe Code pénal beoogt de vervalsingen en het gebruik van dezelfde geschriften als die bedoeld in de artt. 150 en 151 van de Code pénal van 1810, namelijk de private, handels- en bankgeschriften, al worden deze uitdrukkingen in de nieuwe Code pénal niet meer herhaald.

72. Art. 441-2 van de nieuwe Code pénal vervangt het art. 153 van de Code pénal van 1810. Beoogd wordt de vervalsing en gebruik ervan, van administratieve documenten zoals identiteitskaarten, rijvergunningen, paspoorten, verblijfsvergunningen e.d. De vroegere opsomming viel weg. Bleef de definitie van dit soort van documenten, die voldoende ruim en overlappend is: een door een openbare administratie uitgereikt document, met het oog op de vaststelling van een recht, een identiteit, een hoedanigheid of het verlenen van een vergunning.

Te vermelden is dat van de drie verzwarende omstandigheden voorkomend in deze bepaling, twee nieuw zijn. De ene heeft betrekking op het feit dat de dader van vervalsen een gewoonte maakt. De andere geldt wanneer het misdrijf erop gericht is het plegen van een misdaad te vergemakkelijken of de straffeloosheid van de dader te verzekeren.

De reeds bestaande en thans gehandhaafde verzwarende omstandigheid slaat op de dader als persoon drager van de openbare macht of belast met een openbare dienst en handelend in de uitoefening van zijn functie of van zijn opdracht.

73. Art. 441-4, eerste lid van de nieuwe Code pénal bestraft, zoals art. 147 van de Code pénal van 1810 dat deed, de valsheden in authentieke en openbare geschriften en hun gebruik. Wanneer de dader een persoon is, drager van de openbare macht of belast met een openbare dienst, handelend in de uitoefening van zijn functie of van zijn opdracht, blijft de straf, zoals in de Code pénal van 1810, van criminele aard («réclusion criminelle») in tegenstelling tot alle andere in de nieuwe Code pénal die verlaagd worden tot correctionele.¹¹³

74. Art. 154 van de Code pénal van 1810 is door zijn opvolgers, de artt. 441-5 en 441-6 van de nieuwe Code pénal verruimd. Art. 441-5 van de nieuwe Code pénal bestraft het bedrieglijk verschaffen van administratieve documenten, bedoeld in art. 441-2 van de nieuwe Code pénal, in het algemeen en niet zoals voorheen wanneer de aflevering van deze stukken is geschied door een ambtenaar (cf. art. 154 van de Code pénal van 1810). In art. 441-5 van de nieuwe Code pé-

¹¹³ Te vermelden is dat aan de openbare geschriften werden toegevoegd: «enregistrements ordonnés par l'autorité publique», waarmee bedoeld worden valsheden gepleegd in de opname van een telefoontap op last van de overheid.

nal zijn de drie verzwarende omstandigheden waarvan sprake is in art. 441-2 terug te vinden.

Art. 441-6 van de nieuwe Code pénal bestraft, zoals reeds het geval was in art. 154 van de Code pénal van 1810, het zich onrechtmatig doen verschaffen van die documenten, door elk bedrieglijk middel. In het oude art. 154 van de Code pénal van 1810 werden deze bedrieglijke middelen gepreciseerd als valse verklaringen, valse naamdracht, valse hoedanigheid e.d. De opsomming verviel echter.

Ten slotte wordt door art. 441-6 van de nieuwe Code pénal ook strafbaar gesteld het afleggen van een leugenachtige verklaring met het oog op de verwerving van een uitkering, een betaling of een verschuldigd voordeel van een openbare administratie of dienst.

Het strafbaar gebruik van een dergelijk administratief document is te vinden in de algemene bepalingen van art. 441-2, tweede lid, van de nieuwe Code pénal.

75. In de getuigschriften die de Franse Code pénal van 1810, zoals de Belgische overigens, nutteloos belasten, hield de Franse wetgever grote schoonmaak om slechts de essentiële te behouden, namelijk die bestraft in het oude art. 161, laatste lid, van de Code pénal van 1810.

Ingevolge dit art. 161, laatste lid, van de Code pénal van 1810 waren en krachtens art. 441-7 van de nieuwe Code pénal zijn thans strafbaar:

- het opstellen van een getuigschrift («attestation ou certificat») van feiten die materieel onwaar zijn;
- het vervalsen van een aanvankelijk naar waarheid opgesteld getuigschrift;
- het gebruik van voornoemde geschriften.

De nogal lichte gevangenisstraf van een jaar wordt verdrievoudigd wanneer het misdrijf gepleegd wordt met het oogmerk de schatkist of een privé-vermogen te schaden (oud art. 162 van de Code pénal van 1810).

76. Ten slotte houdt art. 441-8 van de nieuwe Code pénal bepalingen in die zowel actieve als passieve corruptie betreffen met betrekking tot het beroepsmatig opstellen van valse getuigschriften. De straf wordt verzaard zo de dader een medisch of paramedisch beroep uitoefent en het getuigschrift valselijk een aantal medische gegevens verstrekt, vaststelt of attesteert.

2° Het Frans positief recht met betrekking tot het begrip «beschermd geschrift»

77. Bij het doornemen van het hoofdstuk besteed door de nieuwe Code pénal aan valsheid in geschrift, viel de eerste innovatie op die erin bestaat dat een definitie gegeven werd aan het «beschermd geschrift».

Art. 441-1 van de nieuwe Code pénal omschrijft het als volgt: «un écrit ou tout autre support d'expression de la pensée, qui a pour objet ou qui peut avoir pour effet d'établir la preuve d'un droit ou d'un fait ayant des conséquences juridiques».

Werkelijk nieuw aan deze definitie die de vereisten omschrijft waaraan het geschrift en wat daarmee gelijkgesteld is, moet voldoen om strafrechtelijke bescherming te genieten, is het feit dat ze uitdrukkelijk neergeschreven is in de wettekst. Zoals reeds eerder opgemerkt is evenwel de inhoud niet nieuw en beantwoordt hij aan de zienswijze van de

Franse rechtsleer en rechtspraak ontstaan in verband met de oude bepalingen van de Code Pénal van 1810.¹¹⁴

78. Bij de bespreking van de ratio legis van de Belgische wettekst, rechtstreeks ontstaan uit de Code pénal van 1810, werd het groeiend onderscheid benadrukt dat ontstond in de twintigste eeuw tussen de Franse doctrine, sterk beïnvloed door Garçon, Garraud en Donnedieu de Vabres en de Belgische rechtspraak en doctrine, grotendeels bepaald door Rigaux en Trousse.

Al is de huidige Franse definitie met haar «bewijs van een recht of van een feit met juridische relevantie» op het eerste gezicht niet vreemd aan de gangbare Belgische notie van beschermd geschrift, toch is de draagwijdte van het begrip «bewijs» duidelijk anders.

Zoals Donnedieu de Vabres leerde, is de «psychologische» draagwijdte van een geschrift ontoereikend. Het bewijs moet gemeten worden aan juridische maatstaven.¹¹⁵

In dit systeem is geen ruimte voor bescherming van geschriften die «slechts» in zekere mate, tot op een zekere hoogte kunnen overtuigen, zonder daarom een titel te hoeven vormen of nog zonder processuele waarde te hoeven zijn, zoals de vaste rechtspraak van het Belgische Hof van Cassatie luidt. Met andere woorden, bewijs «in zekere mate» is naar Franse normen «geen» bewijs.

Dit laatste vat het verschil tussen Franse en Belgische benadering goed samen. Zoals eerder opgemerkt is de intellectuele valsheid in geschrift oorzaak van moeilijkheden, niet de materiële.

79. Bij het doornemen van enkele voorbeelden van Franse cassatierechtspraak is het evident dat verwezen wordt naar de Code pénal van 1810, nu die rechtspraak toepassing maakt van de oude Code pénal. Zoals reeds herhaaldelijk gepreciseerd, stoelt de definitie van beschermd geschrift, zoals ze nu te lezen is in art. 441-1 van de nieuwe Code pénal, op de rechtsleer en rechtspraak gesproten uit de Code pénal van 1810, zodat deze ook voor de toekomst hun gezag handhaven.

80. De toon wordt aangegeven door een zaak waarin het Franse Hof van Cassatie besliste op 7 maart 1972.¹¹⁶

Twee werknemers van een bedrijf hadden op hun eer verklaard dat zij bepaalde verplaatsingen hadden verricht, die als ze daadwerkelijk zouden zijn gebeurd, aanleiding tot een vergoeding hadden gegeven. De inhoud van hun verklaringen was echter leugenachtig met als gevolg een strafvervolgging voor het vals opmaken van een privaat geschrift (artt. 147 en 150 van de Code pénal van 1810; art. 441-1 van de nieuwe Code pénal).

Het Hof overwoog dat eenzijdige opgaven of verklaringen door een persoon in zijn eigen voordeel opgemaakt, niet meer voorstellen dan een bewering die voor controle vatbaar is. Het geschrift kan geen valsheid in geschrift opleveren, nu het voor diegene die het opstelde noch een titel, noch een bewijs in zijn voordeel voorstelt.

¹¹⁴ Supra, nr. 71.

¹¹⁵ DONNEDIEU DE VABRES H., «La notion du document dans le faux en écritures», o.c., 168, en van dezelfde auteur, *Essai sur la notion de préjudice dans la théorie générale du faux documentaire*, o.c., 32.

¹¹⁶ Bull. Crim., nr. 86, D., 1972, 341, met noot.

81. Het arrest werd gecommentarieerd door A. Vitu. Hierbij werd aan de hand van rechtspraak gesteld dat buiten het bereik van het strafrecht valt de vermomming van de waarheid in geschriften zoals staten, afrekeningen, facturen opgesteld om vergoed te worden voor leveringen, gedane werken, honoraria en andere prestaties. Deze geschriften hebben volgens de gezaghebbende auteur geen bewijskracht. Algemeen aanvaard wordt dat ze noch bestemd, noch geschikt zijn om het bewijs te vormen van een recht of van een feit met juridische gevolgen. Dat is het geval voor geschriften die loutere aanspraken en beweringen bevatten en die door de ontvanger ervan gecontroleerd horen te worden.

Anders is het gesteld indien de afrekening of de factuur vergezeld zou zijn van vals opgemaakte geschriften die het bewijs zouden moeten leveren van de, in die afrekening of factuur aangehaalde, berekening of wanneer op die geschriften een waar of nagemaakte handtekening van een derde persoon, ten bewijze van verificatie, zou voorkomen.¹¹⁷

Een zelfde redenering werd gevolgd om te beslissen dat een wisselbrief getrokken op een niet bestaande bankinstelling en enkel ondertekend door de trekker, slechts een leugen is die geen verplichting voor een derde voorstelt en aldus niet onder de toepassing valt van de artt. 147 en 150 van de Code pénal van 1810.¹¹⁸

Zelfs wanneer de wet daartoe verplicht, is de eenzijdige opgave van opbrengsten aan een ander, de schuldeiser, ter vaststelling van de schuld, geen titel in de zin van art. 147 van de Code pénal van 1810.¹¹⁹

Het arrest van 12 december 1977 bevestigde dat afrekeningen, rekeningen en facturen, die per definitie aan verificatie en aan betwisting onderworpen zijn, geen valsheid in geschrift vormen.

In hetzelfde arrest wordt eveneens het principe van de strafbare simulatie aangehaald. Leugenachtige aanhalingen of vermeldingen door partijen in een overeenkomst vormen in beginsel geen valsheid in geschrift. Anders wordt het wanneer deze partijen dit overeenkomen met bedrieglijk opzet om derden te misleiden en mogelijk te benadelen.¹²⁰

Aan het beginsel dat rekeningen en facturen door de geadresseerde aan verificatie en eventuele betwisting te onderwerpen zijn en niet onder de strafbaarheid van de artt. 147 en 150 van de Code pénal van 1810 vallen, wordt in het navolgend geval geen afbreuk gedaan. De benadering verschilt evenwel wanneer de valse vermeldingen, voorwerp van gefingeerde handelingen, opgenomen worden in de boekhouding van een vennootschap met de bedoeling dat ze aan werkelijke commerciële activiteiten zouden doen geloven. In deze moet gepreciseerd worden dat er een mogelijk nadeel was voor een derde, namelijk de fiscus. De facturen opgenomen in een door de wet beschermd getuigschrift, de boekhouding, moesten derden doen geloven en ervan overtuigen

dat handelingen die fictief waren, een reëel karakter hadden.¹²¹

In een arrest van 30 maart 1992 bevestigt het Franse Hof van Cassatie het beginsel dat er slechts sprake is van strafbare vervalsing in handelsgeschriften als deze een titel voorstellen. Dat is het geval wanneer een handelaar zich door een bankinstelling geld laat overhandigen op grond van afstand van zijn vorderingen en bij de desbetreffende staat, drie valse opgemaakte facturen voegt.¹²² Het Hof van Cassatie vernietigde het arrest van het Hof te Grenoble, dat oordeelde dat de bedoelde facturen enkel beweringen met betrekking tot een schuldvordering inhielden en aldus geen strafbaarheid opleverden.

83. Van het beginsel dat eenzijdige opgaven doorgaans niets voorstellen als bewijs, wijkt de Franse rechtspraak nog af wanneer het gaat over bepaalde handels- of bankgeschriften, zoals boekhoudkundige stukken. Het Franse Hof van Cassatie oordeelde dat handelsboeken zoals de balans van een onderneming en de geschriften die betrekking hebben op de uitbetaling van lonen, vallen onder art. 150 van de Code pénal van 1810. Strafrechtelijke bescherming genieten zowel de geschriften die verplicht als die welke facultatief worden gehouden.¹²³

Valse opnemingen in de boekhouding, waarvan het houden verplicht is door het Wetboek van Koophandel, worden bestraft door art. 150 van de Code pénal van 1810. Zo is strafbaar de boekhouder die met het oog op het vermommen van verduisteringen valse vermeldingen met betrekking tot financiële operaties doet in die boekhouding.¹²⁴

Eveneens strafbaar is de directeur van een bankagentschap die opzettelijk nalaat een aantal geschriften op te nemen in de boekhouding.¹²⁵ In dezelfde zin was schuldig een persoon die gemandateerd was door een vennootschap om te beschikken over de bankrekening en een valse staat opstelt met betrekking tot het geldverkeer.¹²⁶

Een voor een rechtscollege ingediende conclusie is, bij afwezigheid van elke vorm van materiële vervalsing, geen strafbare valsheid in geschrift, daar elke bewijskracht ontbreekt.¹²⁷ Evenwel mogen stukken die aangewend worden in het geding als bewijs van een recht niet vervalst worden.¹²⁸ Bedoeld worden de bewijsstukken die het voorwerp uitmaken van materiële vervalsing.

Behoudens de boven aangehaalde gevallen en «uitzonderingen» en voor zover ze niet in bijzondere wetten strafbaar zijn gesteld, zullen in beginsel eenzijdige opgaven, zo zij in-

¹¹⁷ VITU A., *Revue de science criminelle et de droit pénal comparé*, 1972, 865.

¹¹⁸ Fr. Cass., 28 mei 1962, *Bull. Crim.*, nr. 212, D, 1962, *sommaires*, 123.

¹¹⁹ Fr. Cass., 23 november 1972, *Bull. Crim.*, nr. 357, D, 1973, *sommaires*, 19.

¹²⁰ Fr. Cass., 12 december 1977, *Bull. Crim.*, nr. 393, D, 1978, *I.R.*, 200.

¹²¹ Fr. Cass. 24 april 1984, *D.*, 1986, 125, met noot van J. MAZARD.

¹²² Fr. Cass., 30 maart 1992, *Bull. Crim.*, nr. 132, D, 1994, *sommaires*, 157.

¹²³ Fr. Cass., 13 maart 1968, *D.*, 1968, 363.

¹²⁴ Fr. Cass., 29 april 1971, *Bull. Crim.*, nr. 129, D, 1971, *sommaires*, 113.

¹²⁵ Fr. Cass., 25 januari 1982, *Bull. Crim.*, nr. 29, D, 1982, *sommaires*, 333, noot VASSEUR; zie ook Fr. Cass., 3 januari 1991, *D.*, 1991, *I.R.*, 66.

¹²⁶ Fr. Cass., 14 mei 1990, *Bull. Crim.*, nr. 188, D, 1991, *sommaires*, 63 met noot.

¹²⁷ Fr. Cass., 22 november 1977, *Bull. Crim.*, nr. 361, D, 1978, *I.R.*, 71 met noot.

¹²⁸ Zie onder meer Fr. Cass., 6 december 1973, *Bull. Crim.*, nr. 455; Fr. Cass., 30 oktober 1975, *Bull. Crim.*, 235.

tellectueel vals opgemaakt zijn, in Frankrijk geen aanleiding geven tot strafbaarheid.

De «uitzonderingen» slaan bovendien vaak op vormen van simulatie die derden – bedoeld worden anderen dan de scriptor en de geadresseerde, – moeten misleiden en aldus nadeel kunnen berokkenen. In dit laatste geval wordt wel bewijswaarde aan het geschrift toegekend. Ook zal dat het geval zijn wanneer de wet aan het geschrift bewijsbestemming verleent zoals bij de boekhouding.

94. Uitkeringsfraude zal behoudens in bijzondere wetgeving, wanneer ze enkel gebeurt op grond van een enkele verklaring van de aanspraakmakende, niet op grond van de algemene bepalingen van valsheid in geschrift vervolgd kunnen worden. Uitzondering hierop vormt evenwel het nieuwe art. 441-6 van de nieuwe Code pénal, dat het afleggen van een leugenachtige verklaring met het oog op de verwerving van een uitkering, een betaling of een onverschuldigd voordeel beoogt. Het slachtoffer moet evenwel een openbare instantie zijn, zodat o.m. verzekeringsfraude buiten het bereik van de bepaling valt.

Wie wenst te weten hoe deze vorm van groeiende criminaliteit in Frankrijk bestraft wordt, moet art. 405 van de Code pénal van 1810 of het nieuwe art. 313-1 van de nieuwe Code pénal (oplichting) raadplegen.¹²⁹ Rechtspraak met betrekking tot «escroquerie à l'assurance» is talrijk. Sleutelproblemen zijn hierbij de bedrieglijke middelen en de aanwending van een op zich ontoereikende leugen en het vereiste «begin van uitvoering» bij de poging, die in Frankrijk sedert 1863 strafbaar is.

Al toont het Franse Hof van Cassatie zich op het huidige tijdstip eerder «soepel» met betrekking tot de vereiste samenstellende bestanddelen van het misdrijf, toch wordt in de rechtsleer betreurd dat in de nieuwe Code pénal geen plaats werd gereserveerd voor een «mini-oplichting», die strafvervolging mogelijk had gemaakt voor een aantal gedragingen die steunen op leugenachtige verklaringen of opgaven.¹³⁰

85. De vergelijkende studie, zelfs summier zoals ze is, zou onvolledig zijn zonder de aanhaling van twee bepalingen die betrekking hebben op leugenachtige opgaven, namelijk art. 161, vierde lid, 1°, van de Code pénal van 1810, thans art. 441-5 van de nieuwe Code pénal. Art. 161, vierde lid, 1°, van de Code pénal van 1810 bestraft het opstellen van een getuigschrift («attestation ou certificat») van feiten die materieel onwaar zijn. Hetzelfde geschrift zou, indien het niet het voorwerp zou uitmaken van een der getuigschriften bedoeld

bij de artt. 203 en 208 van het Belgisch Strafwetboek, vallen onder de mogelijke toepassing van het Belgische art. 196 Sw.¹³¹

De vierde alinea van art. 161 van de Code pénal van 1810 werd in de bepaling ingelast door de wet van 27 augustus 1948 en gaf aanleiding tot interpretatiemoeilijkheden. Het Franse Hof van Cassatie moest dan ook meerdere malen stelling nemen.

Het opstellen van een getuigschrift in de zin van art. 161, vierde lid, 1°, van de Code pénal van 1810 moet noodzakelijk uitgaan van een ander persoon dan die in wiens voordeel het is opgesteld. Onder deze bepaling valt dus niet de persoon die in zijn eigen voordeel materieel onjuiste feiten attesteert.¹³²

86. Aanleiding tot een andere discussie was de vraag of de bepaling een bijzonder opzet en een mogelijk nadeel vereist, zoals de algemene tekst inzake valsheid in geschrift dit doet om strafbaarheid op te leveren. Het Opperste Gerechtshof van Abidjan (Ivoorkust) meende van wel.¹³³ Het arrest gaf aanleiding tot ernstige kritiek van o.m. B. Bouloc en A. Vitu. Beiden gaven hierbij een uitgebreide analyse van het misdrijf en situeerden het ten aanzien van de andere in het hoofdstuk besteed aan valsheid in geschrift.^{134 135}

Beide auteurs wezen erop dat het geschrift bedoeld in art. 162, vierde lid, van de Code pénal van 1810 geen titel hoeft te zijn, noch zelfs bewijs hoeft te vormen, al kan dit wel het geval zijn, doch een vereiste is het hoegenaamd niet.

Het nadeelvereiste is evenmin een samenstellend bestanddeel van het misdrijf, zoals overigens het bijzonder opzet. Het laatste vloeit logischer wijze uit het eerste. Het algemeen opzet volstaat of met andere woorden de wetenschap bij de scriptor dat het feit dat hij schriftelijk voorhoudt onwaar is. Niet vereist is dat de dader wist welk precies gebruik de persoon voor wie het getuigschrift werd opgesteld, beoogde. Voldoende is dat de dader wist dat het door hem geattesteerde feit onjuist is.¹³⁶

De beginselen worden bevestigd in een arrest van 15 januari 1990. De dader moet kennis hebben van de materiële onwaarheid van wat hij in zijn getuigschrift neerschreef, zonder dat hierbij de mogelijkheid van een nadeel vereist is.¹³⁷

87. Art. 154 van de Code pénal van 1810, thans 441-5 en art. 44-16 van de nieuwe Code pénal, bestraft twee intellectuele valsheden in geschrift.¹³⁸

¹³¹ Supra, nrs. 65 e.v. Toepassing van art. 196 van het Belgische Strafwetboek zou enkel ter sprake komen indien het bijzonder opzet en een mogelijk nadeel voorhanden zijn. Voor de Franse bepaling worden deze eisen niet gesteld.

¹³² Fr. Cass., 7 maart 1972, *Bull. Crim.*, nr. 86, D., 1972, 341; Fr. Cass., 23 november 1972, *Bull. Crim.*, nr. 357, D., 1973, sommaires 19.

¹³³ Cour Suprême d'Abidjan, 14 januari 1966, D., 1966, 489, met uitgebreide commentaar van B. BOULOC.

¹³⁴ BOULOC B., noot onder voormeld arrest, D., 1966, 491 e.v.

¹³⁵ VITU A., *Revue de science criminelle et de droit pénal comparé*, 1967, 446 e.v.

¹³⁶ Fr. Cass., 14 maart 1972, *Bull. Crim.*, nr. 98.

¹³⁷ Fr. Cass., 15 januari 1990, *Bull. Crim.*, nr. 23, D., 1990, I.R., 52.

¹³⁸ De nieuwe bepalingen luiden als volgt:

«Art. 441-5. Le fait de procurer frauduleusement à autrui un document délivré par une administration publique aux fins de constater un droit, une identité ou une qualité ou d'accorder une autorisation est puni de cinq ans d'emprisonnement et de 500.000 F d'amende.

¹²⁹ Het art. 313-1 van de nieuwe Code pénal luidt als volgt:

«L'escroquerie est le fait, soit par l'usage d'un faux nom ou d'une fausse qualité, soit par l'abus d'une qualité vraie, soit par l'emploi de manoeuvres frauduleuses, de tromper une personne physique ou morale et de la déterminer ainsi, à son préjudice ou au préjudice d'un tiers, à remettre des fonds, des valeurs ou bien quelconque, à fournir un service ou à consentir un acte opérant obligation ou décharge.

L'escroquerie est punie de cinq ans d'emprisonnement et de 2.500.000 F d'amende.»

¹³⁰ Zie o.m. BOULOC B., *Revue de science criminelle et de droit pénal comparé*, 1994, 761.

Enerzijds is strafbaar elkeen die zich onrechtmatig administratieve documenten, bedoeld in art. 153 van de Code pénal van 1810, doet of poogt te doen afleveren, hetzij door valse verklaringen, hetzij door de aanwending van een valse naam of hoedanigheid, hetzij door het verschaffen van valse inlichtingen of getuigschriften (op zich strafbaar).

Het gebruik van een op een dergelijke wijze afgeleverd document is strafbaar, onverschillig of het nu onder eigen naam of op naam van een andere is opgesteld (thans art. 441-2, tweede lid, van de nieuwe Code pénal).

Anderzijds is strafbaar de ambtenaar die die documenten aflevert of doet afleveren. Art. 441-5 van de nieuwe Code pénal bestraft thans elkeen die aflevert, en beperkt het misdrijf niet meer tot de ambtenaar alleen.

Door de ordonnantie nr. 58-1298 van 23 december 1958 werden de artt. 153 en 154 van de Code pénal van 1810 grondig gewijzigd. In hun oorspronkelijke vorm stemden zij nagenoeg overeen met de artt. 198 en 199 van het Belgisch Strafwetboek. De Franse artikelen beperkten zich evenwel tot paspoorten.

Een recente toepassing van art. 154 van de Code pénal van 1810 is te vinden in het arrest van het Hof van Cassatie van 4 november 1992.¹³⁹

Een vreemdeling ging een gefingeerd huwelijk aan met een Franse vrouw om een verblijfsvergunning te verkrijgen.

Het Hof van Cassatie besliste dat de vreemdeling een valse hoedanigheid aanwendde door een gesimuleerd huwelijk aan te gaan en zich te beroepen op de hoedanigheid van echtgenoot van een Franse onderdaan.¹⁴⁰

B. Nederland

1° Situering

88. «Valsheid in geschriften» vormt de titel XII van het tweede boek («Misdrijven») van het Nederlandse Wetboek

Les peines sont portées à sept ans d'emprisonnement et à 700.000 F d'amende lorsque l'infraction est commise:

1° Soit par une personne dépositaire de l'autorité publique ou chargée d'une mission de service public agissant dans l'exercice de ses fonctions;

2° Soit de manière habituelle;

3° Soit dans le dessein de faciliter la commission d'un crime ou de procurer l'impunité à son auteur.

Art. 441-6. Le fait de se faire délivrer indûment par une administration publique ou par un organisme chargé d'une mission de service public, par quelque moyen frauduleux que ce soit, un document destiné à constater un droit, une identité ou une qualité ou à accorder une autorisation est puni de deux ans d'emprisonnement et de 200.000 F d'amende.

Est puni des mêmes peines le fait de fournir une déclaration mensongère en vue d'obtenir d'une administration publique ou d'un organisme chargé d'une mission de service public une allocation, un paiement ou un avantage indu.»

¹³⁹ Bull. Crim., nr. 357.

¹⁴⁰ Voor een veelzijdige commentaar op die vorm van fraude raadplege men: DELMAS SAINT-HILAIRE J.P., «Paris vaut bien un mariage! Sanction et prévention d'une fraude de plus en plus combattue: mariages simulés dans le seul but de régulariser le situation du conjoint au regard de la police des étrangers», *Revue de science criminelle et de droit pénal comparé* 1994, 566 e.v.

van Strafrecht. De desbetreffende artikelen zijn genummerd van 225 tot 234.

Valsheid in geschrift wordt gerekend tot de delicten tegen de publica fides, in casu de aantasting van de betrouwbaarheid die aan het schriftelijk bewijsmiddel in de samenleving toegekend moet worden.¹⁴¹

Art. 225 Sw. bepaalt welke geschriften dit vertrouwen moeten genieten. Anders dan in het Belgisch Strafwetboek en de Franse Code pénal van 1810, werd aan het beschermd geschrift door de Nederlandse wetgever van 1881 een definitie gegeven.¹⁴²

Het is een geschrift dat bestemd is om tot bewijs van enig feit te dienen.¹⁴³ Het materieel element is het vervalsen of valselijk opmaken, waardoor zowel materiële als intellectuele valsheid in geschrift wordt bedoeld. Het opzet wordt omschreven als «het oogmerk om het (geschrift) als echt en onvervalst te gebruiken, of door anderen te doen gebruiken». Het betreft dus meer dan een gewoon opzet, maar het is anders dan het bedrieglijk opzet («intention frauduleuse») van de Code pénal van 1810 en van het huidige Franse en Belgische Strafwetboek.

Volgens Bakker is bij het oogmerk als omschreven in art. 225 Sw. relevant of de dader bedoeld heeft dat het stuk in de maatschappij zou worden gebruikt en niet welk gebruik van het stuk zou worden gemaakt of waartoe het stuk zou worden gebruikt. De motieven van de dader voor zijn daad blijven daarbij geheel buiten beschouwing.¹⁴⁴

89. Zoals bij de volgende artt. 226 en 227 Sw. hield art. 225 Sw. een vierde bestanddeel in, namelijk de mogelijkheid van een nadeel. Het nadeelvereiste werd ingevolge de wetwijziging van 4 juni 1992 weggelaten.¹⁴⁵ Het nadeelvereiste stelde niet veel meer voor en werd door de Hoge Raad zo liberaal uitgelegd, dat nauwelijks een geval viel te bedenken dat er niet onder zou vallen.¹⁴⁶ In deze dissertatie stelde Bakker dan ook voor de zinsnede weg te laten vallen.¹⁴⁷

90. Art. 226 Sw. stelt een verzwaarde straf op de valsheid in bepaalde soorten van geschriften zoals authentieke akten, schuldbrieven van openbare instellingen en soortgelijke stukken, alsmede voor omloop bestemd krediet- of handelspapier.

91. Terwijl de Wetgever in dit art. 226, lid 1, Sw. vooral de kwalitatieve dader beoogde, bv. de notaris die de authen-

¹⁴¹ NOYON T.J. en LANGEMEIJER G.E., «Het Wetboek van Strafrecht», zevende druk, VOORTGEZET DOOR REMMELINCK J., Arnhem, Gouda Quint, II, 615.

¹⁴² Wet van 3 maart 1881, 1881, S.B. 35. S.B. 35. De wet trad in werking in 1886. Tot dan bleef de Franse Code pénal van 1810 van kracht.

¹⁴³ De tekst werd gewijzigd bij de wet van 4 juni 1992, S.B. 287. De tekst luidde daarvoor: «een geschrift waaruit enig recht, enige verbintenis of enige bevrijding van schuld kan ontstaan, of dat bestemd is om tot bewijs van enig feit te dienen».

Het eerste zinsdeel steunde op een oude leer die ervan uitging dat geschriften niet alleen bewijsmiddelen, maar ook materieelrechtelijke handelingen waren, waaruit een recht rechtstreeks kon ontstaan. Deze civielrechtelijke leer is echter geheel verlaten, zodat dit onderdeel van de definitie bij de wetwijziging werd weggelaten (NOYON T.J., o.c., II, 622 en 623).

¹⁴⁴ BAKKER F.C., o.c., 102.

¹⁴⁵ S.B. 287.

¹⁴⁶ NOYON T.J., o.c., II, 643.

¹⁴⁷ BAKKER F.C., o.c., 111 e.v., 238.

tieke akte valselijk opmaakt – al ontbreekt hier de ambtelijke kwalificatie zoals in de Belgische artt. 194 en 195 Sw. – heeft hij in art. 227 Sw. de comparant strafbaar gesteld die in een authentieke akte intellectuele valsheid doet plegen.

Art. 227 Sw. beoogt degene «die in een authentieke akte een valse opgave doet opnemen aangaande een feit van welks waarheid de akte moet doen blijken». Het artikel is de opvolger van art. 147 van de Code pénal van 1810, dat de intellectuele valsheid in authentieke en openbare geschriften bestraft, zoals ook het Belgische art. 196 Sw. het doet, meer bepaald «door toevoeging of vervalsing van bedingen, verklaringen of feiten die deze akten ten doel hadden op te nemen en vast te stellen». ¹⁴⁸

92. De drie bovengenoemde artikelen houden het niet alleen bij de strafbaarstelling van het plegen van valsheden. In lid 2 van de respectieve artikelen wordt eveneens het gebruik ervan met strafbaarheid bedacht.

In dit lid 2 was de wijziging door de wet van 4 juni 1992 het meest ingrijpend. Zoals reeds eerder aangehaald, werd door deze wet de definitie van het beschermd geschrift vereenvoudigd en het nadeelvereiste als bestanddeel van het misdrijf weggelaten. Naast het gebruik van valse of vervalste geschriften of akten werd ook nog strafbaar gesteld het afleveren of het voorhanden hebben van het geschrift of akte, indien men weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat het geschrift bestemd is voor gebruik.

De reden daartoe wordt uitgelegd in de memorie van toelichting ¹⁴⁹:

«In het tweede lid van artikel 225 Sr. is strafbaar gesteld het opzettelijk gebruik maken van het valse of vervalste geschrift als ware het echt en onvervalst. Het opzet moet zijn gericht op het vals of vervalst zijn van het stuk. Het in het eerste lid vereiste gebruiksoogmerk is geen bestanddeel van de delictomschrijving in het tweede lid.

Blijkens jurisprudentie van de Hoge Raad moet onder 'gebruik' in het tweede lid worden verstaan het bezigen van een stuk ter misleiding van derden tegenover wie daarvan gebruik is gemaakt (Hoge Raad, 27 april 1982, NJ 1982, 649). Er dient sprake te zijn van enig daadwerkelijk gebruik tegenover derden ten einde aldus deze derden te misleiden (Hoge Raad, 15 oktober 1985, NJ 1986, 295). De Hoge Raad heeft echter bij arrest van 29 mei 1984 (NJ 1985, 6) aanvaard dat een bedrijfsadministratie in haar geheel wordt aangemerkt als een samenstel van geschriften bestemd om tot het bewijs van het daarin vermelde te dienen. Het opnemen van valse stukken in die administratie wordt op deze wijze gebracht onder het valselijk opmaken of vervalsen van een geschrift, als bedoeld in het eerste lid. Daarmee wordt de mogelijkheid gegeven langs de weg van artikel 225, eerste lid, strafrechtelijk op te treden tegen degene die valse geschriften in een bedrijfsadministratie heeft ondergebracht. Deze oplossing is echter niet afdoende. Als uitsluitend het afleveren van valse stukken kan worden aangetoond of het verwerken van de valse stukken bestaat uit het opnemen daarvan in een ongeordende verzameling van nota's, bonnen enz., biedt ook de ruime uitleg van het eerste lid van artikel 225 Sr. geen oplossing. Het onderhavige wetsvoorstel strekt er in hoofdzaak toe de hier besproken leemte op te heffen. In het tweede lid

van artikel 225 Sr. wordt strafbaar gesteld het afleveren of voorhanden hebben van valse geschriften, wetende dat daarmee een valsheidsdelict kan worden gepleegd.»

De wetwijziging heeft tot gevolg gehad dat de drie essentiële bepalingen van valsheid in geschrift thans als volgt luiden:

Art. 225

1. Hij die een geschrift dat bestemd is om tot bewijs van enig feit te dienen, valselijk opmaakt of vervalst, met het oogmerk om het als echt en onvervalst te gebruiken of door anderen te doen gebruiken, wordt als schuldig aan valsheid in geschrift gestraft, hetzij met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren en geldboete van de vijfde categorie, hetzij met één van deze straffen.

2. Met dezelfde straf wordt gestraft hij die opzettelijk gebruik maakt van het valse of vervalste geschrift als ware het echt en onvervalst dan wel opzettelijk zodanig geschrift aflevert of voorhanden heeft, terwijl hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat dit geschrift bestemd is voor zodanig gebruik.

Art. 226

1. De schuldige aan valsheid in geschrift wordt gestraft hetzij met gevangenisstraf van ten hoogste zeven jaren en geldboete van de vijfde categorie, hetzij met één van deze straffen, indien zij gepleegd is:

1° in authentieke akten;

2° in schuldbrieven of certificaten van schuld van enige staat, enige provincie, gemeente of openbare instelling;

3° in aandelen of schuldbrieven of certificaten van aandeel of schuld van enige vereniging, stichting of vennootschap;

4° in talons, dividend- of rentebewijzen behorende tot een der onder de beide voorgaande nummers omschreven stukken, of in de bewijzen in plaats van deze stukken uitgegeven;

5° in voor omloop bestemd krediet- of handelspapier.

2. Met dezelfde straf wordt gestraft hij die opzettelijk gebruik maakt van enig in het eerste lid vermeld vals of vervalst geschrift als ware het echt en onvervalst, dan wel opzettelijk zodanig geschrift aflevert of voorhanden heeft, terwijl hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat dit geschrift bestemd is voor zodanig gebruik.

Art. 227

1. Hij die in een authentieke akte een valse opgave doet opnemen aangaande een feit van welks waarheid de akte moet blijken, met het oogmerk om die akte te gebruiken of door anderen te doen gebruiken als ware zijn opgave in overeenstemming met de waarheid, wordt gestraft hetzij met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren en geldboete van de vijfde categorie, hetzij met één van deze straffen.

2. Met dezelfde straf wordt gestraft hij die opzettelijk gebruik maakt van de akte als ware de inhoud in overeenstemming met de waarheid dan wel opzettelijk de akte aflevert of voorhanden heeft, terwijl hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat die akte bestemd is voor zodanig gebruik.

93. Volledigheidshalve moet vermeld worden dat de artt. 228 en 229 Sw. strafbaar stellen de afgifte en het gebruik van bepaalde medische attesten en het valselijk opmaken, het vervalsen en het gebruik van een aantal schriftelijke geneeskundige verklaringen.

Art. 230 Sw. heeft betrekking op welwillendheidsattesten, art. 231 Sw. op reisdocumenten en art. 232 Sw. op betaalpas-

¹⁴⁸ NOYON T.J., *o.c.*, II, 653.

¹⁴⁹ M. v. T., Tweede Kamer 1988-1989, 21 186, nr. 3, 11 en 12;

sen en waardekaarten voor het verrichten van betalingen langs geautomatiseerde weg.

2° Het Nederlands positief recht met betrekking tot het in art. 225 Sw. bedoeld geschrift, bestemd om tot bewijs van enig feit te dienen

94. De bewijsbestemming moet slaan op een feit dat rechte relevant is.¹⁵⁰ Met betrekking tot de draagwijdte die aan het begrip «feit» diende te worden gegeven, was er in de rechtsleer nogal wat meningsverschil.¹⁵¹

Volgens Bakker moet het feit eveneens juridische relevantie hebben. Alleen die geschriften die ook daadwerkelijk feiten bevatten, waarop men in het maatschappelijk verkeer wil (ofwel moet) afgaan, verdienen strafrechtelijke bescherming. Onze rechtspositie – het samenstel van onze rechten en plichten – verandert voortdurend, evenals onze economische en maatschappelijke positie. Doch alleen de rechtspositie is afdwingbaar en wel door haar te bewijzen. Bakker besluit dan ook dat alleen die feiten in aanmerking komen die met deze rechtspositie verband houden.¹⁵²

95. Welke geschriften nu al dan niet in aanmerking komen voor die bewijsbestemming is in de tijd verschillend beantwoord. In de loop van de jaren '50 kwam een grondige wijziging in de rechtspraak van de Hoge Raad. Daarvóór was de bewijsbestemming afhankelijk gesteld van enig voorschrift, hetzij van de wet, hetzij van enig daartoe bevoegd administratief gezag, waarbij hun dat karakter wordt toegekend.¹⁵³ Recenter werd eveneens erkend als grondslag voor het aannemen van maatschappelijke bewijsbetekenis, de overeenkomst tussen partijen. Dit werd in meerdere arresten vastgelegd, waaronder dat van 30 september 1980.¹⁵⁴

De casus betrof een door de ene aan de andere partij toegestuurde vals opgemaakte afrekeningsstaat. Opgeworpen werd tegen de veroordeling, dat een dergelijke staat, zoals onjuiste facturen, enkel een verklaring is waarvan de juistheid in beginsel steeds voor discussie vatbaar is. De Hoge Raad sanctioneerde de aangevochten beslissing, waarin in overweging werd genomen dat de afrekeningsstaat in de verhouding tussen de partijen tot bewijs strekt van de inhoud daarvan.

96. De hedendaagse normering van geschrift met bewijsbestemming werd vastgelegd in twee arresten. In 1952 besliste de Hoge Raad dat onder een geschrift bestemd om tot bewijs van enig feit te dienen valt een geschrift waaraan «in het rechtsverkeer» betekenis voor bewijs wordt toegekend.¹⁵⁵

In 1957 verruimde de Hoge Raad dit criterium. Een notaris betrapt op belastingontduiking stelde ter verantwoording van een vermogensaanwas een vals opgemaakte brief op waaruit een schenking in zijn voordeel had moeten blijken.

Met betrekking tot dit geschrift overwoog de Hoge Raad «dat in het maatschappelijk verkeer aan door een, het algemeen vertrouwen genietend functionaris als een notaris, overgelegde justificatoire bescheiden stellig betekenis voor

het bewijs van in zodanige bescheiden gerelateerde feiten pleegt te worden toegekend».¹⁵⁶

Door dit arrest werden voor het eerst begrippen zoals vertrouwen en zelfs algemeen vertrouwen en maatschappelijk verkeer gehanteerd.

Volgens Bakker betekende de nieuwe rechtspraak geen uitbreiding van de vorige, doch eerder een nieuwe wending in de jurisprudentie, die ook de bewijswaarde van het geschrift beïnvloedt en verzacht, zodat naar zijn mening nog enkel maatschappelijke bewijswaarde geëist wordt.¹⁵⁷

97. Die rechtspraak had een forse uitbreiding van het aantal geschriften met bewijsbestemming tot gevolg.

Hierna volgt een enuntiatieve opsomming van diverse geschriften die als eenzijdige opgaven aangemerkt kunnen worden en die bewijsbestemming krijgen in de jurisprudentie van de Hoge Raad.

Een bedrijfsadministratie is juist voorgeschreven om tot bewijs te dienen. Niet van belang is of aan ieder onderdeel daarvan afzonderlijk die bewijsbestemming valt toe te kennen, aldus de Hoge Raad.¹⁵⁸ Hierbij is de bedrijfsadministratie in haar geheel als geschrift in de zin van art. 225 Sw. te zien.¹⁵⁹

Een stortings-girokaart bestemd voor de betaling van een schikking naar aanleiding van een voorstel daartoe door de Officier van Justitie, dient als bewijs van dit schikkingsvoorstel en als het ondertekend wordt door de opdrachtgever, als bewijs van zo een opdracht. Het kan aldus worden aangemerkt als geschrift in de zin van art. 225 Sw.¹⁶⁰ Een giro(betaal)kaart is een geschrift «waaruit enig recht» kan ontstaan conform art. 225 Sw. Het recht op uitbetaling van het erop vermeld geldbedrag kan bij aanbieding in een bankinstelling eraan worden ontleend.¹⁶¹ Geprinte formulieren waarmee via het interbancaire Swift-communicatiesysteem aan banken betaalopdrachten worden gegeven, hebben in het maatschappelijk verkeer bewijsbestemming. Ze zijn geschriften in de zin van art. 225 Sw.¹⁶²

Een staat van uitgaven en ontvangsten die een persoon «naar waarheid» opstelt ten behoeve van een ander, aan wie verantwoording moet worden afgelegd, moet aangemerkt worden als een geschrift waaraan voor het bewijs van de daarin vermelde uitgaven en ontvangsten in het maatschappelijk verkeer betekenis pleegt te worden toegekend.¹⁶³

Ook voor facturen neemt de Hoge Raad aan dat ze bewijsbestemming kunnen hebben. Geoordeeld werd o.m. dat een factuur met een gedetailleerde opgave van geleverde goederen en verrichte werkzaamheden in het maatschappelijk verkeer mede de functie heeft tegenover degene die betaling verschuldigd is, aannemelijk te maken dat deze aldus zijn geleverd en verricht teneinde op grond daarvan betaling te ver-

¹⁵⁶ H.R., 14 mei 1957, *N.J.*, 1957, 472.

¹⁵⁷ BAKKER F.C., *o.c.*, 72 en 73.

¹⁵⁸ H.R., 29 mei 1984, *D.D.*, 84.452.

¹⁵⁹ H.R., 2 november 1993, *D.D.*, 94.113.

¹⁶⁰ H.R., 25 oktober 1988, *D.D.*, 89.102.

¹⁶¹ H.R., 1 november 1988, *D.D.*, 89.110 (op te merken is dat het geschrift onder art. 225 Sw. valt omdat «er enig recht uit kan ontstaan» – thans vervallen zinsdeel – en niet omdat het bewijsbestemming heeft).

¹⁶² H.R., 3 december 1991, *D.D.*, 92.127.

¹⁶³ H.R., 30 september 1980, *D.D.*, 81.007.

¹⁵⁰ Zie o.m. H.R., 22 oktober 1923, *N.J.*, 1923, 1361.

¹⁵¹ Zie o.m. daaromtrent NOYON T.J., *o.c.*, II, 631 en 632.

¹⁵² BAKKER F.C., *o.c.*, 57 en 58.

¹⁵³ H.R., 16 februari 1914, *N.J.*, 1914, 696; H.R., 5 oktober 1914, *N.J.*, 1914, 1290; H.R., 6 december 1915, *N.J.*, 1916, 346.

¹⁵⁴ *N.J.*, 1981, 70.

¹⁵⁵ H.R., 23 september 1952, *N.J.*, 1953, 1.

krijgen, zodat die factuur mede bestemd is voor het bewijs van enig feit.¹⁶⁴

Een aanvraagformulier voor het vernieuwen van een rijbewijs kan een valsheid in geschrift uitmaken. Het formulier is bestemd om te dienen tot het bewijs van de daarin opgegeven feiten.¹⁶⁵

Ook een aanrijdingsformulier dat bestemd is om te dienen tot o.a. het vaststellen van de identiteit en de feitelijke gegevens van de bij de aanrijding betrokken partijen en voertuigen en de toedracht van het schadegebeuren in een geschrift in de zin van art. 225 Sw.¹⁶⁶

Een offerte van de verzekerde aan de verzekeringsmaatschappij gestuurd, is te beschouwen als een geschrift waaraan in het maatschappelijk verkeer betekenis van bewijs van enig feit pleegt te worden toegekend, aangezien zodanige offertes kunnen bijdragen tot het bewijs, dat de daarin vermelde materialen voor de daarin vermelde prijs aan de verzekerde zijn geleverd.¹⁶⁷ Ook een schadeaanvraagformulier is een geschrift als bedoeld in art. 225 Sw.¹⁶⁸

Ten slotte zijn er de talrijke opgaven zoals de aangiften, werkbriefjes, inkomstenformulieren, subsidieaanvragen enz. die in de ene of andere zin de geldelijke toestand van de scriptor kunnen beïnvloeden. Onder deze geschriften vallen onder meer schriftelijke aanvragen overeenkomstig de Algemene Bijstandswet, inlichtingenformulieren met betrekking tot de Algemene Ouderdomswet, de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet e.d.

Aangenomen wordt dat die formulieren bewijsbestemming hebben. Deze bewijsbestemming vindt haar grondslag in administratieve richtlijnen, voorschriften en gedragswijzen. De bewijsbestemming wordt in dezen eenzijdig vastgelegd door de overheid.¹⁶⁹ Het is thans ook vaste jurisprudentie dat dergelijke formulieren bewijsbestemming hebben.¹⁷⁰

98. Er zij aan herinnerd dat Bakker aangaande die geschriften van mening is dat meer aandacht besteed zou moeten worden aan het wantrouwensaspect van die geschriften. In deze theorie wordt de bewijswaarde gedetermineerd door de schriftelijke stellingname van de scriptor omtrent een rechtspositie, hetgeen op zichzelf in het maatschappelijk verkeer volstaat.¹⁷¹

3° Het wetsvoorstel strekkende tot concentratie van de strafbaarstelling van frauduleuze gedragingen

99. Op 17 november 1994 werd door de Nederlandse minister van Justitie bij de Tweede Kamer een wetsvoorstel ingediend tot invoeging van de artt. 227a en 227b Sw.¹⁷² Het voorstel strekt ertoe eenvormigheid te brengen in de strafbaarstelling van frauduleuze handelingen, die thans te vin-

den is in tal van wetten op het gebied van de sociale zekerheid en die verschillend, vaak onsamenhangend en onoverzichtelijk is geregeld. Daarmee gaat gepaard dat een groot aantal bepalingen opgenomen in bijzondere wetten en die betrekking hebben op het verstreken van onware informatie, geschrapt zullen worden.¹⁷³

Reeds in het voorstel dat aanleiding gaf tot de wetswijziging van 4 juni 1992, werd een tweede fase van hervorming vooropgesteld die in de lijn lag van het huidige.¹⁷⁴ Gedacht werd aan een splitsing van art. 225 Sw. in twee bepalingen. De ene had betrekking moeten hebben op de ondermijning van het vertrouwen dat in het maatschappelijk verkeer moet kunnen worden gesteld in de echtheid van bepaalde geschriften. De andere had daarentegen gericht moeten zijn op de wederrechtelijke bevoordeling van de dader of een derde. De andere fraudebepalingen hadden volgens het eerdere opzet ondergebracht moeten worden in titel XXV van het tweede boek («Bedrog»), waar overigens art. 326 Sw. met name de oplichting terug te vinden is.

Aanleiding tot de voorgenomen splitsing van art. 225 Sw. was de ontwikkeling die deze bepaling had ondergaan in de loop der jaren. Aanvankelijk ontworpen als misdrijf gericht op de bescherming van de publica fides – het vertrouwen dat in het maatschappelijk verkeer in geschriften met bewijsbestemming moet kunnen worden gesteld – groeide het uit tot de «kapstokbepaling» ter bestrijding van wederrechtelijke bevoordeling door middel van valsheid in geschrift.

Het voorstel in die zin was weliswaar verantwoord uit het oogpunt van de wettelijke zuiverheid, doch werd bij nadere overweging opgegeven omdat het argument niet voldoende doorwoog om de wijziging van de volstrekt ingeburgerde en in de praktijk effectief bevonden strafbepaling te verantwoorden.¹⁷⁵ Luidens het huidige voorstel blijft art. 225 Sw. aldus ongewijzigd.

100. Het huidige voorstel ziet ook af van het vroegere voornemen de overige fraudebepalingen onder te brengen in titel XXV (Bedrog). De minister ging ervan uit dat de bepalingen met betrekking tot fraude beter bijeen blijven in titel XII, nu het bedrogselement thans ook al niet vreemd is aan deze titel en het verder evenmin beperkt is tot de misdrijven van titel XXV.¹⁷⁶

Nu art. 225 Sw. enkel de schriftelijke informatieverstrekking beschermt, werd ook gedacht aan de niet-schriftelijke verstrekking van onware gegevens en de nalatigheid informatie te verstrekken. Daarin wordt precies voorzien door de voorgenomen invoeging van de nieuwe artt. 227a en 227b Sw. Luidens de memorie leidt het invoegen van de nieuwe artikelen ertoe dat de verschillende wijzen van frauduleuze bevoordeling vereenvoudigd, eenvormig en geconcentreerd in één titel van het wetboek, strafbaar worden gesteld. De concentratie gaat tevens gepaard met een forse vermindering van andere strafbepalingen in de bijzondere wetgeving (zo'n 50 worden geschrapt).

Tevens moet vermeld worden dat, hoewel de artt. 227a en 227b Sw. bestemd zijn om andere te vervangen, hun bereik

¹⁶⁴ H.R., 27 maart 1984, *D.D.*, 84.335.

¹⁶⁵ H.R., 10 januari 1984, *D.D.*, 84.215.

¹⁶⁶ H.R., 26 april 1988, *D.D.*, 88.343.

¹⁶⁷ H.R., 9 april 1991, *D.D.*, 91.283.

¹⁶⁸ H.R., 30 mei 1989, *D.D.*, 89.436.

¹⁶⁹ BAKKER F.C., *o.c.*, 160.

¹⁷⁰ Zie o.m. H.R., 10 november 1981, *D.D.*, 82.064; H.R., 16 februari 1982, *D.D.*, 82.222; H.R., 7 april 1987, *D.D.*, 87.404; H.R., 8 januari 1991, *D.D.*, 91.142; H.R., 17 december 1991, *D.D.*, 92.179; H.R., 25 februari 1992, *D.D.*, 92.246; H.R., 15 juni 1993, *D.D.*, 93.471.

¹⁷¹ *Supra*, nr. 53; BAKKER F.C., *o.c.* 200 e.v.

¹⁷² Voorstel van Wet, Tweede Kamer, 1994-1995, 23 993, nrs. 1-2.

¹⁷³ *M. v. T.*, Tweede Kamer, 1994-1995, 23 993, nr. 3.

¹⁷⁴ *M. v. T.*, Tweede Kamer, 1988-1989, 21 186, nr. 3, 13 e.v.

¹⁷⁵ *M. v. T.*, Tweede Kamer, 1994-1995, 23 993, nr. 3, 2 en 3.

¹⁷⁶ *Ibid.*, 7.

niet zonder meer samenvalt met de bepalingen waarvoor ze in de plaats komen. Het zijn dus nieuwe bepalingen.¹⁷⁷

101. Verkort weergegeven zijn beide artikelen als volgt gestructureerd:

Art. 227a. In deze bepaling wordt het verstrekken van onware informatie, op andere wijze dan door valsheid in geschrift, in twee varianten strafbaar gesteld. De delictomschrijvingen van het eerste en het tweede lid hebben beide betrekking op de gedraging, die bestaat in het verstrekken van onware gegevens aan degene door wie of door wiens tussenkomst enige verstrekking of tegemoetkoming wordt verleend, terwijl de informant weet of moet vermoeden dat zijn informatie van belang is voor de vaststelling van het recht op de verstrekking of tegemoetkoming dan wel op de hoogte of duur daarvan. De delictomschrijving van het eerste lid bevat daarnaast het bestanddeel dat de betrokkene redelijkerwijze de onwaarheid van de informatieverstrekking moet vermoeden.

In het tweede lid is de opzettelijke verstrekking van onware informatie die kan strekken tot bevoordeling van de verstrekker of een ander aan de orde. Het tweede lid is derhalve ten opzichte van het eerste een verbijzondering waarop een zwaardere straf is gesteld.¹⁷⁸

Art. 227b. Evenals artikel 227a bevat ook artikel 227 twee strafbepalingen die in een specialiteitsverhouding tot elkaar staan. Het eerste lid houdt de algemene bepaling in. Het tweede lid levert de, van een zwaardere strafpositie voorziene, bijzondere bepaling op. De gedraging waarop beide leden betrekking hebben, is het nalaten tijdig de benodigde gegevens te verstrekken in strijd met een bij of krachtens de wet opgelegde verplichting. Bij het nalaten is vereist dat de betrokkene weet of redelijkerwijze moet vermoeden dat de ten onrechte niet verstrekte informatie van belang is voor de vaststelling van iemands recht op een verstrekking of tegemoetkoming dan wel op de hoogte of duur daarvan. De strekking dat de betrokkene of een ander door dit nalaten kan worden bevoordeeld, is ten slotte als bijkomende voorwaarde voor de strafbaarheid opgenomen.

Het verschil tussen het eerste en het tweede lid bestaat erin dat het tweede lid eist dat het onrechtmatig nalaten tijdig de benodigde gegevens te verstrekken opzettelijk heeft plaatsgehad.¹⁷⁹

102. Naar het voorstel van wet gedaan aan de Tweede Kamer zullen de na art. 227 ingevoegde nieuwe artikelen als volgt luiden:¹⁸⁰

Art. 227a.

1. Hij die, anders dan door valsheid in geschrift, aan degene door wie of door wiens tussenkomst enige verstrekking of tegemoetkoming wordt verleend, gegevens verstrekt die naar hij weet of redelijkerwijze moet vermoeden niet met de waarheid in overeenstemming zijn, wordt, indien hij weet of redelijkerwijze moet vermoeden dat deze gegevens van belang zijn voor de vaststelling van zijn of eens anders recht op verstrekking of tegemoetkoming dan wel voor de hoogte of de duur van een dergelijke verstrekking of tegemoetkoming,

gestraft met hechtenis van ten hoogste zes maanden of geldboete van de derde categorie.

2. Hij die, anders dan door valsheid in geschrift, opzettelijk niet naar waarheid gegevens verstrekt aan degene door wie of door wiens tussenkomst enige verstrekking of tegemoetkoming wordt verleend, wordt, indien het feit kan strekken tot bevoordeling van zichzelf of een ander, terwijl hij weet of redelijkerwijze moet vermoeden dat de verstrekte gegevens van belang zijn voor de vaststelling van zijn of eens anders recht op die verstrekking of tegemoetkoming dan wel voor de hoogte of de duur van dergelijke verstrekking of tegemoetkoming, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren of geldboete van de vijfde categorie.

Art. 227b.

1. Hij die, in strijd met een hem bij of krachtens wettelijk voorschrift opgelegde verplichting, nalaat tijdig de benodigde gegevens te verstrekken, wordt, indien het feit kan strekken tot bevoordeling van zichzelf of een ander, terwijl hij weet of redelijkerwijze moet vermoeden dat de gegevens van belang zijn voor de vaststelling van zijn of eens anders recht op verstrekking of tegemoetkoming dan wel voor de hoogte of de duur van een dergelijke verstrekking of tegemoetkoming, gestraft met hechtenis van ten hoogste zes maanden of geldboete van de derde categorie.

2. Degene die het feit omschreven in het eerste lid, opzettelijk begaat, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren of geldboete van de vijfde categorie.

103. Volledigheidshalve is nog te vermelden dat ook het opschrift van titel XII van het tweede boek gewijzigd zal worden als volgt: «Valsheid in geschriften, opgave van onware gegevens en schending van de verplichting gegevens te verstrekken.»

V. BESLUIT

A. Het beschermd geschrift in het Belgisch positief recht

104. Bij de uitvaardiging van het Belgisch Strafwetboek in 1867 had de wetgever, anders dan de Franse wetgever van 1810, een duidelijke keuze gemaakt om valsheid in geschrift te situeren bij de misdrijven tegen de publica fides. De Franse doctrine, vertegenwoordigd door Garraud en Donnedieu de Vabres, die ook in België lang geraadpleegd werd, ontdekte pas later de ware toedracht van de door de Code pénal van 1810 verleende bescherming.

Ondanks de keuze van de Belgische wetgever, was de nieuwe tekst van art. 193 e.v. Sw. nagenoeg identiek met die welke voorafging. Evenzeer als de Franse bepalingen ontbrak in de Belgische een definitie van datgene wat het beschermd geschrift moest voorstellen. De wetgever liet alzo na de geschriften af te bakenen waaraan bescherming toekwam, zodat de rechtspraak en de rechtsleer deze grenzen dienden te trekken.

105. Na aanvankelijk zich gespiegeld te hebben aan de Franse doctrine kwam het rond de eeuwwisseling tot een kentering in de Belgische jurisprudentie, gevolgd door enkele belangrijke uitspraken van het Hof van Cassatie in de jaren 1920, 1930 en 1940.

In hun van 1957 daterend standaardwerk gaven Rigaux en Trousse de bestanddelen aan waaraan het «beschermd geschrift» moet beantwoorden. Het moet gaan om een geschrift in materiële zin, dat een gedachte uitdrukt en dat een

¹⁷⁷ *Ibid.*, 4.

¹⁷⁸ *Ibid.*, 7.

¹⁷⁹ *Ibid.*, 12.

¹⁸⁰ Voorstel van Wet, Tweede Kamer 1994-1995, 23 993, nrs. 1-2.

juridisch gevolg moet kunnen hebben. Het geschrift moet ten slotte het openbaar vertrouwen genieten.¹⁸¹ Sleutelprobleem bij dezen was, de reikwijdte van de twee laatste vereisten te bepalen.

Volgens de Belgische auteurs moet de uitgedrukte gedachte slaan op handelingen en feiten, die op zich beschouwd of in relatie tot andere van dien aard zijn dat ze het ontstaan, de wijziging, het tenietgaan of de vaststelling van rechten kunnen bepalen. Hierbij is het voldoende dat die handelingen en feiten een derde, overheid of particulier, kan overtuigen om een standpunt in te nemen aangaande een belang dat juridisch beschermd is. Het geschrift hoeft ten slotte niet uitsluitend te kunnen dienen in een juridisch geschil.¹⁸²

106. De stelling van de Belgische auteurs wordt nog steeds gevolgd door de jurisprudentie van het Hof van Cassatie, dat in zijn standaardarrest van 18 juni 1985 het «beschermd geschrift», bestanddeel van valsheid in geschrift, als volgt omschreef:¹⁸³ het is het geschrift dat in zekere mate tot bewijs kan strekken, dit wil zeggen dat het zich aan het openbaar vertrouwen opdringt, zodat de overheid of particulier die er kennis van neemt of aan wie het wordt voorgelegd, overtuigd kan worden van de akte (handeling) of het juridisch feit in het geschrift vastgelegd of dat hij gerechtigd kan zijn daaraan geloof te hechten.

Alzo werd de draagwijdte van en het soort bewijs geschetst dat het beschermd geschrift moet voorstellen. Toereikend is dat het de derde kan overtuigen of nog dat deze gerechtigd is eraan geloof te hechten.

Volgens deze en andere vaste jurisprudentie van het Hof van Cassatie hoeft het geschrift noch een volledig of volkomen bewijs te vormen, noch hoeft het te beantwoorden aan enig juridisch waardencriterium met betrekking tot bewijsvoering; met andere woorden, het geschrift behoeft geen processuele of wettelijke bewijswaarde te hebben, al kan dit uiteraard wel het geval zijn.

Voldoende om strafrechtelijke bescherming te genieten is dat het geschrift kan overtuigen of geloofd kan worden in het gewone maatschappelijk verkeer («vie sociale normale»). Daarmee is ook beantwoord de vraag wanneer een geschrift zich aan het openbaar vertrouwen opdringt. Luidens het arrest van 18 juni 1985 zal dit het geval zijn wanneer het geschrift een dergelijk bewijs oplevert van de juridische relevante feiten of handelingen waarvan het gewag maakt.¹⁸⁴

De bewijswaarde, ook al is deze gering, is determinerend om aan het geschrift het vereiste vertrouwen toe te kennen.

107. Het probleem van de afbakening van het beschermd geschrift wordt acuut bij geschriften die eenzijdige opgaven inhouden.

Met «eenzijdige opgaven» worden bedoeld alle geschriften waarbij de feiten die erin vermeld worden, enkel betrekking hebben op de opmaker of de scriptor en die hun juridische relevantie putten uit het feit dat zij een derde interes-

seren, in de mate waarin ze zijn rechtspositie kunnen beïnvloeden.¹⁸⁵

Wanneer ze strafbaarheid opleveren vormen ze intellectueel vals opgemaakte geschriften, in het andere geval stellen ze slechts op schrift gestelde leugens voor.

Ze kunnen zowel in authentieke en openbare als in handels- en private geschriften opgenomen worden. Behoudens bij mogelijke betrokkenheid van een openbaar officier of ambtenaar bij het doen van een valse opgave door een particulier in een authentiek of openbaar geschrift, vallen ze samen met die opgemaakt in handels- en private geschriften onder de omschrijving van art. 196 Sw.

In de 19e-eeuwse gedachtengang waren geschriften die gewag maken van valse verklaringen of beweringen, wanneer ze op zich geen «bewijs» uitmaken (bedoeld zijn o.m. bepaalde verklaringen in akten van de burgerlijke stand), geen beschermde geschriften in de zin van de artt. 193 e.v. Sw.¹⁸⁶

De stelling was ingegeven door de privaatrechtelijke bewijsteorie. Het begrip «bewijs» was naar Franse maatstaven streng aan waardencriteria gebonden.

108. Het Belgische Hof van Cassatie sloeg echter een andere koers in. Het gevolg was dat een uitgebreide rechtspraak ontstond waarbij aan schriftelijke eenzijdige opgaven in ruime zin bewijswaarde werd toegekend, ook al is de bewijskracht van deze geschriften op zich zeer uiteenlopend.

Met betrekking tot de aan een dergelijk geschrift toekomende bewijswaarde, werd door het Hof van Cassatie occasioneel gerefereerd aan een door de wet, een reglementaire bepaling of door contractuele verhoudingen opgelegde verplichting het op te maken of de eraan verleende bewijsbestemming. Deze verwijzingen lijken echter geenszins beperkend te zijn. Ook een bewijsbestemming door gewoonten of gebruiken, nu ook deze bepalend zijn voor de gedragingen in het maatschappelijk verkeer, komt in aanmerking.¹⁸⁷

Vast gegeven in deze jurisprudentie is dat het geschrift kan overtuigen of geloofd kan worden in het «gewone maatschappelijk verkeer». Dit laatste is bij uitstek voor evolutie vatbaar. De normen die dit verkeer op het huidige tijdstip bepalen zijn duidelijk anders dan die welke golden toen het Belgisch Strafwetboek tot stand kwam. De wetshistorische interpretatie van valsheid in geschrift, om de grenzen ervan te bepalen, heeft plaats moeten ruimen voor de teleologische, die toelaat dat de wettekst efficiënt kan blijven fungeren in een snel evoluerende maatschappij, nu het begrip «bewijs» eraan gebonden is.

De consequentie is dat geschriften, zoals aankoopborden, afrekeningsstaten, schadeaangiften, facturen e.d., alle eenzijdige opgaven, aanspraken en verklaringen in het huidig maatschappelijk verkeer bewijswaarde verkrijgen, al zijn ze niet meer of niet minder te vertrouwen dan in de vorige eeuw.

Het verschil ligt hierin dat de hedendaagse maatschappelijke realiteit de geadresseerde van een dergelijk geschrift meer dwingt tot aanvaarding van de inhoud ervan, dan de ge-

¹⁸¹ Supra, nrs. 15-17; RIGAUX M. en TROUSSE P.E., o.c., 60 e.v.

¹⁸² RIGAUX M. en TROUSSE P.E., o.c., 67.

¹⁸³ Supra, nr. 20; Arr. Cass., 1984-85, 1445.

¹⁸⁴ Cf. DUPONT L., o.c., 149.

¹⁸⁵ Op te merken is dat getuigschriften, voor zover zij onder de toepassing van art. 196 Sw. vallen, op dezelfde wijze dienen te worden benaderd als de eenzijdige opgaven; cf. supra, nrs. 65 e.v.

¹⁸⁶ Supra, nr. 29; NYPELS J., o.c., 489.

¹⁸⁷ Cf. RIGAUX M. en TROUSSE P.E., o.c., 117.

loofwaardigheid van het geschrift op zich en los van andere beschouwingen, toelaat.

109. De stelling van F.C. Bakker, dat enkele schriftelijke stellingname van de scriptor reeds op zich voor de geadresseerde een toereikend bewijs uitmaakt om aan deze stellingname gevolg te geven, kan niet anders dan gevolgd worden. Het geschrift zal in dat geval een geheel legitiem en maatschappelijke bewijswaarde hebben. Anders gezegd, de geadresseerde zal, doordat hij in het bezit is van het geschrift, tevens beschikken over het bewijs van de stellingname van de scriptor.¹⁸⁸

110. Blijft evenwel de, in de rechtsleer, hardnekkig herhaalde stelregel dat geschriften waarvan de inhoud slechts voor waar wordt aangenomen onder voorbehoud van controle of dat beweringen of persoonlijke appreciaties strafrechtelijk niet beschermd worden.

De regel is bedoeld als begrenzer van de wettelijke bescherming die aan geschriften toekomt en waarbij inzonderheid de eenzijdige opgaven worden bedoeld.

Dit richtsnoer is ongetwijfeld ingegeven door de privaatrechtelijke bewijsleer. Hij die wat beweert, moet bewijzen of, anders gezegd, niemand hoeft op zijn woord geloofd te worden, ook niet wanneer de bewering op schrift is gesteld.

111. De studie van de jurisprudentie van het Hof van Cassatie inzake eenzijdige opgaven leert evenwel dat het begrip bewijs in strafrechtelijk beschermd geschriften volledig losstaat van de juridische waardencriteria bepaald door de privaatrechtelijke bewijsleer.

Deze rechtspraak toont overvloedig aan dat talrijke en uiteenlopende eenzijdige opgaven, wanneer ze intellectueel vals opgemaakt zijn, onder de strafrechtelijke bescherming vallen. Al deze opgaven zijn in beginsel in meer of mindere mate voor verificatie en aldus voor betwisting vatbaar.

Uiteraard zal de controle door de geadresseerde van een dergelijke opgave met juridische relevantie nuttig zijn, ten einde zijn rechtspositie op de meest passende wijze te bepalen. Dit neemt niet weg dat het misdrijf dat de strafwet wil voorkomen, zal zijn geschied, althans zo alle samenstellende bestanddelen ervan voorhanden zijn. De artt. 193 e.v. Sw. straffen immers het bedrog in en aan de hand van het geschrift en niet het eventuele succes van de falsaris, al dan niet mede in de hand gewerkt door de achteloosheid van het slachtoffer.

De strafrechtelijke bescherming van dergelijke geschriften kan nu eenmaal niet gedetermineerd worden door de mogelijkheid van controle van hun inhoud, evenmin als door de moeilijkheidsgraad of het resultaat dat de verificatie oplevert.

Het Hof van Cassatie werd in de laatste jaren geconfronteerd met het argument van het «controlevoorbehoud». In enkele gevallen werden in de opgave vervalste referentiegegevens opgenomen, die de verificatie van de inhoud misleidden. In meer recente casussen ontbraken echter die referentiegegevens in het geschrift. Het daaruit vloeiend besluit was dat de controle onmogelijk was, zelfs wanneer deze op grond van externe gegevens had geleid tot de tijdige ontdekking van het bedrog.

Uit die rechtspraak valt aldus niet af te leiden dat aan de stelregel groot belang dient te worden gehecht, noch dat een

betrouwbaar criterium eruit dient te worden afgeleid om beschermde geschriften van andere te scheiden.

De regel lijkt zelfs niet verenigbaar met de vaste jurisprudentie van het Opperste Gerechtshof, nu in dezen het bewijs van de rechtens relevante feiten en handelingen, waarvan het geschrift gewag maakt, enkel getoetst dient te worden aan datgene wat in het maatschappelijk verkeer gangbaar is, los van andere criteria. Stellen dat geschriften geen bewijs opleveren wanneer ze voor controle vatbaar zijn, voegt er een aan toe dat vreemd is aan deze rechtspraak.

Nu het zeer ruime begrip «bewijs» dat geschriften moet vormen alleen gemeten wordt aan de maatstaven van maatschappelijke gedragsregels, kan naar de toekomst toe, geen feilloze afbakening van beschermde geschriften vooropgesteld worden.

Dat is des te meer waar daar de strafbepaling van valsheid in geschrift bij uitstek en vaak ook de enige van een misdrijf is om fraude te bestrijden. Dit dankt ze in hoofdzaak aan het specifieke rechtsgoed dat ze behoort te beschermen, de «publica fides», een vaag begrip op zich, dat daarom, in tegenstelling tot begrippen in andere strafbepalingen, met veel soepelheid mee kan evolueren met zijn tijd.

B. De rechtsvergelijking

112. Voegt de, noodgedwongen, beperkte rechtsvergelijking enige meerwaarde toe aan de studie van het begrip «beschermd geschrift» en van het misdrijf valsheid in geschrift in het Belgisch positief recht?

De vraag lijkt in positieve zin beantwoord te moeten worden. Andere staten met vergelijkbare ontwikkelingsniveaus, maatschappelijke en sociale structuren en met verwante culturen moeten noodzakelijk met dezelfde vormen van criminaliteit geconfronteerd worden. De vergelijking van de oplossingen die eraan gegeven worden, levert enerzijds referenties op ter evaluatie en waardering van het eigen systeem en een daaruit voortspruitend beter inzicht in dit laatste. Anderzijds levert ze kritische bedenkingen met betrekking tot de onderscheiden benaderingen op, die aanleiding geven tot verruiming en verfijning van de eigen denkwijze.

113. Dat hierbij in eerste instantie gedacht werd aan Frankrijk, ligt voor de hand. De Belgische bepalingen inzake valsheid in geschrift zijn nagenoeg letterlijke overnamen van de Franse Code pénal van 1810. Hoe de interpretatie van de tekst sedert het ontstaan van de Belgische Code zich ontwikkeld heeft, levert verrassende bevindingen op. De Belgische zienswijze, inzonderheid deze vertolkt door de cassatierechtspraak, heeft ontegenzeggelijk afstand genomen van de toonaangevende en aanvankelijk dominante Franse doctrine en jurisprudentie, die met rigoureuze logica het begrip bewijs dat geschriften moeten opleveren, bleven toetsen aan privaatrechtelijke maatstaven.

Daartegenover staat dat, anders dan in België, het overeenstemmend hoofdstuk van de Franse Code pénal van 1810 een aantal aanpassingen onderging. In de nieuwe Code pénal werden in het hoofdstuk «Des atteintes à la confiance publique» naast de oude, andermaal nieuwe bepalingen toegevoegd die vals opgemaakte eenzijdige opgaven moeten bestraffen. Naast een eenvoudig te hanteren artikel dat onware getuigschriften bestraft, valt inzonderheid het nieuwe art. 441-6 op dat het afleggen van leugenachtige verklaringen met het oog op de verwerving van een uitkering, een betaling

¹⁸⁸ Supra, nr. 53; BAKKER F.C., o.c., 201.

of een verschuldigd voordeel van een openbare administratie of dienst strafbaar stelt. Hierbij blijven uitkeringen op grond van een contractuele verhouding, zoals door verzekeringen buiten schot.

De nieuwe Franse Code pénal levert voor het overige naast een nieuwe titel ook een definitie van «beschermd geschrift» op, weliswaar gebaseerd op de bestaande jurisprudentie en doctrine, doch aangepast aan de moderne communicatietechnologie. De teksten werden ontdaan van het overbodige en aldus vereenvoudigd.

114. Te vermelden is dat de nieuwe Code pénal in het volledig nieuwe art. 441-3 het frauduleus bezit van valse geschriften bestraft. Ook de door de Nederlandse wetgever ingevoerde wijziging van 4 juni 1992, stelt naast het gebruik van valse of vervalste geschriften of akten nog strafbaar het afleveren of het voorhanden hebben van dergelijke geschriften, indien men weet of redelijkerwijze moet vermoeden dat ze bestemd zijn voor het gebruik.

Die nieuwe bepalingen in het Franse en Nederlandse strafrecht ontbreken in het Belgische. Ze betekenen ongetwijfeld een nieuw en efficiënt middel ter bestrijding van fraude, inzonderheid wanneer de bezitter niet de opmaker is van het geschrift en een gebruik door deze niet aanwijsbaar is.

115. De Nederlandse wetgever vereenvoudigde recent enerzijds de bestaande definitie van «beschermd geschrift», anderzijds liet hij het nadeelvereiste weg. Geoordeeld werd dat het laatste niet veel meer voorstelde en overbodig was geworden. Immers volstond de mogelijkheid van een materieel of immaterieel nadeel, zodat het bij gebruik van valse of vervalste geschriften altijd voorhanden was.

Terloops zij aangestipt dat in de Belgische tekst het nadeelvereiste niet expliciet wordt vermeld. Volgens de hedendaagse Belgische rechtspraak is het een bestanddeel van het misdrijf, doch niet van «beschermd geschrift» op zich.

Hoewel de tekst van de Nederlandse strafbepalingen verschilt van deze van de Code pénal van 1810 en aldus van de Belgische, toch is het merkwaardig vast te stellen dat de rechtspraak van de Hoge Raad zich in dezelfde zin ontwikkelde als die van het Belgische Hof van Cassatie. De bewijsbestemming die geschriften moeten hebben voor hun strafrechtelijke bescherming, wordt thans volledig gedetermineerd door de juridische relevantie van de feiten die zij inhouden, en het algemeen vertrouwen dat gesteld kan worden in die geschriften. Dit vertrouwen wordt thans bepaald door maatstaven die gangbaar zijn in het maatschappelijk verkeer. Het gevolg is dat zeer talrijke eenzijdige opgaven door het Nederlands strafrecht worden beschermd.

Het Belgische Hof van Cassatie staat aldus beslist niet alleen met zijn ruime interpretatie.

116. Ten slotte verdient het Nederlandse wetsvoorstel strekkende tot concentratie van de strafbaarstelling van frauduleuze gedragingen alle aandacht.

Zoals reeds uiteengezet, speelt het voorstel in op de sleutelrol die valsheid in geschrift inneemt in de fraudebestrijding, inzonderheid wanneer het gaat om eenzijdige opgaven van uiteenlopende aard. De voorgenomen inlassing van art. 227a, een commissiedelict, zal art. 225 Sw. aanvullen in die zin dat de frauduleuze gegevensverstrekking die niet schriftelijk gebeurt en aldus op huidig tijdstip buiten het bereik valt van art. 225 Sw., in de toekomst op eenvoudige wijze bestraft zal worden.

De nieuwe bepaling beoogt enerzijds de bestraffing van frauduleus gedrag met betrekking tot bijzondere wetgeving waarin nog geen sanctie voorkomt. Anderzijds zullen bestaande sancties in talrijke andere bepalingen opgeheven worden en uniform vervangen door de nieuwe.

Dit alles stelt een aanzienlijke sanering voor, een vereenvoudiging en een lovenswaardige stap om eenvormigheid te bewerkstelligen in de strafwetgeving, bestemd om fraude te bestrijden.

117. De tekst van het Nederlandse wetsvoorstel vertoont gelijkenis en overeenstemming met art. 1 en art. 2, §§ 1 en 2, van het bij de wet van 7 juni 1994 (B.S., 8 juli 1994) gewijzigde Belgische koninklijk besluit van 31 mei 1933, betreffende de verklaring af te leggen in verband met subsidies, vergoedingen en toelagen.

De oorspronkelijke opzet van het koninklijk besluit van 31 mei 1933 was dergelijke frauduleuze verklaringen, die luidens artt; 1 in zijn toenmalige omschrijving schriftelijk dienden te zijn, strafbaar te stellen. Geoordeeld werd, op dat tijdstip, dat een dergelijke eenzijdige opgave zich niet aan het openbaar vertrouwen opdrong en aldus geen strafbare valsheid in geschrift kon voorstellen.¹⁸⁹ Deze stelling lijkt op grond van de huidige cassatierechtspraak niet meer verdeelbaar.

De huidige tekst van art. 1 van het bewuste koninklijk besluit beperkt de afgelegde verklaring niet meer tot de schriftelijke.

Zonder verder in te gaan op de inhoudelijke kwaliteiten van de aldus gewijzigde bepalingen, die ongetwijfeld voorhanden zijn, kan niettemin betreurd worden dat de Belgische wetgever hierbij niet bewogen werd door dezelfde inzichten en de wil die aan de oorsprong liggen van het Nederlandse wetsvoorstel.

De Belgische wetgever hield blijkbaar geen rekening met de ontwikkeling die inmiddels het «beschermd geschrift» in de rechtspraak heeft ondergaan en met de mogelijkheden die het thans, zoals in Nederland, biedt op het vlak van de fraudebestrijding.

Ontstaan zonder voorafgaand en duidelijk inzicht met betrekking tot de context waarin de gewijzigde en nieuwe bepalingen, zoals thans opgenomen in het gewijzigde koninklijk besluit, gesitueerd dienden te worden, stelt hun bestaan eerder een hinderlijke concurrentie met bestaande wetteksten voor dan een welkome aanvulling voor leemten die erin voorkwamen.

Nu de benadering van valsheid in geschrift als fraudebestrijdingsmiddel in België en in Nederland essentiële punten van overeenkomst vertoont, kan het wetgevend werk dat thans aan de gang is in Nederland, waardevolle inspiratie opleveren op weg naar vervollediging, vereenvoudiging en eenvormigheid van de middelen en aldus naar een ingrijpende verbetering van hun doeltreffendheid.

Verhoopt kan worden dat deze gelegenheid niet onbenut zal blijven.

¹⁸⁹ RIGAUX M. en TROUSSE P.E., o.c., 71.

RECHTSPRAAK

ARBITRAGEHOF

6 JUNI 1995

Voorzitter: de h. De Grève

Rapporteurs: de hh. De Baets en Martens

Advocaten: mrs. Schöfer en Jongbloet loco Denys, Peeters en Vermeire

Grondwet – Gelijkheid en niet-discriminatie – Art. 136 Sv.

Art. 136 Sv. schendt de artt. 10 en 11 Gw. niet in zoverre het bepaalt dat de burgerlijke partij die op haar verzet in het ongelijk wordt gesteld, tot schadevergoeding jegens de verdachte wordt veroordeeld, zonder dat een soortgelijke bepaling de Staat tot een zelfde schadevergoeding verplicht indien de procureur des Konings op zijn verzet in het ongelijk wordt gesteld.

Arrest nr. 43/95

In rechte

...

B.1. Krachtens artikel 135 van het Wetboek van Strafvordering kunnen de procureur des Konings en de burgerlijke partij hoger beroep instellen, voor de kamer van inbeschuldigingstelling, tegen de beschikkingen van de raadkamer die het voortzetten van de strafvordering in de weg staan.

Artikel 136 van het Wetboek van Strafvordering bepaalt: «De burgerlijke partij die op haar verzet in het ongelijk wordt gesteld, wordt tot schadevergoeding jegens de verdachte veroordeeld.» Het Hof dient na te gaan of die bepaling de artikelen 10 en 11 van de Grondwet schendt, doordat de burgerlijke partij die op haar verzet tegen een beschikking van buitenvervolginstelling van de raadkamer in het ongelijk wordt gesteld, tot schadevergoeding jegens de verdachte wordt veroordeeld, terwijl de Staat niet tot schadevergoeding wordt veroordeeld wanneer de procureur des Konings in het ongelijk wordt gesteld.

B.2. Er bestaat, tussen het openbaar ministerie en de burgerlijke partij, een fundamenteel verschil dat op een objectief criterium berust. Het openbaar ministerie is, in het belang van de maatschappij, belast met de opsporing, de vervolging en de bestraffing van misdrijven (artikelen 22 tot 47 van het Wetboek van Strafvordering) en vordert toepassing van de strafwet (artikel 138 van het Gerechtelijk Wetboek). De burgerlijke partij behartigt haar persoonlijk belang en beoogt, bij de burgerrechtelijke vordering, de vergoeding te verkrijgen van de schade die haar door het misdrijf werd toegebracht.

B.3. Dat verschil verantwoordt dat het openbaar ministerie en de burgerlijke partij verschillend worden behandeld wanneer hun verzet wordt verworpen door de kamer van inbeschuldigingstelling. Het rechtsmiddel dat krachtens artikel 135 van het Wetboek van Strafvordering voor de burgerlijke partij openstaat is een uitzondering op de regel volgens

welke het openbaar ministerie de toepassing van de strafwet vordert. De wetgever vermocht te vrezen dat de burgerlijke partij misbruik maakt van haar recht van hoger beroep en de verdachte schaadt door het onderzoek te verlengen, om redenen die geen verband houden met het algemeen belang, door een ongepast verzet. Tegenover de bestreden maatregel staat het uitzonderlijke recht van de burgerlijke partij om de strafvordering aan te houden.

B.4. De maatregel beperkt niet op buitensporige wijze de rechten van de persoon die beweert benadeeld te zijn: die heeft de mogelijkheid zijn vordering voor de burgerlijke rechter te brengen. De sanctie is niet onevenredig: de kamer van inbeschuldigingstelling heeft de mogelijkheid, afhankelijk van de omstandigheden, de verdachte een symbolisch bedrag toe te kennen. De procedure sluit niet ieder debat uit: niets belet de burgerlijke partij, subsidiair, te pleiten over de omvang van de schadevergoeding waarmee zij wordt bedreigd.

B.5. Er dient negatief op de vraag te worden geantwoord.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 19 MEI 1995

Voorzitter: mevr. Baeté-Swinnen

Rapporteur: de h. Verougstraete

Openbaar ministerie: de h. Goeminne

Advocaten: mrs. Tournicourt en Claeys Bouuaert

Inkomstenbelastingen – Simulatie – 1. Art. 1321 B.W. Draagwijdte – Rechtsbeginsel – 2. Begrip

1. Art. 1321 B.W. vindt in belastingzaken geen toepassing in zoverre die wetsbepaling derden de mogelijkheid laat, ten opzichte van bij een schijnovereenkomst betrokken partijen, zich op de gesimuleerde overeenkomst in plaats van op de achterliggende overeenkomst te beroepen.

De in art. 1321 B.W. neergelegde regel maakt geen algemeen rechtsbeginsel uit.

2. Inkomstenbelastingen moeten worden vastgesteld op de bij de wet bepaalde inkomsten, op grond van de door de belastingplichtige werkelijk gehanteerde juridische constructie.

D. en N. t/ Belgische Staat

Gelet op het bestreden arrest, op 2 maart 1993 door het Hof van Beroep te Brussel gewezen;

...

Overwegende dat het arrest vaststelt: 1. dat eiser zijn persoonlijke handelszaak heeft overgedragen aan de B.V.B.A. Studiebureau D. waarvan hij 240 van de 250 aandelen bezit en zaakvoerder is; 2. dat de prijs van de overgenomen cliëntèle werd vastgesteld op grond van de toekomstige bruto-omzet gedurende de vijftien jaar volgend op de overname, meer bepaald 25% van de jaarlijkse te verwezenlijken omzet; 3. dat eiser, die de drijvende kracht van de voormelde B.V.

.B.A. is gebleven, geringe bedragen als bezoldiging van werkend vennoot aangegeven heeft voor de betrokken aanslagjaren, meer bepaald 240.000 frank voor 1984, 250.000 frank voor 1989 en 120.000 frank voor de overige aanslagjaren;

Overwegende dat artikel 1321 van het Burgerlijk Wetboek ter zake geen toepassing vindt, in zoverre die wetsbepaling derden de mogelijkheid laat, ten opzichte van de bij een schijnovereenkomst betrokken partijen, om zich op de gesimuleerde overeenkomst in plaats van op de achterliggende overeenkomst te beroepen; dat overigens de in artikel 1321 van het Burgerlijk Wetboek neergelegde regel geen algemeen rechtsbeginsel uitmaakt;

Dat het middel in zoverre niet ontvankelijk is;

Overwegende dat inkomstenbelastingen moeten worden geheven op de bij de wet bepaalde inkomsten, op grond van de door de belastingplichtige werkelijk gehanteerde juridische constructie;

Overwegende dat de appelrechters, op grond van de discrepantie tussen de overnameprijs en de werkelijke waarde van de activa, van de berekeningsbasis van de jaarlijkse vergoeding op grond van het toekomstig zakencijfer en van de aard van de activiteit die eiser verder vervult in het kader van de vennootschap, in feite oordelen dat eiser niet de werkelijke wil had de handelszaak over te dragen of in te brengen voor de bedongen prijs maar dat eiser en de B.V.B.A. in werkelijkheid overeenkwamen dat de toekomstige bezoldiging als werkend vennoot zou worden gekwalificeerd voor fiscale doeleinden als een betaling voor overgedragen activa; dat zij hierbij vermelden dat eiser en de B.V.B.A. niet hebben kunnen aanvaarden dat de bezoldiging van de werkende vennoot volledig zou worden beheerst door de overeenkomst van overdracht van handelszaak, zodat de betrokkenen niet alle gevolgen van hun overeenkomst hebben aanvaard;

Dat het arrest aldus wettig beslist dat het bestuur bewijst dat de door de eiser ontvangen bedragen in werkelijkheid vermomde bezoldigingen ware;

Overwegende dat voor het overige de appelrechters die niet ontkennen dat de B.V.B.A. zich ertoe had verbonden aan eiser bepaalde bedragen te betalen maar enkel oordelen dat de kwalificatie door de partijen gegeven aan hun overeenkomst, gelet op de bewezen verklaarde verboden simulatie, aan het bestuur niet kan worden tegengeworpen, de verbindende kracht van de overeenkomsten, de regel van de tegenwerpelijheid van overeenkomsten en de in het middel aangewezen wetsbepalingen betreffende de vennootschappen niet schenden;

...

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 26 JUNI 1995

Voorzitter: de h. Marchal

Rapporteur: de h. Dhaeyer

Openbaar ministerie: mevr. De Raeve

Advocaat: mr. van Hecke

Gehandicapten – Tegemoetkomingen – Inkomensvervangende tegemoetkoming – Integratietegemoetkoming – Aanvraag – In aanmerking te nemen inkomen – Gegevens – Wijziging vóór ingangsdatum – Arbeidsgerechtigd – Bevoegdheid

Voor het toekennen van de inkomensvervangende tegemoetkoming of de integratietegemoetkoming, mag het arbeidsrecht met een wijziging van het inkomen van de gehandicapte slechts rekening houden in zoverre de wijziging is ingetreden vóór de datum waarop de administratieve beslissing over de aanvraag ingaat.

Belgische Staat t/ M.

Gelet op het bestreden arrest, op 12 september 1994 door het Arbeidshof te Brussel gewezen;

Over het middel: schending van artikel 8 van de wet van 27 februari 1987 betreffende de tegemoetkomingen aan gehandicapten en de artikelen 8, 9, 12, 13 en 19 tot 23 van het koninklijk besluit van 6 juli 1987 betreffende de inkomensvervangende en de integratietegemoetkoming,

...

Overwegende dat het arrest vaststelt dat: verweerster op 31 juli 1991 een aanvraag heeft gedaan met het oog op het bepalen van een inkomensvervangende tegemoetkoming en een integratietegemoetkoming; eiser op 29 september 1992 besliste, met ingang van 1 augustus 1991, de aangevraagde tegemoetkomingen niet toe te kennen wegens een te hoog inkomen in 1989; het inkomen van verweerster in 1991 in vergelijking met het inkomen van 1989 met minstens 20 percent was verminderd;

Dat het arrest beslist dat verweerster, gelet op die vermindering van haar inkomen in 1991, recht heeft op de tegemoetkomingen met ingang van 1 januari 1992;

Overwegende dat, luidens artikel 8, § 1, tweede lid, van het koninklijk besluit van 6 juli 1987 betreffende de inkomensvervangende tegemoetkoming en de integratietegemoetkoming, de in aanmerking te nemen gegevens inzake inkomen die zijn welke betrekking hebben op het tweede jaar voorafgaand aan dat in de loop waarvan de aanvraag om tegemoetkoming wordt ingediend; dat, krachtens artikel 9 van dit besluit, zoals het te dezen van toepassing is, wanneer vóór de ingangsdatum van de tegemoetkoming de gegevens onder andere inzake het inkomen gewijzigd zijn, rekening wordt gehouden met de nieuwe toestand en het bedrag van het inkomen eventueel wordt aangepast, voor zover de wijziging minstens 20 percent bedraagt;

Dat uit de samenhang van die bepalingen volgt dat met een wijziging van het inkomen slechts rekening mag worden gehouden in zoverre de wijziging is ingetreden vóór de datum waarop de administratieve beslissing over de aanvraag ingaat;

Dat het arrest derhalve, door rekening te houden met een wijziging van het inkomen die ingetreden is nadat de beslissing tot verwerping van de aanvraag was ingegaan, de voorzeldige bepalingen schendt;

...

NOOT–Wijziging van het inkomen van de gehandicapte en de administratieve beslissing

Het hierboven gepubliceerde cassatiearrest ligt in het verlengde van de twee cassatiearresten van 14 december 1992, telkens met conclusie van procureur-generaal Lenaerts (*R.W.*, 1992-93, 1188 en 1266, *A.C.*, 1991-92, en *Pas.*, I, nrs. 788 en 790).

Met name worden in het geannoteerde arrest de beginse-len van het tweede cassatiearrest van 14 december 1992 (zaak De W.) bevestigd, nl. dat voor de vaststelling van de tegemoetkomingen aan de gehandicapten met een wijziging van het inkomen slechts rekening mag worden gehouden, in zoverre de wijziging is ingetreden vóór de datum waarop de administratieve beslissing over de aanvraag ingaat.

Aan de hierboven geschetste cassatierechtspraak wordt niet afgedaan door het cassatiearrest van 19 december 1994 (R.W., 1995-96, 87, A.C., 1994, nr. 566), waarin beslist wordt dat een vermindering van het inkomen van het jaar van de ingangsdatum van de bestuurlijke beslissing slechts tot toekenning of verhoging van de tegemoetkoming kan leiden indien daartoe een nieuwe aanvraag is ingediend; een en ander steunend op de overweging dat de Belgische Staat moet beslissen op grond van de gegevens die hij bij het nemen van haar beslissing kent en in aanmerking mag nemen.

In die zaak had de feitenrechter weliswaar beslist dat met een vermindering van het inkomen van de gehandicapte rekening kon worden gehouden met een vermindering van het inkomen, na vergelijking met het belastbaar inkomen van twee jaar vóór dat van de aanvraag, zonder dat daartoe een nieuwe aanvraag is vereist. Maar in het cassatiemiddel werd niet bekritiseerd dat de overheid, mits een latere ingangsdatum bepaald wordt, vermocht rekening te houden met de wijziging die zich voordeed in het jaar van de aanvraag.

In de rij van de relevante cassatiearresten kan ten slotte worden verwezen naar de beslissing van 27 februari 1995 (R.W., 1995-96, 89, Soc. Kron., 1995, 282, noot Beuls, J., «De rechterlijke controle op administratieve beslissingen inzake de toekenning van tegemoetkomingen aan gehandicapten», en noot T.P.).

Daarin besliste het Hof dat, wanneer de gegevens die de toekenning of de verhoging van een tegemoetkoming aan gehandicapten rechtvaardigen niet aan de overheid, maar aan het arbeidsgerecht in de loop van het geding zijn voorgelegd, de rechtbank geen latere ingangsdatum van de tegemoetkomingen mag vaststellen zonder dat daartoe een nieuwe aanvraag bij de overheid is gedaan.

Het bestuur zou natuurlijk, bij een zeer late beslissing over de aanvraag, rekening kunnen houden met inmiddels gewijzigde of nieuwe gegevens inzake het inkomen van gehandicapten, maar over die gegevens kan de arbeidsrechtbank niet oordelen zo ze niet vooraf aan het bestuur zijn voorgelegd.

Het bestuur beklemtoont steeds dat de ingangsdatum van de tegemoetkoming de eerste dag van de maand is die volgt op de datum van de indiening van de aanvraag, en dat, zo de aanvrager wil dat wel rekening wordt gehouden met het inkomen van het jaar van de aanvraag, hij daartoe om de herziening van de beslissing moet verzoeken overeenkomstig art. 20 van het K.B. van 6 juli 1987.

De arbeidsgerechten mogen derhalve geen rekening houden met een wijziging van het inkomen die is ingetreden nadat de beslissing over de aanvraag is ingegaan.

W. Rauws

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 14 SEPTEMBER 1995

Voorzitter: mevr. Baeté-Swinen

Rapporteur: mevr. Bourgeois

Openbaar ministerie: de h. Bresseleers

Advocaten: mrs. De Bruyn en Gérard

Verjaring – Schade veroorzaakt door contractuele tekortkoming die op zichzelf geen misdrijf is – Vordering tot vergoeding – Termijn

Wanneer het feit dat de contractuele tekortkoming uitmaakt waarop een vordering tot schadevergoeding steunt, geen misdrijf is, dan is de bij art. 26 V.T.Sv. bepaalde termijn niet toepasselijk op de contractuele vordering, ook al maakt de contractuele tekortkoming samen met andere gegevens een misdrijf uit.

N.V. A. t/ N.V. Van O.

Gelet op het bestreden arrest, op 25 mei 1993 door het Hof van Beroep te Antwerpen gewezen;

Over het middel: schending van de artikelen 59 van de wet van 5 mei 1936 op de rivierbevrachting, 26 van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering,

doordat het arrest, na eiseres te hebben veroordeeld tot betaling van een schadeloosstelling van 174.931 fr. in hoofdsom, met vergoedende interest vanaf 11 oktober 1985, de gerechtelijke interest en de kosten van beide instanties aan de oorspronkelijk aanleggende partij, de vordering tot vrijwaring van eiseres tegen verweerster, door bevestiging op dit punt van het vonnis a quo, vervallen verklaart door verjaring en afwijst, en eiseres veroordeelt in de kosten ten aanzien van verweerster, om reden dat:

...

Overwegende dat de burgerlijke vordering onder de verjaring bepaald bij artikel 26 van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering valt, als het ongeoorloofde feit waarop ze gegrond is, een misdrijf uitmaakt;

Dat in het geval dat de burgerlijke vordering steunt op een contractuele tekortkoming en het feit dat de contractuele tekortkoming uitmaakt een misdrijf is, de burgerlijke vordering in de regel onderworpen is aan de bij artikel 26 bepaalde termijn;

Dat, wanneer het feit dat de contractuele tekortkoming uitmaakt geen misdrijf is, de bij het voormelde artikel 26 bepaalde termijn op de contractuele vordering niet toepasselijk is, ook al maakt de contractuele tekortkoming samen met andere gegevens een misdrijf uit;

Overwegende dat uit het vonnis van de Rechtbank van Koophandel te Antwerpen van 1 februari 1990, waarnaar het arrest verwijst, blijkt dat de oorspronkelijke eiser, wiens schip was beschadigd, eiseres tot vergoeding van die schade heeft gedagvaard op grond van een met haar gesloten bevrachtingsovereenkomst; dat de oorspronkelijke eiser onder meer ook verweerster heeft gedagvaard; dat deze laatste tegen eiseres een vordering tot vrijwaring heeft ingesteld omdat zij aan deze partij opdracht had gegeven tot overslag van de lading in het schip van de oorspronkelijke eiser; dat het ar-

rest het beroepen vonnis bevestigt dat de hoofdeis ten laste van eiseres gegrond verklaarde en de vordering tot vrijwaring wegens de korte verjaring inzake vervoer niet-ontvankelijk verklaart;

Overwegende dat het arrest het door eiseres aangevoerde verweer dat haar vordering tot vrijwaring niet verjaard is omdat door de fout van verweerster een personeelslid kwetsuren heeft opgelopen, verwierpt op grond dat «het (eiseres) echter ontgaat dat de schadevergoeding van (de oorspronkelijke eiser) geen rechtsvordering uitmaakt die het gevolg is van een door de strafwet genoemd feit en dat te dezen geen enkele tussenvordering op grond van het toebrengen van onopzettelijke verwondingen ingesteld werd»;

Dat het arrest aldus naar recht vaststelt dat de vordering tot vrijwaring niet steunt op een feit dat een misdrijf uitmaakt;

...

RAAD VAN STATE

7e KAMER – 26 OKTOBER 1995

Voorzitter: de h. Vermeire

Staatsraden: mevr. Vrints (rapporteur) en de h. Stevens

Eerste auditeur: de h. Hubregtsen

Advocaten: mrs. Sergeant, Lust, Packaert, Van Hout loco Putzeys

Raad van State – Rechtspleging – Optreden van advocaat – Gemeenteraadslid

Art. 92, 3°, van de Nieuwe Gemeentewet ontzegt aan de advocaat die tevens gemeenteraadslid is, het recht in rechte op te treden tegen de gemeente waarvan hij de mandataris is. Dit verbod raakt het vertrouwen van de inwoners in de openbare orde.

V.Z.W. G. e.a. / Stad Brugge en Vlaams Gewest Arrest nr. 56.043

Gezien het verzoekschrift dat de V.Z.W. G. e.a. op 7 juni 1995 hebben ingediend om de schorsing te vorderen van de tenuitvoerlegging van de beslissing van 7 april 1995 van het college van burgemeester en schepenen van de stad Brugge houdende afgifte van een bouwvergunning aan de N.V. E. voor het oprichten van de elektriciteitscentrale (...) onder verbeurte van een dwangsom van 1.000.000 fr.;

...

Overwegende dat de stad Brugge, eerste verwerende partij, opwerpt:

...

Overwegende dat artikel 92, 3°, van de Nieuwe Gemeentewet bepaalt dat het een gemeenteraadslid verboden is als advocaat, notaris of zaakwaarnemer werkzaam te zijn in rechtsgedingen, tegen de gemeente ingesteld; dat onder werkzaam zijn in een rechtsgeding tegen de gemeente o.m. moet worden begrepen het ondertekenen van een verzoekschrift tot schorsing van de tenuitvoerlegging onder verbeurte van een dwangsom van een beslissing van het college van burgemeester en schepenen waarbij een bouwvergunning wordt verleend;

Overwegende dat R. lid is van de gemeenteraad van de stad Brugge; dat zij advocaat is van beroep; dat zij in haar hoedanigheid van advocaat namens de verzoekende partijen het verzoekschrift heeft ondertekend; dat zij inmiddels bij brief van 11 oktober 1995 aan de Raad van State heeft laten weten dat zij niet meer optreedt in de zaak en dat zij door een ander advocaat wordt opgevolgd; dat laatstgenoemde ter terechtzitting heeft verklaard dat op het verbod ingesteld door artikel 92, 3°, van de Nieuwe Gemeentewet geen sanctie is gesteld zodat de overtreding van dat verbod niet tot de onontvankelijkheid van het verzoekschrift kan leiden, dat bedoeld verbod R. niet onbevoegd of onbekwaam maakt om als advocaat op te treden;

Overwegende dat het bepaalde in artikel 92, 3°, van de Nieuwe Gemeentewet aan de advocaat, die tevens gemeenteraadslid is, het recht ontzegt in rechte op te treden tegen de gemeente waarvan hij de mandataris is; dat dit verbod het vertrouwen van de inwoners in de openbare orde raakt; dat het niets uitstaande heeft met de bevoegdheid of de bekwaamheid van de advocaat om zijn beroep uit te oefenen, doch betrekking heeft op de rechtsgeldigheid van de handelingen die de advocaat in overtreding met dat verbod in een rechtsgeding heeft verricht; dat het middel m.a.w. de sanctie, om de naleving van dat verbod te handhaven wordt bepaald door de procedureregelen volgens welke het aanhangig gemaakte rechtsgeding moet verlopen; dat een verzoekschrift dat niet rechtsgeldig is ingediend, door de Raad van State als onontvankelijk wordt verworpen; dat de exceptie gegrond is; dat de vordering niet ontvankelijk is.

NOOT – Wat gebeurd is, blijft geschied

Art. 92 van de Nieuwe Gemeentewet is opgenomen onder een afdeling die handelt over het verbod om zitting te nemen in de gemeenteraad. Uit het onderzoek van het artikel blijkt dat het onder diverse punten verder strekt dan de titel van de afdeling doet vermoeden. Die vaststelling wordt nog versterkt sinds de wet van 11 juli 1994 (B.S., 20 december 1994), die de werking van de gemeenteraden op substantiële wijze heeft aangepast, twee nieuwe regels aan het gemelde artikel heeft toegevoegd: het is sinds 1 januari 1995 een gemeenteraadslid verboden op te treden als raadsman van een personeelslid in tuchtzaken en op te treden als afgevaardigde of technicus van een vakbond in een onderhandelings- of overlegcomité van de gemeente. Dit lijken evidente regels maar blijkbaar was het nodig ze in de wet op te nemen. Men leze hierover meer bij Van Heuven, D. en Van Volsem, F., «Twee nieuwe kiesheidsregels voor gemeentemandatarissen», *T. Gem.*, 1995, 178-187.

Sinds 1836 geldt evenwel de regel dat het een gemeenteraadslid verboden is als advocaat, notaris of zaakwaarnemer werkzaam te zijn in rechtsgedingen tegen de gemeente ingesteld. Het is hem ook verboden in dezelfde hoedanigheid ten behoeve van de gemeente te pleiten, raad te geven of op te treden in enige betwiste zaak, tenzij hij het kosteloos doet (artikel 68, 3°, van de gemeentewet van 30 maart 1836, thans art. 92, 3°, van de Nieuwe Gemeentewet).

De hypothese beoogd in de tweede zin van artikel 92, 3°, Nieuwe Gemeentewet gaf nog geen aanleiding tot enig arrest van de Raad van State. Over de hypothese beschreven in de eerste zin van artikel 92, 3°, heeft de Raad van State met het geannoteerde arrest voor de eerste maal uitspraak gedaan. Aldus wordt een element toegevoegd aan het onder-

zoek dat in 1991 aan artikel 92 van de Nieuwe Gemeentewet werd gewijd: Van Heuven, D. en Van Volsem, F., «De kiesheidsregels voor gemeentemantatarissen», *T. Gem.*, 1991, 139-170.

Naast het feit dat de Raad van State zich voor de eerste maal moest uitspreken over de toepassing van art. 92, 3°, eerste zin van de Nieuwe Gemeentewet is het arrest interessant omdat dat rechtscollège heeft aangeduid dat deze bepaling verband houdt met de openbare orde en dat het betrekking heeft op de rechtsgeldigheid van de handelingen die de advocaat in overtreding met dat verbod in een rechtsgeding heeft verricht. Die overtreding kan niet meer worden goedge maakt door de opvolging van een andere raadsman.

Vandaar de verwijzing in de titel van de noot naar een van de spreuken en gezegden van Guido Gezelle.

W. Lambrechts

HOF VAN BEROEP TE GENT

9e KAMER – 27 MEI 1994

Voorzitter: de h. Mertens

Raadsheren: de h. Thybergin en mevr. De Cooman

Advocaten: mrs. Dewulf en Schepens

Overeenkomst – Ongeoorloofde oorzaak – Exploitatie casino – Concessie – Borgtocht – Nietigheid

De exploitatie van een casino druist in tegen de openbare orde aangezien de in de casino's beoefende spelen niet voldoen aan het bepaalde in art. 1966 B.W. Alle overeenkomsten die gesloten worden om die exploitatie mogelijk te maken, zijn derhalve aangeast door een ongeoorloofde oorzaak en zijn bijgevolg absoluut nietig.

Stad Blankenberge t/ N.V. G.

3. Appellante doet gelden dat het exploiteren van de speelzaal niet het wezenlijk voorwerp was van de overeenkomst.

Deze bewering wordt al onmiddellijk tegengesproken door de benaming zelf van de wederpartij van appellante, nl. *de N.V. Casino* (gecursiveerd door het Hof) Blankenberge, waarin uitdrukkelijk de hoofdactiviteit van de exploitant besloten ligt.

Artikel 7.1 bewijst nogmaals dat de exploitatie van het casino het wezenlijk voorwerp was van de overeenkomst: «De concessiehouder verbindt er zich toe een programma in gezamenlijk overleg met de stad uit te werken. Partijen gaan tevens akkoord om de nodige maatregelen te nemen *zodat de continuïteit van de uitbating van het casino niet wordt onderbroken ongeacht ombouw of nieuwbouw* (gecursiveerd door het Hof)». In artikel 7.3 wordt zelfs een heffingssysteem geregeld voor de rijksbelasting op de spelen. Daarenboven houdt artikel 7.8 impliciet in dat de exploitatie van het casino de hoofdactiviteit was, bedoeld door de concessieovereenkomst aangezien hierin bepaald wordt dat de lokalen slechts voor andere activiteiten gebruikt mogen worden «voor zover deze activiteiten de standing van het casino niet schaden en niet storen».

Zo in werkelijkheid, naast de speelzalen, ook andere activiteiten in het casino mogelijk waren, blijkt uit het voorgaande duidelijk dat het concessiecontract klaarblijkelijk werd gesloten omwille van de speelzalen. De nietigheid betreffende de verhuring der speelzalen (cf. infra) treft derhalve heel de overeenkomst aangezien deze niet tot stand gekomen zou zijn indien de exploitatie van de spelen niet in de verhuring begrepen was.

De eigenlijke exceptie van het spel mag echter niet verward worden met het lot van de overeenkomsten, die, zoals te dezen, met de *organisatie* en de *exploitatie* van het spel te maken hebben. Hun nietigheid berust niet op artikel 1965 B.W. maar op hun ongeoorloofde oorzaak als strijdig met de artikelen 6, 1131 en 133 B.W.

De wet van 24 oktober 1902 werd ook door de eerste rechter ten onrechte aangewend om het organiseren van het roulettespel onwettig te verklaren.

Het is uitermate belangrijk erop te wijzen dat een spel verboden kan zijn volgens het privaatrecht (cf. artikel 1965-1966 B.W.), terwijl het wel toegelaten is door het strafrecht (cf. wet van 24 oktober 1902 op het spel, kansspelen).

In het privaatrecht echter, dat in casu dient te worden toegepast, worden alle kansspelen als onwettig aangemerkt behoudens die welke geschikt zijn tot bevordering van de behendigheid en de geoefendheid van het lichaam wanneer het bedrag niet overdreven voorkomt (cf. art. 1966 B.W.).

Het roulettespel en andere in de casino's beoefende spelen zijn, volgens de regels van het privaatrecht dan ook onwettig omdat zij niet voldoen aan de voorwaarden van artikel 1966 B.W. Dergelijke spelcontracten zijn, volgens privaatrechtelijke normen, nietig omdat zij geen gerechtvaardigde economische oorzaak hebben, geen grondslag die waardig is voor juridische bescherming en tevens omdat zij een sociaal gevaar uitmaken.

Het betreft hier geen relatieve maar een absolute nietigheid omdat zij de openbare orde aanbelangt. Deze absolute nietigheid brengt mee dat niet enkel het contract van spel of weddenschap nietig is maar tevens alle contracten gesloten met het oog op het spel of zijn exploitatie omdat zij aangetast zijn door een onwettige extrinsieke oorzaak doordat de partijen een onwettig doel, nl. de exploitatie van een verboden spel, beogen (cf. supra; zie tevens De Page, *Traité*, II, nr. 475 B; De Page, *Traité*, V, nr. 300, A en B).

De tussen de stad Blankenberge en de N.V. Casino Blankenberge gesloten concessieovereenkomst betreffende de exploitatie van een casino is derhalve nietig omdat zij strijdig is met de openbare orde en met de goede zeden (wat dit laatste betreft, cf. De Page, *Traité*, V, nr. 297).

4. Geïntimeerde heeft zich hoofdelijk borg gesteld in het voordeel van de stad Blankenberge tot beloop van maximaal 13.650.000 fr. om de betaling te waarborgen van alle sommen welke de N.V. Casino Blankenberge verschuldigd zou zijn uit hoofde van het naleven der verplichtingen volgens de concessieovereenkomst.

Nu zowel de concessieovereenkomsten van 5 september 1980 als de overeenkomst van 30 september 1980 nietig zijn om de redenen hierboven sub 3 uiteengezet, is de borgstelling van appellante eveneens nietig.

De borgtocht is immers essentieel een bijkomend contract dat tot voorwerp heeft de uitvoering van een hoofdverbintenis te verzekeren; hij veronderstelt het bestaan van een *geldige* hoofdverbintenis, wat te dezen niet het geval is.

5. Het argument van appellante dat de speelzaal sedert 5 februari 1981 geëxploiteerd wordt door de V.Z.W. Westvlaamse Oostenrijkse Vereniging ter bevordering van het Vreemdelingenverkeer en niet door de N.V. Casino Blankenberge speelt ter zake geen enkele rol.

Het enig probleem is de al of niet geldigheid van de concessieovereenkomst(en) waarvan de geldigheid of de ongeldigheid van de borgstelling afhankelijk is.

Het antwoord hierop werd hierboven sub 4 gegeven.

6. Het argument dat geïntimeerde reeds bij het aangaan van de borgtocht kennis had dat het om de exploitatie van een casino ging en «derhalve haar eigen onrecht niet kan inroepen om recht te halen», is irrelevant.

Voldoende is daarop zonder meer te antwoorden dat de nietigheid ex de artikelen 6, 1131 en 1133 van het Burgerlijk Wetboek door de rechter zelfs ambtshalve dient te worden uitgesproken aangezien de overeenkomst strijdig is met de openbare orde en met de goede zeden (cf. supra sub 3).

7. De bewering van appellante dat de borgtocht zelf niet behept was met nietigheid is onjuist (cf. supra sub 4). Of het hoofdcontract, waarop de borgstelling gebaseerd was, al dan niet nog bestond op het ogenblik van de dagvaarding is zonder belang.

De geldigheid of de ongeldigheid van de borgstelling dient *steeds* te worden beoordeeld in functie van de geldigheid of de ongeldigheid van het hoofdcontract.

NOOT – Zie en vgl. R. Kruithof, H. Bocken, F. De Ly en B. De Temmerman, «Overzicht van rechtspraak (1981-92). Verbintenissen», *T.P.R.*, 1994, 379-382, nr. 143.

HOF VAN BEROEP TE GENT

16e KAMER – 24 FEBRUARI 1995

Voorzitter: de h. Meyer

Advocaten: mrs. Vandeputte en Tavernier

Erfrecht – Kleine nalatenschappen – Toepassingsgebied – Recht van overname – Voorwerp – Waardebepaling

Het kadastraal inkomen is alleen van belang om na te gaan of in beginsel van de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek kan worden afgeweken. De overige bepalingen van de wet van 16 mei 1900 stellen vast voor welke goederen en op welke wijze de afwijking mag geschieden.

Het recht op overname ontstaat op het ogenblik van het overlijden. Op dat moment moet aan de voorwaarden van het recht zijn voldaan. Noch de erflaatster, noch haar echtgenoot betrokken te dezen de woning bij het overlijden, terwijl het evenmin een huis betreft dat de bewoner ervan persoonlijk en voor eigen rekening in gebruik had. De voorwaarden zijn niet vervuld.

Daar de waardebepaling geschiedt op basis van vergelijkingspunten die 8 à 9 jaar oud zijn, wordt er ongetwijfeld een vertekend beeld van de werkelijke waarde gegeven.

I. e.a. t/ Van den B.

De aanvankelijke vordering gaat uit van geïntimeerde. Hij vorderde de vereffening en verdeling van de huwelijksgemeenschap die bestond tussen wijlen D. I. en hemzelf en van

haar nalatenschap. Tevens vroeg hij met toepassing van de wet van 16 mei 1900 op de kleine nalatenschappen de overname naar schatting van de echtelijke woning en de inboedel. Het betreft een woonhuis (...).

Overwegende dat appellanten met betrekking tot de toepasselijkheid van de wet van 16 mei 1900 betwist hebben dat deze wet van toepassing is te dezen gelet op het kadastraal inkomen van het goed op het ogenblik van het openvallen van de nalatenschap. Voorts werd opgeworpen dat de woning niet betrokken werd, aangezien nog volop in aanbouw;

Overwegende dat, wat het kadastraal inkomen betreft, geïntimeerde aan de hand van een uittreksel bewijst dat het K.I. van 13.900 frank datgene is dat aan het onroerend goed zou zijn toegekend voor het aanslagjaar 1976; dat er geen enkele reden is om aan de juistheid van dit uittreksel te twijfelen;

Overwegende dat de de cuius noch geïntimeerde evenwel de woning betrokken bij het overlijden, terwijl het evenmin een huis betreft dat de bewoner ervan persoonlijk en voor eigen rekening in gebruik had; dat geïntimeerde zulks nooit heeft tegengesproken en op dit verweer van appellanten niet eens heeft geantwoord; dat de eerste rechter droogweg beslist dat de wettelijke voorwaarden tot overname verenigd zijn en geïntimeerde toestaat het onroerend goed over te nemen met stoffering en meubelen;

Overwegende dat ook voor het Hof geïntimeerde dit verweer van appellanten niet weerlegt; dat hij zich beperkt tot het kadastraal inkomen, maar terzelfdertijd toegeeft dat de woning bij het overlijden van zijn echtgenote «geenszins volledig was afgewerkt» en dat «enkel de ruwbouw klaar was en dat het onder dak stond», maar dat «van binnenafwerking nog vrijwel geen sprake was»; dat hij toegeeft derhalve dat hij noch zijn echtgenote de woning betrokken en tegelijk erkent dat het niet gaat om een huis dat de bewoner (het was onbewoond) persoonlijk en voor eigen rekening in gebruik had;

Overwegende dat onder die omstandigheden de wet van 16 mei 1900 niet van toepassing is; dat het K.I. alleen van belang is om na te gaan of in beginsel van de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek kan worden afgeweken; dat echter de overige bepalingen van de wet van 16 mei 1900 vaststellen voor welke goederen en op welke wijze de afwijking mag geschieden («zoals in de navolgende artikelen is aangeduid»); dat daaromtrent geïntimeerde geenszins voldoet aan de wettelijke voorwaarden; dat het feit dat geïntimeerde in december 1976 de woning betrok (in een caravan) hieraan niets wijzigt; dat het recht op overname ontstaat op het ogenblik van het overlijden; dat alsdan aan de voorwaarden van het recht moet zijn voldaan, quod non te dezen;

Overwegende dat ten overvloede de kritiek van appellanten betreffende de schattingswaarde niet meteen ongegrond voorkomt; dat de deskundigen voor de waardebepaling uitgaan van vergelijkingspunten van 1986 en 1987 en zich daarover concorderen midden oktober 1989; dat de eerste rechter wederom bijna twee jaar later uitspraak doet, terwijl heden meer dan drie jaren verlopen zijn zonder dat de overname heeft plaatsgehad, terwijl geïntimeerde niet betwist dat de waardebepaling moet geschieden op het ogenblik van de overname; dat, nu die waardebepaling geschiedt op basis van vergelijkingspunten die 8 à 9 jaar oud zijn, er ongetwijfeld een vertekend beeld van de werkelijke waarde van het goed wordt gegeven; dat dit alles evenwel zonder belang wordt nu

ten onrechte de wet van 16 mei 1900 toepasselijk werd verklaard;

...

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

20e KAMER – 3 MEI 1995

Voorzitter: de h. Leemans

Advocaten: mrs. Tritsmans en Montens

Beslag en executie – Beslag onder derden – Evenredige verdeling – Samenloop – Taak van de gerechtsdeurwaarder

De gerechtsdeurwaarder dient bij uitvoerend derdenbeslag slechts tot evenredige verdeling over te gaan wanneer er samenloop is, d.w.z. wanneer andere schuldeisers op dezelfde schuldvordering beslag hebben gelegd en/of in handen van de instrumenterende gerechtsdeurwaarder verzet hebben gedaan. Hoewel de gelijkheid tussen schuldeisers een algemene regel is, moet een actieve samenloop eerst worden georganiseerd wanneer zulks door de wetgever wordt opgelegd.

V. t/ V.Z.W. A.

De vordering van geïntimeerde, die thans beperkt is tot 43.204 fr. in hoofdsom, beoogde vergoeding te verkrijgen van de schade die zij had geleden doordat appelland als gerechtsdeurwaarder niet met de normaal vereiste diligentie de uitvoering van een vonnis, waarbij haar een bedrag werd toegekend, had vervolgd en doorgevoerd. Het vonnis, waarvan de uitvoering werd vervolgd, werd aan de debiteur betekend op 8 april 1988 en bevel tot betaling, met het oog op de uitvoering, op 17 mei 1988. Op 8 juni 1988 had appelland uitvoerend derden beslag gelegd in handen van de Bank van Parijs en de Nederlanden, welk beslag op 13 juni aan de debiteur werd aangezegd. Deze derde beslagene deelde mee dat zij op de datum van het beslag schuldenares was van 67.489 fr. en dat op 31 december 1985 reeds bewarend beslag was betekend (door de verhuurder van het pand dat aan de debiteur werd verhuurd). Bij brief van 23 juni 1988 heeft appelland aan de raadsman van geïntimeerde meegedeeld uitvoerend beslag onder derden te hebben gelegd in handen van de N.V. Kredietbank op 9 juni 1988, bij welke mededeling de verklaring van de derde beslagene ad 43.204 fr. van 17 juni 1988 was gevoegd. Op deze laatste schuldvordering werd door geen andere schuldeiser beslag gelegd. (...)

De vordering van geïntimeerde werd in de dagvaarding gebaseerd op een fout van appelland die erin bestond in de loop van de maand juni 1988 de exploten van aanzegging niet te hebben overgelegd en zich aldus de bedragen van het creditsaldo op genoemde bankrekeningen niet te hebben doen overhandigen; de hierdoor geleden schade zou 50.503 fr. hebben bedragen, zijnde het bedrag van 34.051 fr. in hoofdsom, interesten en gerechtskosten (betekening en bevel) (...).

Overwegende, zoals vermeld, dat op de schuldvordering van de debiteur bij de N.V. Kredietbank geen andere schuldeisers enig beslag hebben gelegd of zich dienaangaande hebben doen kennen;

Overwegende dat krachtens art. 1543 Ger. W. de derde-beslagene gehouden is (met naleving van de voorwaarden gesteld in dit artikel) aan de deurwaarder afgifte te doen van het bedrag van het beslag;

Overwegende dat de wetgever een samenloop heeft georganiseerd (met evenredige verdeling) in geval van beslag op roerende goederen (na verkoop) en na inbeslagneming van gelden (art. 1627 Ger.W.); dat deze bepaling betrekking heeft op het (evidente) geval van het uitvoerend beslag op roerende goederen (die verkocht moeten worden) en op het geval van beslaglegging op gelden (zoals bedoeld in art. 1506, tweede lid, Ger. W.); dat een derdenbeslag op de schuldvordering van het kredietsaldo, zoals in casu, niet een beslag is op gelden noch op roerende goederen;

Overwegende dat, hoewel de gelijkheid van de schuldeisers een algemene regel is, een actieve samenloop (d.i. het organiseren van een samenloop door de gerechtsdeurwaarder) slechts vereist is en in casu, behoudens instemming van de betrokkenen, slechts toegelaten wanneer deze door de wetgever wordt opgelegd;

Overwegende dat, wanneer zoals genoemd art. 1543 het voorschrijft de derde-beslagene enkel het bedrag moet afgeven waarvoor beslag wordt gelegd, er niets te delen valt met de andere schuldeisers (die op deze schuldvordering geen beslag hebben gelegd);

...

NOOT—Zie in dezelfde zin R. Decorte, «Samenloop en preferente aanspraken», *T.P.R.*, 1983, (213), 222; *id.*, «Beslag en rechtsmisbruik» in *Het zakenrecht: absoluut niet een rustig bezit*, Antwerpen, 1992, (187) 210-213; *Beslag in A.P.R.*, 379, nr. 740; K. Broeckx, «Samenloop bij uitvoerend derdenbeslag», noot onder *Beslagr. Antwerpen*, 4 mei 1993, *R.W.*, 1993-94, 960; E. Dirix, «Verhaalsrechten op schuldvorderingen», in *Liber amicorum M. Briers*, 1993, (149), 156-157. Anders: G. De Leval, *Traité des saisies*, 1988, 318, nr. 200; *Rép. Not.*, «Distribution par contribution», nr. 12; J. Van Compernelle, «Le caractère collectif des saisies», in *Liber amicorum E. Krings*, 1992, (843), 852, nr. 15.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE ANTWERPEN

7e KAMER – 10 MAART 1994

Voorzitter: mevr. Claus

Rechters: mevr. Tibos en Schoeters

Advocaten: mrs. De Wachter en Eugène

Burgerlijke rechtspleging – Aanleg – Tussenkost

De ontvankelijkheid van het hoger beroep tegen een beslissing over een vordering tot tussenkost strekkend tot het verkrijgen van een veroordeling moet worden beoordeeld zonder de hoofdvordering in aanmerking te nemen.

B. t/ De D. en H.

Overwegende dat de eerste rechter, wat de hoofdeis betreft, appelland, oorspronkelijke verweerder, veroordeelde tot betaling aan eerste geïntimeerde, oorspronkelijke eiseres, van de som van 22.394 frank, met de vergoedende inte-

resten vanaf 12 oktober 1991 tot de dag der inleidende dagvaarding en van dan af met de gerechtelijke interesten, en wat de vordering van appelland tegen tweede geïntimeerde, oorspronkelijke vrijwillig tussenkomende partij betreft, deze als ongegrond afwees en appelland veroordeelde in de kosten van het geding;

Overwegende dat het hoger beroep ertoe strekt het eerste vonnis te horen wijzigen, de oorspronkelijke hoofdeis ongegrond te horen verklaren, de oorspronkelijke vordering van appelland tegen de vrijwillig tussenkomende partij, thans tweede geïntimeerde, gegrond te horen verklaren en tweede geïntimeerde te horen veroordelen tot betaling aan appelland van de som van 34.414 frank, met de moratoire interesten sedert de datum van het ongeval van 12 oktober 1991, de gerechtelijke interesten en de kosten van beide instanties;

In rechte: Onontvankelijkheid hoger beroep

Overwegende dat geïntimeerden opwerpen dat het ingestelde hoger beroep onontvankelijk is en hiervoor verwijzen naar de artikelen 617 en 620 Ger.W.;

Overwegende dat krachtens artikel 617 Ger.W. de vonnissen van de vrederechter, waarbij uitspraak wordt gedaan over een vordering, waarvan het bedrag de 50.000 frank niet overschrijdt, gewezen worden in laatste aanleg;

Overwegende dat krachtens artikel 620 Ger.W. het bedrag van de hoofdvordering en dat van de tegenvordering, die ontstaat uit het contract of het feit, dat aan de oorspronkelijke rechtsvordering ten grondslag ligt, moeten worden samengevoegd om de aanleg te bepalen en de ontvankelijkheid van het hoger beroep te beoordelen;

Overwegende dat geïntimeerden stellen dat de oorspronkelijke hoofdeis een bedrag van 22.394 frank bedroeg en de oorspronkelijke vordering tot tussenkomst van appelland 34.414 frank bedroeg, zodat de hoofdeis en de vordering tot tussenkomst niet mogen worden samengevoegd conform artikel 620 Ger.W.;

dat volgens geïntimeerden conform de artikelen 617 en 620 Ger.W. het bestreden vonnis reeds in laatste aanleg is gewezen;

Overwegende dat appelland stelt in casu een tegenvordering te hebben gesteld tegen tweede geïntimeerde en geen vordering tot tussenkomst, zodat artikel 620 Ger.W. van toepassing is en conform artikel 617 Ger.W. de totale vorderingen het bedrag van 50.000 frank overschrijden, zodat het ingestelde hoger beroep ontvankelijk is;

Overwegende dat een «tegenvordering» een «tussenvordering» is, ingesteld door een «verweerder», die om de uitwerking van de hoofdvordering te beperken of om gebruik te maken van het begonnen rechtsgeding, teneinde uitspraak te laten doen over een eis, een agressieve houding aanneemt en concludeert tot veroordeling van de «eiser» tot iets of tot een verrichting jegens hem (artikel 14 Ger.W.);

Overwegende dat in casu de oorspronkelijke vordering, ingesteld door appelland tegen tweede geïntimeerde, geen tegenvordering kan zijn, daar appelland als oorspronkelijke verweerder zijn vordering conform artikel 14 Ger.W. niet richt tegen de oorspronkelijke eiseres, doch tegen de vrijwillig tussenkomende partij;

Overwegende dat «tussenkomst» de «tussenvordering» is, waarbij een «derde persoon», iemand die oorspronkelijk

buiten het rechtsgeding stond, partij wordt in het geding (artikel 15, eerste lid, Ger.W.);

Overwegende dat in casu de tussenkomst van tweede geïntimeerde vrijwillig was, daar hij spontaan omkwam om zijn belangen te verdedigen (artikel 16 Ger.W.);

Overwegende dat de oorspronkelijke vordering van appelland tegen tweede geïntimeerde een vordering tot (agressieve) tussenkomst is, namelijk een partij in het geding zoekt de rechtbank de derde, die in de rechtspleging wordt betrokken, te veroordelen (Fettweis, A., *De bevoegdheid*, 1973, 97, nr. 154) in casu tot betaling van een bedrag van 34.414 frank, met de vergoedende interesten vanaf 12 oktober 1991 en de gerechtelijke interesten;

dat de (agressieve) tussenkomst, welke strekt «tot het uitspreken van een veroordeling», een eigen waarde heeft en de ontvankelijkheid van het hoger beroep beoordeeld wordt zonder de hoofdvordering in aanmerking te nemen (artikel 621 Ger.W.) (Fettweis, A., *De bevoegdheid*, 1973, 98, nr. 159);

dat in casu de waarde van de vordering tot tussenkomst van 34.414 frank, onder de vergoedende interesten vanaf 12 oktober 1991, met toepassing van artikel 617 Ger.W. niet toestaat hoger beroep aan te tekenen;

dat het hoger beroep onontvankelijk is, daar het bestreden vonnis in laatste aanleg is gewezen;

...

NOOT—Zie Cass., 25 juni 1987, *R.W.*, 1987-88, 1474.

VREDEGERECHT TE NINOVE

20 APRIL 1994

Rechter: de h. Guns

Advocaten: mrs. Coppens en Verdoodt loco Grysolle

Handelshuur – Huurhernieuwing – Antwoord van de verhuurder op de aanvraag van de huurder tijdig verzonden maar door de huurder te laat afgehaald – Antwoord aan de huurders-echtgenoten met één enkele brief – Antwoord verzonden naar het adres van de handelsexploitatie en niet naar dat van de wettelijke woonplaats van de huurders-echtgenoten

De omstandigheid dat de aangetekende brief met het antwoord van de verhuurder op de aanvraag tot huurhernieuwing van de huurders tijdig aan de huurders werd aangeboden, maar op de dag van de aanbidding niet in handen van de huurders kon worden afgegeven, is niet aan de verhuurder, maar aan de huurders zelf toe te schrijven. De verhuurder voldoet immers aan de vereisten van art. 14 Handelsluurwet indien hij tijdig zijn antwoord op de aanvraag tot huurhernieuwing laat aanbieden door de post, ook als de huurder afwezig is en verzuimt de brief op de post op te halen.

De Handelsluurwet houdt voor de verhuurder niet de verplichting in om, als de huurders echtgenoten zijn, aan iedere huurder afzonderlijk een brief toe te zenden met zijn antwoord op de vraag tot huurhernieuwing. Dit klemt des te meer nu de huurders in hun schriftelijke aanvraag tot huurhernieuwing samen optraden en in één enkele brief ondertekenden.

Als de huurders in het briefhoofd van hun aanvraag tot huurhernieuwing als afzenders hun beider naam en als adres de zetel

van hun handseexploitatie opgeven, worden zij geacht zelf de verhuurder te hebben uitgenodigd te antwoorden op dat adres.

De M. t/L.

1. Overwegende dat verweerders hun verweermiddel, gebaseerd op het ontbreken van de handtekening van eiser in zijn antwoordbrief van 26 maart 1993, niet handhaven, daar ze aanvaarden dat eiser de brief wel tekende;

2. Overwegende dat verweerders regelmatig hernieuwing vroegen bij brief die verzonden werd op 30 december 1992, de voorlaatste nuttige dag van de periode van drie maanden vanaf de 18de maand (31 september 1992) tot de 15de maand (31 december 1992) vóór de beëindiging van de huurtijd;

Overwegende dat eiser geen bezwaren heeft geuit over het al dan niet hem tijdig aanbieden van de vraag voor hernieuwing, zodat een eventuele nietigheid uit dien hoofde is afgezien;

Overwegende dat de antwoordbrief van eiser, verzonden op 26 maart 1993 – dit is binnen drie maanden na de aanvraag tot hernieuwing – door de posterijen vruchteloos werd aangeboden aan verweerders op 30 maart 1993;

Overwegende dat de brief aan beide verweerders samen was geadresseerd, en dat één van beiden op 30 maart 1993 niet thuis was bij de aanbidding;

Dat er geen volmacht was gegeven aan de andere en het nog duurde tot 6 april 1993 vooraleer de brief ter post werd opgehaald door verweerders;

Overwegende dat de datum van aanbidding op 30 maart 1993 viel binnen de drie maanden, en dat de omstandigheid dat de brief niet in handen kon worden gegeven van verweerders op die dag niet aan eiser doch aan verweerders zelf toe te schrijven is;

Dat het arrest van het Hof van Cassatie van 24 oktober 1968, (*R.W.*, 1968-69, 783) besliste dat een huurder, die tijdig zijn verzoek om hernieuwing liet aanbieden door de post – en dat de verhuurder afwezig was en verzuimde de brief ter post op te halen – voldaan had aan de vereisten van art. 14 van de wet van 30 april 1951;

Dat dezelfde voorwaarden door de wet worden opgelegd aan de verhuurder voor zijn antwoord, en dat het principe, door het Hof geponeerd, ook voor hem geldt;

Overwegende dat de brief van 26 maart 1993 zodoende tijdig is verzonden en als toegekomen diende te worden beschouwd op 30 maart 1993; dat, volledigheidshalve, benadrukt wordt dat het niet de datum van verzending (26 maart 1993) is die binnen de termijn van 30 dagen moet liggen, doch de datum waarop kennis wordt gegeven aan verweerders, minstens de kans tot kennisneming;

Overwegende dat het zo is dat de brief van 26 maart 1993 is toegezonden aan de beide verweerders samen op adres van de herberg Lindestraat 15; dat verweerders als wettelijke woonplaats hebben Lindestraat 3; dat zij aanvoeren dat 1° elke verweerder afzonderlijk een brief had dienen te krijgen, 2° en dit op de wettelijke woonplaats in plaats van het adres van de handseexploitatie;

Overwegende dat verweerders blijkbaar analogie menen te zien tussen de regel van art. 215/2 B.W. en de onderhavige situatie; dat art. 215/2 B.W. echter bedoeld is voor de gezamenlijke en voornaamste gezinswoning, en dat de herberg op nr. 15 niet de gezinswoning is, doch de zetel van de handseexploitatie;

Overwegende dat de wet geen verplichting inhoudt elke huurder afzonderlijk een brief toe te zenden, doch wel dat de verhuurder aan de huurders aangetekend of per exploat van gerechtsdeurwaarder zijn antwoord zou doen kennen; dat helemaal geen rechtsmisbruik door de aard van de verzending is bewezen;

Overwegende dat verweerders echtgenoten zijn, en als dusdanig samen de huur aangingen;

Dat zij zelf – in hun schriftelijke aanvraag voor huurhernieuwing – samen optraden en tekenden in één brief, en dat zij als afzenders hun beider naam en als adres Lindestraat 15 opgaven in het briefhoofd;

Overwegende dat zij aldus dienen te worden geacht zelf eiser te hebben uitgenodigd te antwoorden op dat adres;

...

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (1e Kamer), 30 juni 1995

Exclusiviteitscontract – Alleenverkoop voor onbepaalde tijd – Beëindiging door vervulling van ontbindende voorwaarde – Art. 2 W. 27 juli 1951 niet toepasselijk

Het eerste tegen het bestreden arrest (Hof Brussel, 3 december 1992) gerichte arrest wordt als volgt verworpen.

«Overwegende dat in de wet van 27 juli 1961, gewijzigd bij de wet van 13 april 1971, geen enkele bepaling voorkomt waarbij aan de partijen wordt verboden in hun overeenkomst een ontbindende voorwaarde op te nemen;

«Dat de bepalingen van artikel 2 van die wet, waarbij de partijen worden verplicht de verkoopconcessie voor onbepaalde tijd te beëindigen met een redelijke opzeggingstermijn of een billijke vergoeding, hoewel ze dwingend zijn, evenwel enkel betrekking hebben op de eenzijdige beëindiging van een dergelijke overeenkomst zonder aanwijzing van de reden en niet op de beëindiging wegens de vervulling van een ontbindende voorwaarde, die geregeld blijft door het gemeene recht;

«Overwegende dat uit de stukken waarop het Hof vermag acht te slaan, blijkt dat: 1. krachtens een concessie van alleenverkoop voor onbepaalde tijd, als bedoeld in artikel 1 van de wet van 27 juli 1961, voor onbepaalde tijd, de concessiegeefster een einde mocht maken aan de alleenverkoopconcessie met schriftelijke betekening van een opzeggingstermijn van 90 dagen indien meer dan 50% van de aandelen van de concessiehouder aan derden werd overgedragen; 2. verweerster op die grond op 27 juni 1989 de concessieovereenkomst beëindigde met een opzeggingstermijn van drie maanden;

«Dat het arrest, zonder deswege te worden bekritiseerd, oordeelt dat het hiervoren omschreven beding 'als een ontbindende voorwaarde in de zin van artikel 1168 B.W. moet worden aangemerkt»;

«Overwegende dat het arrest oordeelt dat de ontbindende voorwaarde te dezen niet nietig noch potestatief was, dat de voorwaarde was vervuld en dat verweerster door de overeenkomst op die grond te beëindigen, niet in strijd handelde met

de goede trouw; dat het op grond hiervan de vordering gebaseerd op artikel 2 van de wet van 27 juli 1961 afwijst;

«Dat het aldus artikel 2 van die wet niet schendt.»

(Voorzitter: mevr. Baeté-Swinnen – Rapporteur: de h. Verougstraete – Openbaar ministerie: de h. Bresseleers – Advocaten: mrs. Delahaye en Geinger – In de zaak: N.V.C. t/ Vennootschap T.)

NOOT–Zie het bestreden arrest van Hof Brussel, 3 december 1992, *R.W.*, 1992-93, 1342. Zie Cass., 19 april 1979, *R.W.*, 1979-80, 895, *R.C.J.B.*, 1981, 31, met noot van R. Bützler en M. Colpaert. Zie ook Cass., 22 oktober 1993, *R.W.*, 1993-94, 725 (beëindiging wegens foutieve niet-uitvoering).

Hof van Cassatie (1e Kamer), 30 juni 1995

Architect – Door provinciale raad bevolen individuele maatregel die niet het karakter van een tuchtstraf heeft – Hoger beroep mogelijk

De bestreden beslissing (Raad van Beroep van de Orde van Architecten, 23 februari 1994) wordt om de volgende redenen vernietigd.

«Overwegende dat uit de samenhang van de artikelen 19, 20, 21 en 31, eerste lid, van de wet van 26 juni 1963 blijkt dat de raden van de Orde van Architecten, uitspraak doende in tuchtzaken, de bevoegdheid hebben niet alleen om de bij voormeld artikel 21 bepaalde tuchtstraffen uit te spreken, wanneer een lid van de Orde aan een tekortkoming aan zijn plichten schuldig bevonden wordt, maar ook om zekere individuele maatregelen te bevelen die niet het karakter hebben van een tuchtstraf, ten einde een inbreuk op de door artikel 19 bepaalde voorschriften van de plichtenleer te voorkomen of om daaraan een einde te maken;

«Dat alle beslissingen van de raad van de Orde, genomen krachtens de artikelen 19, 20 en 21, beslissingen in tuchtzaken zijn;

«Overwegende dat, krachtens artikel 31, eerste lid, van voormelde wet, de raden van beroep uitspraak doen over de beroepen ingesteld tegen de beslissingen die de raden van de Orde op grond van de artikelen 17, 20 en 61 hebben uitgesproken;

«Overwegende dat de raad van de Orde van Architecten van de provincie Antwerpen op 10 juni 1993 het verzoek van eiser afwijst om in samenwerking met een andere architect een overleden architect op te volgen voor een bepaald project;

«Dat de raad van de Orde aldus, op grond van de in de artikelen 19 en 20 van die wet bepaalde algemene bevoegdheid, eiser een beperking van zijn beroepsactiviteiten oplegt;

«Overwegende dat de raad van beroep van de Orde van Architecten, door te oordelen dat de beroepen beslissing een individuele maatregel is waarvan eiser niet in hoger beroep kan komen, de aangewezen wetsbepalingen schendt.»

(Voorzitter: mevr. Baeté-Swinnen – Rapporteur: de h. Forrier – Openbaar ministerie: de h. Bresseleers – Advocaat: mr. Verbist – H. t/ Orde van Architecten)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 7 september 1995

Inkomstenbelastingen – Te laat vastgestelde aanslag – Terugbetaling van voorafbetalingen – Geen interest verschuldigd

Het bestreden arrest (Hof Gent, 6 januari 1992) wordt om de volgende redenen vernietigd.

«Overwegende dat uit het arrest blijkt dat: 1. verweerster voor het aanslagjaar 1981 een bedrag betaalde van 60.000 frank voorafbetalingen; 2. ondanks haar tijdige aangifte de aanslag voor dit aanslagjaar pas op 14 december 1983, dit is buiten de termijn van de artikelen 258 en 264 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen (1964), werd ingekohierd zodat de aanslag nietig was; 3. die aanslag daarenboven geen rekening hield met de gedane voorafbetalingen; 4. bij beslissing van 30 november 1984 ambtshalve ontheffing werd verleend voor 74.000 frank omdat de betaalde voorafbetalingen niet werden verrekend;

«Dat het arrest de terugbetaling beveelt ‘van alle eventueel geïnde sommen, met inbegrip van de ingekohierde voorafbetalingen, plus de moratoriuminteressen op al deze bedragen’;

«Dat het arrest slechts wordt bestreden in zoverre het beslist ‘dat de voorafbetalingen het karakter van belastingen hebben verworven en er derhalve bij de terugbetaling moratoriuminteressen moeten worden toegekend’;

«Overwegende dat, ingevolge de te dezen toepasselijke tekst van artikel 308 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen (1964), interest verschuldigd is bij terugbetaling van belastingen;

«Dat voorafbetalingen geen belastingen zijn;

«Dat, wanneer de voorafbetaling met een belasting moet worden verrekend maar volledig of ten dele niet kan worden verrekend bij ontstentenis van een regelmatige inkohiering van belastingen, haar aard hierdoor niet verandert;

«Dat wanneer die voorafbetaling wegens tardiviteit van de aanslag moet worden terugbetaald, de rechter niet vermag, op grond van artikel 308 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen (1964), de Staat te veroordelen tot betaling van moratoire interest.»

(Voorzitter-rapporteur: de h. Verougstraete – Openbaar ministerie: de h. Goeminne – Advocaat: mr. De Sutter (voor verweerster) – In de zaak: Belgische Staat t/ S.)

Hof Gent (14e Kamer), 19 april 1994

Beslag en executie – Uitvoerend beslag – Evenredige verdeling – Samenloop niet in acht genomen – Aansprakelijkheid bewindvoerder

Appellant is de gerechtsdeurwaarder die op verzoek van eerste geïntimeerde uitvoerend derdenbeslag heeft gelegd. De derde-beslagene gaat over tot de afgifte van de gelden en appellant stort dat bedrag door aan zijn opdrachtgever. Appellant vordert dit bedrag thans terug omdat nog moet worden overgegaan tot de verdeling met andere schuldeisers die op dezelfde gelden beslag hebben gelegd of verzet hebben gedaan. Deze vordering wordt ongegrond verklaard om de volgende redenen:

«Wanneer appellant in uitvoering van die opdracht gelden ontvangt en overmaakt aan zijn schuldeiser, dan is die opdracht volledig en correct uitgevoerd en heeft die schuldeiser op geldige wijze betaling ontvangen.

«Op die betaling kan appellant niet meer terugkomen, onder voorwendsel dat hij zich te laat heeft gerealiseerd dat hij ook diende op te treden als bewindvoerder van een partieel vereffeningsbewind en derhalve niet meer mocht handelen als gemandateerde van zijn schuldeiser-opdrachtgever (A.P.R., *Beslag*, nr. 23, p. 16).

«Voor een dergelijke teruggave is overigens geen enkele rechtsgrond aanwezig, evenmin als voor het verhaal van de gedupeerde schuldeisers tegen de betaalde schuldeiser: er is geen onverschuldigde betaling en de betaalde schuldeiser heeft zich niet onrechtmatig verrijkt, daar de verarming van de gedupeerde schuldeisers een andere gekende oorzaak heeft, namelijk de fout van de ministeriële ambtenaar, waaraan de betaalde schuldeiser in beginsel vreemd is, behoudens bewijs van bedrog en combine, wat hier niet eens wordt beweerd.

«Appellant, die als bewindvoerder overgegaan is tot vereffening zonder de samenloop te organiseren, is hiervoor aansprakelijk indien dit verzuim tot gevolg heeft dat andere schuldeisers onbetaald blijven. Hij kan hiervoor geen verhaal uitoefenen op eerste geïntimeerde als betaalde schuldeiser (A.P.R., *Beslag*, nr. 93, p. 60; *Rép. Not.*, Distribution par contribution, nr. 18).»

(Voorzitter: de h. Top – Advocaten: mrs. Desmet, Waeterloos en Blockeel – In de zaak: D. t/ G. en V.)

BOEKEN

A. MICHIELSENS, *Notarieel Wetboek*, Editie 1995, Mys en Breesch, 1396 pp.

Het is aangenaam een praktisch werkinstrument te mogen bespreken, waarover de referent zelf zeer tevreden is. Het *Notarieel Wetboek* heeft het ongeëvenaarde voordeel dat de notaris, notariële jurist, notariële medewerker, student in het notariaat, en al wie met de notariële praktijk te maken heeft, alle wetten en besluiten die in de gangbare notariële praktijk toegepast dienen te worden, in één wetboek terugvindt. Het niet te hoeven raadplegen van verschillende wetboeken en het niet dienen op te zoeken van bijzondere wetten, om reden dat men ze allen terugvindt in één wetboek, betekenen een enorme tijdswinst. Men kan op zijn stoel blijven zitten en, met dit ene notariële wetboek, «wandelen» door wetboeken en wetten van diverse rechtstakken heen, zonder op te hoeven staan om het specifieke wetboek per materie te raadplegen. Alles direct bij de hand: zo kan men het *Notarieel Wetboek* typeren.

De eerste bladzijden van het *Notarieel Wetboek* geven de algemene structuur van het wetboek weer; de gedetailleerde inhoudstafels staan voor elk deel en elk subdeel. Een en ander maakt een zeer vlotte consultatie mogelijk.

De editie 1995 van het *Notarieel Wetboek* is bijgewerkt tot en met het Belgisch Staatsblad van 1 april 1995. De auteur, André Michielsens, is notaris en professor in de licentie Notariaat van een Vlaamse Universiteit. Hij is dus een aangewezen persoon om een praktisch *Notarieel Wetboek* samen te stellen en telkenjare bij te werken.

Carl De Busschere

A. BERGMANN, M. FERID en D. HENRICH, *Internationales Ehe- und Kindschaftsrecht*, 115e tot 118e aanvulling, Frankfurt am Main/Berlijn, Verlag für Standesamtswesen, 1993-94

De 115e tot 118e aanvulling van dit standaardwerk dat de gecompliceerde wetgeving van het familierecht in wereldbestek brengt, houdt een verdere verfijning van de materie in. Talrijke landberichten worden volledig vervangen door een nieuwe editie (Angola, Korea, Liechtenstein, Malta, San Marino). De ontwikkelingen in de vroegere Sovjet-Unie worden opgevangen door de invoeging van een aantal nieuwe staten zoals Kazachstan, Oekraïne en Wit-Rusland.

Andere trefwoorden zijn gedeeltelijk herwerkt. De berichten over Luxemburg en Turkije besteden meer aandacht aan het huwelijksgoederenrecht. De aflevering over Duitsland gaat in op de wijzigingen in de nationaliteitswetgeving ten gevolge van de wet tot wijziging van het asielrecht van 30 juni 1993 en behandelt tevens het *Familienamensrechtsgesetz* van 16 december 1993 dat op 1 april 1994 in werking is getreden. Ten gevolge van twee arresten van het Bundesverfassungsgericht houdt de Duitse wetgever weliswaar nog in beginsel vast aan een gemeenschappelijke familienaam voor de echtgenoten, doch indien dezen het daarmee niet eens zijn, staat hij naar het voorbeeld van de meeste landen uit de Romaanse rechtsfamilie toe dat elke echtgenoot zijn eigen naam behoudt. In dit laatste geval moeten de echtgenoten beslissen of het kind de naam van vader of van de moeder zal dragen. Zijn ze het hierover oneens, dan beslist de rechter.

Ten slotte valt op dat vele bijdragen meer aandacht besteden aan het internationaal procesrecht en meer specifiek aan het probleem van de exceptie van rechtsgeding bij echtscheiding.

W. Pintens

K. BYTTEBIER en A. VERROKEN, *Grensoverschrijdende ondernemingsamenwerkingen*, Deurne, Kluwer rechtswetenschappen, 1994, 515 pp.

Deze nieuwe uitgave in de reeks van het Studiecencentrum Ondernemingsgroepen is een nieuw bewijs dat het vennootschapsrecht veel kan leren uit het onderzoek van voorbeelden uit de praktijk (via de empirische methode) gecombineerd met een economische analyse. De twee auteurs van dit boek, die op dit punt trouwens geen binnelingen zijn, zijn hierin goed geslaagd.

Het boek vangt aan met een interessante beschrijving van de internationaliseringstheorieën en motieven voor grensoverschrijdende ondernemingsamenwerking. Daarbij staat de economische analyse voorop.

Het tweede deel bekijkt vanuit een meer juridische hoek de vormgeving van de internationalisering. Onder dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de verschillende juridische technieken die in het Belgisch recht beschikbaar zijn om een samenwerking vorm te geven en de afspraken tussen de partijen op een blijvende en doeltreffende wijze in juridische documenten te gieten. De auteurs zijn daarbij de verschillende juridische problemen die in de steeds meer ingewikkelde ondernemingswereld rijzen niet uit de weg gegaan.

Samenwerkingen tussen ondernemingen en ondernemingsgroepen worden voorafgegaan door moeilijke onderhandelingen en vergen een goede kennis van de verschillende takken van het ondernemingsrecht bij de juristen die de onderhandelaars begeleiden. De verschillende afspraken tussen partijen moeten op nauwkeurige wijze in juridische teksten worden vastgelegd.

De auteurs overlopen de verschillende mogelijke vormen van samenwerking. Daarbij geven ze in de eerste plaats een overzicht van technieken van volledige integratie zoals de fusie en de controleverwerving. In dergelijke overeenkomsten zal de samenwerking in de praktijk erin bestaan dat beide vennootschappen in elkaar opgaan in een nieuwe vennootschap dan wel deel zullen uitmaken van dezelfde groep.

Andere vormen van samenwerking zoals de oprichting van een gezamenlijke onderneming, kruisparticipaties en andere soortgelijke overeenkomsten tussen aandeelhouders van verschillende groepen waarbij de respectieve aandeelhouders hun onafhankelijkheid behouden, worden eveneens onderzocht. Daarbij wordt een interessante zijspgong gemaakt naar de Europese initiatieven zoals het Eu-

ropees Economisch Samenwerkingsverband en het ontwerp van de Europese vennootschap.

Ik heb met veel interesse het boek doorgelezen en geleerd uit de gevallenstudies die worden bekeken. Het is een leeswaardig boek voor ieder die in de praktijk regelmatig wordt geconfronteerd met samenwerkingsvormen tussen ondernemingsgroepen. Het boek is niet alleen handig voor de praktijkjurist maar vormt eveneens een belangrijke bijdrage tot de theorievorming met betrekking tot vennootschapsgroepen.

Dirk Van Gerven

E.M.H. HIRSCH BALLIN, **Wereldburgers: personen in het internationale recht**, Schoordijk Instituut, W.E.J. Tjeenk Wollink, Zwolle, 1995, 41 pp.

Bij zomers ochtendlicht lees ik dit boekje, in een Spaans café in Sint Gilles, met een dampende kop koffie. Op de verweerde tafel ligt verder een exemplaar van *Libération*, dat ik, toegegeven, eerst heb opengeslagen. De krant toont grote foto's over de val van Srebrenica. Zo is er een portret van een jonge vrouw die in een bus wacht op deportatie; haar handen bengelen door het op een kier naar beneden geschoven raam naar buiten.

Het boekje bevat een door de voormalige Nederlandse minister van Justitie uitgesproken rede bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar in het internationale recht aan de Katholieke Universiteit Brabant. Zoals van een feestrede mag worden verwacht, is de taal elegant en de inhoud boeiend, ook voor wie zich geen deskundige in het vakgebied acht. Versierselen worden niet geweerd. De tekst citeert en verwijst gulzig, onder vele anderen naar John Stuart Mill, Emmanuel Levinas, Paolo Conte en Ruud Lubbers.

Centraal in de rede staat het soevereiniteitsconcept van Thomas Hobbes, dat, hoewel vaak bestempeld als absoluut van karakter, bij nader inzien voorwaardelijk blijkt te zijn. Wanneer de staat de verplichting bescherming te bieden en rechtszekerheid te verschaffen niet naleeft, vervalt de verplichting van de onderdaan om te gehoorzamen. Daarop voortbouwend, bepleit de auteur een ontwikkeling van het internationale recht in de zin van een vernieuwende nadere normering van de eisen waaraan een staat moet voldoen om aanspraak te kunnen maken op soevereiniteit. Een bestanddeel van dat nieuwe *ius gentium* dient te worden gevormd door constitutionele eisen te stellen aan staatsverbanden die pluriform zijn. Dergelijke staatsverbanden moeten dienstbaar zijn aan de vrijheid en de idealen van de daarin levende gemeenschappen. Op het moment dat de eenheid van staatsverband haar zin verliest, zal ook een recht op zelfbeschikking voor een minderheidsvolk moeten worden aangevaard.

De krant bespreekt de feestrede. Het op vergankelijk papier gedrukte portret van de vrouw en de kraaknette letters van de naar de universiteit teruggekeerde bewindsman doen hetzelfde verhaal. Aan de andere kant van het raam is de markt opgesteld. De smoezelige hond van het huis komt naast me zitten. Hij wil suiker.

Koen De Feyter

AANGEKONDIGD

F.T. OLDENHUIS H.J. ROSSEL, P.M. GOMPEN en F.R.A. SCHAAF, *Hoofdlijnen in het huurrecht*, Zwolle, Tjeenk Willink, 318 p., 65 fl.

J.M.M. MAEIJER, *Bijzondere overeenkomsten - Deel V - Maatschap - Vennootschap onder firma - Commanditaire vennootschap* (Asser serie, zesde druk), Zwolle, Tjeenk Willink, 504 p., 125 fl.

A. JONCKHEERE e.a., *Le blanchiment du produit des infractions*, Brussel, Larcier, 158 p., 1.150 fr.

INSTITUUT VOOR ADMINISTRATIEF STRAFRECHT K.U. LEUVEN, *Openbaarheid van bestuur in Vlaanderen, België en de Europese instellingen*, eigen uitgave, 266 p.

J.E. FESEVUR, *Goederenrechtelijke colleges*, Nijmegen, Ars Aequi Libir, 228 p., 32,50 fl.

J. BUBLOT, *Le régime fiscal de l'automobile*, Brussel, Bruylant, 124 p., 1.350 fr.

M.J.C. KOENS e.a., *Het hedendaagse personen- en familierecht*, Zwolle, Tjeenk Willink, 440 p., 75 fl.

CENTRE D'ETUDES CONSTITUTIONNELLES ET ADMINISTRATIVES, *LE MÉDIATEUR*, BRUSSEL, BRUYLANT, 284 p., 2.100 FR.

R. ERGEC (red.), *Les droits économiques sociaux et culturels dans la constitution*, Brussel, Bruylant, 320 p., 2.550 fr.

N. DE SADELEER, *Le droit communautaire et les déchets*, Brussel, Bruylant, 672 p., 2.750 fr.

F. ABRAHAM, K. DEKETELAERE en J. STUYCK (eds.), *Recent economic and legal developments in European environmental policy*, Leuven University Press, 272 p., 1.900 fr.

S. GUTWIRTH en G. VAN MAANEN (eds.), *De natuur van het milieurecht*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, 572 p.

MEDEDELINGEN

Walter Leën prijs voor Sociaal Recht

De Walter Leën Prijs voor Sociaal Recht wordt, voor de periode 1993-1995, toegekend in de loop van 1996.

Deze Prijs wordt toegekend aan universitair, jonger dan 50 jaar, die zich bijzonder verdienstelijk maken met publicaties over sociaal recht.

Voor de Prijs komen in aanmerking: Nederlandstalige boeken, bijdragen in collectieve werken en belangrijke tijdschriftartikelen. Deze moeten gepubliceerd zijn in de periode van 1 januari 1993 tot 31 december 1995. Ook de reeds verdedigde, maar (nog) niet gepubliceerde doctorale proefschriften komen in aanmerking.

Het werk moet, in twee exemplaren, vóór 1 april 1996 gezonden worden naar het secretariaat van het Walter Leën Fonds voor Sociaal Recht, Faculteit Rechtsgeleerdheid K.U. Leuven, Tiensestraat 41, 3000 Leuven.

De prijs bedraagt 200.000 fr. voor de categorie 'boek' en 50.000 fr. voor de categorie 'tijdschriftartikel of bijdrage in een collectief werk'.

Een aanvraagformulier en het volledige reglement van de Walter Leën Prijs voor Sociaal Recht kunnen op hetzelfde secretariaat worden aangevraagd.

Derde Gents Colloquium: «The Relations Between the European Union and Central and Eastern Europe: The Legal and Political Dimension»

Het Europees Instituut van de Universiteit Gent organiseert op donderdag 7 en vrijdag 8 maart 1996 het derde Internationaal Gents Colloquium over de relaties tussen de Europese Unie en Centraal en Oost-Europa.

Het colloquium vindt plaats in de Aula van de Universiteit Gent, Voldersstraat 9, 9000 Gent.

Voor bijkomende inlichtingen en inschrijvingen: Europees Instituut, Universiteitstraat 4, 9000 Gent. Tel. 09/264.69.01 - Fax. 09/264.69.98.

Symposium produktenaansprakelijkheid

Het Molengraaff Instituut voor Privaatrecht organiseert te Utrecht op vrijdag 8 maart 1996 een symposium over het onderwerp 'produktenaansprakelijkheid'. De centrale vraag zal daar zijn: is de Europese richtlijn inzake produktenaansprakelijkheid een effectief middel ter bescherming van de belangen van de consument?

Op het symposium komen zowel praktische als theoretische aspecten van deze vraag aan bod. Aan de orde zullen onder meer produktenaansprakelijkheid in de Verenigde Staten, de geruchtmakende zaak betreffende de Dalcon-schildjes, de relatie tussen produktenaansprakelijkheid en produktveiligheid, en de relatie tussen produktenaansprakelijkheid en garanties.

Voor bijkomende inlichtingen en inschrijving (uitsluitend schriftelijk) kan U zich wenden tot mevr. G.S. Geurts, Molengraaff Instituut voor Privaatrecht, Nobelstraat 2a, 3512 EN Utrecht, Fax: 030/253.72.03 en Tel. 030/253.60.98.